

ק בץ ע ל י ד

והוא

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org

ע"י חיים תשס"ה

ספר האסוף

כולל

דברים עתיקים נעתקים מתוך כתבי יד

יוצאים לאור בפעם הראשונה

על ידי חברת מקיצי נרדמים.

כרך שמיני.

שנת י"ד (תרנ"ח).

ברלין.

בדפוס צבי הירש ב"ר יצחק איטצקאווסקי.

תרנ"ח.

נדפס מחדש בישראל

שנת תשכ"ט

SAMMELBAND

kleiner

Beiträge aus Handschriften.

Band VIII.

Jahrgang XIV (1898).

Berlin.

Druck von H. Itzkowski, Gips-Str. 9.

1898.

ס פ ר י ם

היוצאים לאור בפעם הראשונה

על ידי

חברת מקיצי נרדמים

(הוקמה מחדש בשנת תרמ"ה)

תחת השגחת ראשי החברה:

אברהם ברלינער כנרלין,
מרדכי בראנן נברעסלא,
דוד גינסבורג בפעטורסבורג,
שלמה חיים האלבערשטאם בביליץ,
אברהם אליהו הרכבי בפעטורסבורג,
מרדכי יאסמראוו בפילאדעלפיא,
צדוק כהן בפאריס,
דוד סימאנסען בקאפענהאגן,
משה עהרענרייך ברומא,
דוד קויפמאנן נבודאפעסט.

שנת י"ד (תרנ"ח).

Sammelband.

BERLIN 1898.

Herausgegeben im Selbstverlage des Vereins M'KIZE NIRDAMIM.

(Dr. A. Berliner.)

In Commission bei J. Kauffmann

Frankfurt a. M.

BEITRÄGE

zur

Geschichte der Juden in Prag

in den Jahren 1742—1757.

Von

Dr. A. Freimann.

Berlin.

Druck von H. Itzkowski, Gips-Str. 9.

1898.

לקורות היהודים בפראג

בשנות תק"ב-תק"ו.

ספר אגרת מחלת.

הוצאתו לאור

עם הערות ותקונים

אני

אהרן פריימאן.

ברלין.

בדפוס צבי הירש ב"ר יצחק אימצקאווסקי.

תרנ"ה.

פתח דבר.

עת צרה היתה לעדת בני ישראל בפראג העלויה בראשית המאה הששית
לאִלֵּף השִׁשִּׁי. מהומות ומבוכות מאין הפוגות הרתיחו כסיר קרית משוש, עיר מלאה
חכמים וסופרים, וכה אמר ר' זרח איידליץ עם הספר (אור לישירים, פראג בשנת
ז'רח בחשך דף כ"ב ע"ג): וגם אנו נאמר שלא נודע שום קהלה קטנה או גדולה
שלקו בהרבה מכות בזמן הקרוב כמו אנחנו שלקינו מהתחלת מנין המאה זו לפ"ק
שאנו קיימין בו, שבאו עלינו הרבה צרות וזוגות וזוגות דומות זו לזו ותמיד השני
קשה מהראשונה. בתחלה נתינות רבות למלך צרפת ומ"מ ה' לאחדים מידי חדש
בחדשו וכשנסעו מכאן צותה הקיסר יר"ה לתת לה כפי שנתנו למלך צרפת בבת
אחת ועוד נתינות אחרות וגם כשהי' מלך צרפת בעירנו ואנשי הקיסרית יר"ה צרו
על עירנו באנו במצור ומצוק והיינו ברעב אבל מ"מ לא היינו בסכנות המות כמו
אח"כ שבאנו במצור ע"י מלך פרייסן והיינו באימת מות יום ולילה וכן שללו
ובזוזו אותנו וכשבאו פעם ראשונה מלך פרייסן ונהרגו שלשה נפשות מישראל
ובפעם השני' כשנסעו מכאן נהרגו כפל כפלים כפעם ראשונה ויותר ממאה נעשו
בעלי מומין וכן נתגרשו ב"פ ובפעם ראשונה לא ה' שנה תמימה ובפעם השני'
נמשך הזמן ג' שנים ה' ק' [= קשה] מהראשונה דאפי' סמוך לעידנו לא היו
לנו רשות להיות לנו לינת לילה וכן שריפת עירנו דבפעם ראשונה שלמה לנו
המלכה יר"ה ההיזק שהי' לנו ובפעם השני נשרף השענדל מארק עד שכמה בעלי
בתים נעשו דלים ורשעים וכי' עכ"ל שם. ובסוף ספר קרבן נתנאל מונה וסופר
את כל הצרות והתלאות אשר מצאו את עם ד' בפראג. וכמוהו האריכו למעניתם
בני הדור ההוא בספריהם, דוק ותשכח אחד המרבה ואחד הממעיט בהקדמה לס'
שנות חיים על משלי ובשו"ת שבות יעקב כ"י ל"ו ובהקדמת הספר אלי' רבה על
מסכת וכמבוא לשו"ת מעיל צדקה¹).

אמנם מחבר ספר אנרת מחלת, אשר אנכי נותן לפניך היום, עין בעין ראה
את הלחץ זו הדחק וגם עליו עבר כוס בהיותו בקהל עם ד' בתוך המנונים, ובעוד
דמעתו על לחיו והנה קסת הסופר בידו לבאר בפרשות את כל הצרות הרבות

¹ ואת כל האמור עם הספר ע"ד המאורעות והמקרים שנתהוו בימים ההם תמצא להלן
בפנים הספר בההערות אשר בשולי היריעה.

והרעות אשר מצאום עת כי יצא הקצף מאת ד' ובמר נפשו נשא נהי ונהי על כל הקורות אותם בימי הזעם.

המחבר.

שם המחבר הוא ר' בצלאל בן ר' משה ברבי יעקב הלוי, כאשר כתב בעצמו בפתיחה לחלק שלישי מספרו זה, כפי שתמצא להלן בדף 44 והוסיף שם לאמר שהוא חוטר מנוע ר' יהודא ליווא בר בצלאל. אמנם שם משפחתו ברנדים לא נשא שם על שפתיו וכן לא הזכיר מקום מושבו בומסלא, אשר כהן שם פאר בתור אב"ד ור"מ, לפי שעדיין לא עקר דירתו מפראג בעת אשר חרת דבריו עלי לוח ונכתבו בספר. והיא שגרמה לאיזה מחכמי זמננו, שנעלם מהם שמחבר הספר אשר לפנינו הלא הוא בעל המחבר ס' צידה ברוך²). ואמח נכון הדבר שכן הוא, לפי שמפורש יוצא מפי בן המחבר ר' ברוך בשער הספר צידה ברוך שהוציא לאור, והיא מחברת אביו, ר' בצלאל ברנדים זצ"ל אב"ד דק"ק בומסלא בן זקני הגאון הגדול המפורסם מהר"ם זצ"ל אב"ד דמגענצא בן הרב הגאון המופלא מהו"י יעקב אב"ד דק"ק זאריק במדינת פולין נכד אר"י דבי עילאה ותתאה הגאון המפורסם רשכבה"ג מהו"י יהודא ליוואי בר בצלאל הנקרא בפוסקים מהר"ל מפראג. ונוסף לזה תמצא להלן בדף הנ"ל שמוכיר שם שם מחותנו ר' שמואל הלוי ושם אשתו מלכה, וככל הדברים האלה וככל החזיון הזה המצא תמצא בתקדמת ספר צידה ברוך.

אם כן איפוא דעת לנכון נקל לחקור אחרי קורות חיי המחבר, לידע ולהודע מהנוגע לתולדותיו ופעולותיו וסעיפי וענפי משפחתו ולברר מקום משכנו והזמן אשר שמש בקדש. ואתה הסכת ושמע פקח עיניך וראה במגילת יוחסין אשר הועתק בפראג ע"י הרב מ' מאיר פערילש ספרא ודיינא דשם ונדפס בזאלקאווא בשנת תק"ה ותמצא, כי בת היתה לו להגאון ר' יהודא ליווא בר בצלאל וגיטולי שמה והיא היתה נשואה להמופלג בתורה ובחסידות ראש וקצין ומנהיג פרימוס בקהל פראג מ' שמעון ברנדים הלוי ז"ל והוליד בן חסיד מאוד וגם הוא הי' ראש ומנהיג ונקרא ר' שמואל ברנדים והוא הוליד את החסיד המופלג בתורה אשר כל ספר הרא"ש שבכל הש"ס הי' חוזר על פה מ' שמעון ברנדים הלוי ובנו רב גדול ומובהק מ' יעקב ברנדים הניה אחריו שלשה בנים זרע בירך ד'. האחד מ' נפתלי הירץ סג"ל אשר נר סמוך לק"ק מיץ והשני התורני מ' שמואל סג"ל תושב ק"ק פיורדא והשלישי הכי נכבד הרב הגדול בדרו מ' משה ברנדים סג"ל, הנקרא בפי כל ר' משה חריף, והוא לקח את בת הרב ר' ברוך סג"ל

² ושגיאות מי יבין במ"ע מאנאמטשריפט XXXIV צד 272 שבטעות נכתב שם שם המחבר ר' משה בר' בצלאל תמורת ר' בצלאל בר' משה, ואף החכם קויפמאנן במחברת לחג היוכל של החכם גרעטץ צד רפ"ב הערה ז' והחכם המנוח גרינוואלד בלוח לשנת תרמ"ד שנדפס ע"י פאשעלעס בפראג שגו ברוואה!

דרשן באויסטרליין לאשה והוליד ממנה שלשה בנים. שם האחד ר' גבריאל (עיין האק משפחות פראג דף נ"ז) שנהרג על קידוש השם ביום גבר האויב ותבקע העיר ע"י הפאנדרין (כמבואר להלן דף 46) ושם השני ר' יעקב אב"ד ור"מ בק"ק דארמטאדט ואח"כ נתקבל לאב"ד בק"ק האמס, גיילד ובערג ומקום משכן כבודו בדיסלדארף (עיין במ"ע מאנאטשריפט XXXVII צד 391). והשלישי הלא הוא ר' בצלאל ברנדים, אשר עליו אנו דנין³).

ורי משה חריף הנ"ל מלא מקומו של ר' שמואל עלי יששכר בערמאנן שנפטר בשנת תס"ט⁴) בתור אב"ד ור"מ דק"ק שנייטוך ואגפ"י ומשה נטה אהלו בק"ק פיורדא (עיין במאנאטשריפט שם צד 389) ובשנת תע"ז נתקבל לאב"ד דק"ק בומסלא, שמה ישב על התורה ועל העבודה כשש עשרה שנה, עד בואו לכהן פאר במגענצא, במקום אשר נהג נשיאותו ברמה ל"ד שנה ונתבקש שם בישיבה של מעלה וקן ושבע ימים בכ"ז סיון תקכ"ז לפ"ק [= 14 יוני 1767 למספרם].

ומשה זכה וזיכה את הרבים והרביץ תורה בישראל ותלמידים הרבה באו אליו לשאוב מים חיים ממעין חכמתו העמוקה והוא הי' דודו ורבו של הגאון ר' יעקב הלוי ברייטבארט אבד"ק מיץ שנתגדל בביתו והי' גדול בתורה וחריף מפורסם ואף הגאון הקדוש ר' יצחק אייזיק מדוקלא, אשר ישב על כסא הרבנות לערך נ"ז שנה (ותמצאנו בלוחות העדות) יצק מים על ידו. וברוב עיונו וחידוד שכלו חיבר ספרים רבים ונכבדים. אמנם לא זכינו להנות מאורם, אך זעיר שם זעיר שם תמצא מחידושיו בס' צידה ברוך דף ג' ע"ב ושם ברוך ט' ע"ב וכו' ורובי תורתו עוד המה בכתובים בעקר הספרים אשר לבית מדרש הרבנים בבערלין, אשר היו למראה עיני, ה"ה סי' 21 חידושי הלכות על מסכת כתובות וגיטין מחזיק 418 דפים, סי' 32 ליקוטי דרושים ופשוטים מחברת בת תכ"ז דפים, וסי' 33 חידושי הלכות על סדר מועד ונויקין, ח"א מחזיק קפ"ה דפים וח"ב תצ"ח דפים כולם בתבנית 4⁰ 4⁵).

ועתה נפקח עין להתחקות על קורות ימי חייו ר' בצלאל ברנדים, מחבר הספר אשר אנכי נותן לפניך היום, הנולד בבומסלא סביב לשנת תס"ז⁵). וילך הלך וגדל להרבות לקח להרוות נפשו השוקקה לתורת ה' ויהי חלקו מיושבי בית המדרש של הרב ר' יעקב קעלין בבומסלא, ובס' צידה ברוך דף נ"א מזכירו לשבח ולתהלה. ותהי לו לאשה בתו של ר' יעקב מנ"ש, שנפטר בכ"ז אב תק"ה (כאשר תמצא להלן ברוך 41) ויהי כאשר מתה עליו אשתו הראשונה ויקח אחרת תחתיה ושמה

³ הביטה וראה בלוח למגלת יוחסין שבס' יונגבונצלויער ראבבינער להח' גרינוואלד צד ט"ו.

⁴ אודותיו עניך תחזינה מישרים במ"ע: צייטונג פיר דיא געשיכטע דער יודען אין דייטשלאנד שנה I, צד 391 ובמיומורבונד של ערת פיורדא צד 41 וגוסה המצבה שלו תמצא בספר הביבליאטעקא העבראיקא להח' וואלף IV.

⁵ והכתבי יד הנמצאים ברשימת נייבויער סי' 764—761 אולי גם אלה נצר מטעי ר' משה חריף מעשה ידיו להתפאר, אמנם כעת אין לאל ידי לברר הדבר טרם שמתו עיני עיוני עליהם.

⁶ ושגגה יצאה מלפני הח' גרינוואלד בספרו: יונגבונצלויער ראבבינער צד 14 שמצא כתובת במפה לס"ת וע"פ חשבונו נולד ר' בצלאל בשנת תפ"ז, ושבוש הוא. כבר הראנו לדעת שבשנת תק"ג נשא אשתו השני' ועינינו הרואות להלן ברוך 41 שבשנת תק"ה כבר היו לו בנים גדולים. צא ולמד שע"פ דעת הח' גרינוואלד הי' בימים ההם בן שמנה עשרה לחופה!

מלכה בת הרב הגדול המפורסם הנגיד והטפסר, גדול הרוה, תורה ונדרולה במקום אחד מויה שמואל הלוי ל"ש רב בביהכ"נ קלויזן עיר פראג המעטירה, נכד הנאון המפורסם מויה וואלף שפירא זצ"ל אב"ד במדינת פיהם בן הנאון המפורסם רשכבה"ג מויה אהרן שמעון זצ"ל אב"ד ור"מ דק"ק פראג והמדינה יע"א" (לשון בן המחבר בהקדמתו לס' צידה ברוך, ובדף כ"ז שם קרא לבני ולמספר עלי פטירת חמיו) ואת שם חמותו מ' חיילה זכר לטובה (להלן דף 54) ותלד לו מלכה שלשה בנים (עיין להלן דף 41) אשר שם האחד ר' אביגדור צבי (ובספר צידה ברוך דף א' ע"ב ודף ט' ע"א הביא חידושים משמו) ובדמי ימיו עורנו באבו נקמף בלא עתו. ושם השני ברוך יהודה, הוא אשר הוציא לאור ס' צידה ברוך⁽⁷⁾.

ור' בצלאל ברנדים נטה אהלי אפדנו בפראג והוא עורנו צעיר לימים, והוא הכיר והוקיר את הרב ר' דוד אפפענהיים שנפטר בשנת תצ"ו, ולהלן תמצא שמגדלו ומפארו ומהללו ברוב תשבוחות. ומקום משכן כבודו הי' סמוך ונראה לביהכ"נ קלויזן (עיין להלן דף 58) ואפשר שהיתה דירתו בבית אשר דר בו מקדם שאר בשרו ר' אפרים בר' צבי, שהי' ספרא ודיינא בבית דינו של ר' שמשון ווערטהיימער, אחרי שובו מקרית הכירה ווינא לשבת בעיר מולדתו פראג המעטירה, (מ"ע מאנאטשריפט XXXVII, צד 383) ואף ר' משה אביו של ר' בצלאל בא בפעם בפעם עירה פראג בהיותו עוד אב"ד ור"מ בבומסלא, (עיין במ"ע הנ"ל צד 385) ושרם שומו לדרך פעמיו לשבת על כסא הרבנות במגענצא לקח חבל בשמחת בנו בחג יום כלילת אפריון של ר' בצלאל עם מ' מלכה בת ר' שמואל הלוי בחדש אלול תק"ג, (כמבואר להלן דף 49) אמנם לא ארכו הימים ויעזוב ר' בצלאל איתן מושבו בפראג, ומתוך דבריו להלן בדף 41 נראה שהתנורר בני תמוז תק"ה בעיר אינער לחזק בריאותו, וזמן לא כביר דר בג"ש אשר במדינת מעהרין, ובעת ההיא שדרו ויבזו הקרואטים את ביתו אשר בפראג (כמבואר להלן דף 42).

ואולי מתוך עניו ומרדו נאלין לעזוב מקומו וילך הלוך ונסוע עד אשר בא בחדש אדר תק"ה (עיין להלן דף 60) אל מקום משכן אביו ר' משה חריף למגענצא ונתעכב שם ימים רבים ובפירוש אתמר להלן דף 48 שעוד בשנת תק"ט הי' סמוך על שלחן אביו שם. ומאז אשר נתקבל הרב ר' משה חריף לאב"ד ור"מ במגענצא ישבו בבומסלא שבע שנים באין מנהל ומורה דרך, עד אשר שמו עיניהם על ר' בצלאל ויבחרו בו בשנת תק"י למלאות מקום אביו לשבת על כסא הרבנות ויקבלוהו באהבה וברצון וישב השקט וכטח בתוך קהל ועדה, לתורה ולתעודה, עד אשר נאסף אל עמיו ביום ז"ך סיון תק"ך לפ"ק⁽⁸⁾.

⁽⁷⁾ והוא הי' דיין בפראג וחיבר ספר לשון חכמים ב"ח ליקומים על ש"ע או"ח ויו"ד שנדפס בפראג שנת תקע"ה ועיין בהקדמתו שם.

⁽⁸⁾ ותשואות חן חן להרב החכם ד"ר באנדי אשר הואיל בשוכו להודיעני פרט השנה שנפטר בה ר' בצלאל כפי שמצא כתוב במימורבוך אשר לעדתי מגענצא: ולא נמות לפ"ק. החכם גרינוואלד העלה בספרו הנ"ל צד 16 ע"פ מה שמצא כתוב שנפטר בשנת 1767. ומאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני!

הספר.

הספר הזה, אשר פי המחבר בעצמו בשם אגרת מהלת יקבנו (בשער הספר ולהלן בדף 43, אמנם בדף 48 בשם אגרת בקורת יכונה!) יפרד והי' לשלשה חלקים (כמבואר בשער הספר): החלק הראשון יתאר לפנינו את כל המקרים שנתהוו בשנת תק"א עד שנת תק"ג, וזהו תורף דברי הימים בדבר המלחמה אשר היתה אחרי מות קארלוס הששי קיסר אויסטריא ובתו מאריא טהערעזיא ירשה נחלתו. — ובחלק השני יספר לדור מה פעל אל משנת תק"ד והלאה, בימים אשר צרו הפרייסן על פראג וילכדוה, ואח"כ בעת אשר באו הקרואטים על העיר למחר שלל חש בן, והאחרון הכביד בזמן חירום ונירוש היהודים מפראג, וכפי הנראה לא העביר המחבר המועד, כי אם חיש מהר רשם בכתב אמת את אשר ראה או ידע מכל הנעשה בזמנו ובעתו, ודבריו איפוא על אדני האמת והצדק הטבעי. — ובחלק השלישי ישוב וינופף את ידו עוד הפעם לקבץ כעמיר גורנה את כל המאורעות והתלאות אשר קרו ויאתיו על אחב"י בימים ההם בזמן ההוא. והחלק הזה יפה עשה המחבר בעטו אבל לא בעתו, כ"א בשבתו בכית אביו במגענצא משנת תק"ה עד שנת תק"ט וימצא נוחם לנפשו אחרי כי ירד פלאים בכתבו וזכרונותיו על הספר בדיו למען יעמדו ימים רבים, (ע"ן להלאה דף 48 ושם דף 60).

ובחלק הרביעי — אשר המצא ימצא בספרנו זה וכולל דברי ימי קרית פראג בשנת תקי"ז — לא חלו בו ידי ר' בצלאל ברנדים כי אם הוא הוספה מאוחרת אשר נתוספה על ידי סופר אחר; ומבלעדי סגנון לשונו, אשר בלעני שפה ידבר ומוכח מתוכו שלא ראי זה כראי זה שיצא מיד המחבר בן החלקים הראשונים — הלא ידענו בבירור שמשנת תקי"י והלאה ישב ר' בצלאל על כסא ממלכתו בבומסלא, ואיך יכלכל הסופר דבריו במשפט על כל פרט ופרט באריכות דברים ובספור רחב אם לא שראה בעיניו את אשר פלטה קולמסו. וזה לך האות כי לא רוח ר' בצלאל דובר בו ומלתו על לשונו בחלק הנכחי.

עוד רגע אדבר אודות הכתב יד אשר מצאתי דאתא לידי פה פראנקפורט ע"נ מאין בבית אוצר הספרים אשר להעיר, ואנכי נקרא נקראתי מטעם ראשי העיר להיות סוכן על בית האוצר הלזה, עצם הכת"י המקורי נמצא באוצר הספרים בווינא מצוין במספר 134 ע"פ רשימת הח' מיללער אשר עודנה בכתובים⁹). וכבר התעורר החוקר הנעלה ר"א הרכבי על הכת"י הזה אשר ראוי להוציאו לאור עולם; ראה בהמוכר לשנת תרל"ה צד 46—45. ובשנת תרכ"ז עלה במחשבה לפני החכם המנוח ר' נחום ברילל להביאו בקהל ובהשתדלותו נעשתה עבורו

⁹ וזאת לדעת, כי ההעתקה אשר לפני מלאה היא טעויות ושבושים עד למכביר, ורבים מהם תקנתי בפנים ולא ראיתי צורך להעיר על זה, כי התקונים הם רק בלשון המחבר (כמו שהוא לפני בההעתקה המשובשת), ולא בתכנו. ואמנם נשאר עוד שבושים רבים במקומות, אשר נחוץ הי' לשנות את לשונו של המחבר מכל וכל, לו באנו לתקן את דבריו.

העתקה מהכת"י הזה, כמו שכתב בעצמו במ"ע מאנאטשריפט XXXIV צד 272, אמנם לא בצע אמרתו ולא עשה את אשר זמם מרוב טרדותיו בעבודות אחרות במקצוע התורה והחכמה, ולא הי' סיפק בירו לעשות הערות ותקונים והנהגות לגוף הספר ולחקור אחר קורות ימי חיי המחבר ולברר מקום משכן כבודו. אבל כדרכו מאז להאציל לזולתו מאשר חגנו אלהים ולעמוד לימין כל דורש חכמה ושוחר תוש"י נהג בו טובת עין ותרנם את הספר כלו מראשו ועד סופו בלשון אשכנזית ושלה את כיאורו הזה ב'י' לחדש סעפטעמבער 1884 למספרם אל החכם גרינ-וואלד ביונגבונצלויא, אשר רחש לבו דבר טוב כעת ההיא לחבר ס' דברי הימים לבני ישראל במדינת ביהם (ובין תבין את אשר לפניך במ"ע יידישעס צענטראל בלאטט 1885 דף ד' הערה ז'), והתרגום הזה עודנו מונח כעת באמתחות ספרי המנוח גרינוואלד. ומי יתן והי' לפליטה ויצא מאפלה לאור עולם, ולא יהיו מעשי ידיו של החוקר הנכבד טובעין בים הנשיה.

פה פראנקפורט ע"ג מיין

כ' למכ"י לסדר בזאת יבא אהרן ביום שנתלו בו המאורות לפ"ק.

אהרן פריימאנן.

אגרת מחלת

כולל

כל גזירות המצור על העיר פראגה וכל אשר לפני ישראל בימים
האלה בימי המלחמה הכבדה והנוראה

בשנת תק"א לפ"ק

וגם גזירות אחרי הלכדה ואחרי בואה שנית תחת ממשלת איסטרייך
ומכולן הצילנו ה' ברחמיו ובחסדיו עד לאין קץ.

בשלשה חלקים.

כתוב זאת זכרון בספר לפ"ק⁽¹⁾.

וידי בשנת תק"א בחדש מרחשון כל מקום שנאמר ויהי אינו אלא צרה מה צרה היתה הקול נשמע לא קול אורה ולא קול שמחה קול יללה ויבבא שמת אדונינו החסיד הקיסר קראלוס הששי בעיר ווינא י"ח תשרי תק"ל למספרם כ"ג אקטובר 1740 והקדים הקב"ה רפואה למכה שהחסיד הקיסר הנ"ל ראה שאין לו זרע אנשים ושלא תבוא המלכות ומדינות ירושות לידי זרים עשה בתו הגדולה בחכמה ובנוי ובמעשים מאירע דרעו⁽²⁾ אשר נשאו וקימו וקיבלו עליהם לבת יורשת בכל מדינות מלכותו בהסכמת מלכות ושרים רבים ובכבוד כאשר באמת נמשחה לערץ הירצגין בעיר ווינא ובכל מדינות איסטרייך ואנשי הגר הסמוכים לה הכתירו אותה והיה בעיר ההיא ובכל מדינות מלכותה ששון ושמחה. ובתוך איזה חדשים⁽³⁾ יצא המלך פרייסן בחיל גדול למדינת שלעסיא וכבש העיר גלוגא ואחר כך העיר מלובה ברעסלוי עם רוב המדינה והעצירות הנ"ל. בימים ההם שמענו קלא דלא פסיק ששלשה המלכים צרפת, פרייסן, וזאקסן, ודוכס פיאריין עמדו על גבול ארצם עם חילות גדולים ולא נודע להיכן יפנו דרכם אם למדינת איסטרייך או למדינת פיהם ולא היו ימים מעטים ניכרים מתוך מעשיהם שרוצים לילך על מדינות פיהם ובקיץ שנת תקא"ל כבש מלך צרפת עיר לינץ באיסטרייך וצוון הקצינים מנהיגים קהל פראג בצירוף כ"ד מו"ש⁽⁴⁾ בר"ה תקכ"ל להכריז בכל בתי כנסיות באיסור נמור שלא להלביש איש ואשה ביום טוב אלא בגדי שבת וגם בחול אסרו להלביש שום בגדי כסף וזהב ובש"ת שלא להוציא מן ההיכל לסבב הרבה ס"ת ולא ילך חתן אצל הכלה כנהוג אפילו ביום גם הוכרו בעיר פראג בכל שלשה מקומות שיומינו ויכינו צרה ומוזן וכל מיני מחיה הן נימולים והן אינו נימולים שלא יהיה רעב כשתבוא העיר ח"ו במצור. ומי שאין ביכולתו להכין יפנה לדרכו חוץ להמקום פראג. הי' תשרי התחילו היהודים לעשות סוללות ושרם האיר אור הבקר הי' הולכים בעלי מלחמות בתופים לעורר האנשים ההם גם העמידו ובררו קציני קהל ארבע שופטים וממונים להשגיח על עושי מלאכות הנ"ל ובערב יום הכפורים הנ"ל היו הולכים היהודים עד חצי היום וכל פעם ביום א' הואיל שלא הלכו בשבת קדש היו

(1) רבי דא' זכרון ב' ר' = 501.

(2) Maria Theresia

(3) כמ"ז לח' דיצימבר 1740 עבר קיסר פרידריך השני את הגבול עם חמשה ועשרים

אלף איש.

(4) בית דין מורים ושופטים.

הולכים שלש מאות יהודים להשלים יום השבת ויפוצו העם בארבע רוחות העיר למלאכת סוללות הנ"ל. בליל ר"ח חשוון הנ"ל נראה כוכב גדול וזנבו הולך מקרן מזרחית צפונית עד קרן צפונית מערבית כדמות אש מתלקחת ושביבים ונונה להם כאור הלבנה בחצי חודש ואצטנונות בשרו אותו לרעה על מלחמה גדולה ובאמת בשנה הזאת נתעוררה מלחמה גדולה ועצומה אשר מלך פולין⁽¹⁾ ודוכס פיאריין בקשו לירש מדינת המלכה יר"ה.

ערי"ה הנ"ל התחילו משמרות בקהלנו בכל לילה מ"ם בעלי בתים ע"פ הנורל ומי שנפל הנורל עליו הוצרך בעצמו לילך ולא היו רשאים לעמוד אחר במקומו אפילו היה למדן או קצין ונתחלקו לשמנה מקומות ברחובותינו והחשובים שבהם היו יושבים בבית ר' פייכיל ברביר והמפתחות משערי רחובותינו בידם ושני פעמים בלילה היה הולך הקומיראנד⁽²⁾ בעצמו שבהם בכל רחובותינו לראות על המשמרות בעלי בתים ולהשגיח על קהלתינו.

י"ט חשוון תקכ"ל צוה ב"ד מו"ש לומר בכל יום בבוקר לאחר תפילה שמונה עשרה סליחה וזכור ופעם אחד ודוי וענינו ומי ששענה וביום ב' וד' והוא רחום בקול רם ולפעמים בערב קודם תחנון אבינו מלכינו ולאחר התפילה יוד קפיטל תהלים ובכל יום ויום התענו ע"פ הנורל ח"י אנשים ויאספו בב"ה אנ"ש⁽³⁾ לומר סליחות ותהילים ובערב קודם התפלה ג"כ תהילים. והנורל נעשה ע"פ הרב הדרשן מוה"ר יונתן אייבשיץ ובכל יום היה הולך שמש אחד להודיע לכל אחד שיהא מוכן להתענות ביום מחר ולבא לב"ה אנ"ש לתפלה.

ביום ג' כ"ה מרחשון תקכ"ל ה"י נשבעים הבחורים הנקראים שטודענטען להיות מוכן ומוזמן למלחמה ובחרו להם ראשים והלכו עם כלי ויין וברגלים ובתופים כמו שארי בעלי מלחמות ובית שמירה שלהם היה כנגד השוק במקום שהרופאים יושבים בדינם הנקרא קארלינג⁽⁴⁾ ונפלה חרדה גדולה על בני קהילתנו להיותם תמיד מבקשים רעתם כ"ש עתה שניתן רשות למשחית ח"ו אבל בחמלתו ית' התפשרו קציני הקהל עמהם ונתנו להם על הכובעים שקורין מאשין ממשי תכלת ולבן ולראשים שלהם מזהב ונהפכו מאויבים לאהבים ועשו שמירה מעולה על השוק מענדעלמארק⁽⁵⁾ וישבו לבטח ואלו כל הימים דיו א"א לכתוב באריכות הנם הגדול שעשה השם ב"ה לקהלתינו בזה.

יום ד' כ"ט צו קציני קהל להכריז ברחובותינו שלא יקנו בשר שור לא יותר כי אם בעד ו' צ"ל ובשר כבשים בעד ה' צ"ל שהמלכה עשתה הנחה על הבשר מכל ליטרא אחד צ"ל ממה שהיה מקדם במדינתנו והגביר ר' מישל ייטלש⁽⁶⁾ ר"ה ה"י מקציני קהל נתמנה להשגיח על זה ויבואו איזה אנשים קצבים מרכזי ביך עם בניו ואחיו שמואל בבית הגביר ר' מישל ייטלש הכל בחימה שפוכה ממש כאלו רוצים להכות וקרא הוא בעד החלון על השמורה וכאשר באה השמורה

August Kurfürst von Sachsen שהיה גם כן מלך פולין.

Commandant⁽²⁾

Altneuschul⁽³⁾

Carolinum⁽⁴⁾

Tandelmarkt⁽⁵⁾

אודות Michel Jeiteles עיין Hock משפחות ק"ק מרא צד 168 סי' 7717.

דחפו הקצבים הנ"ל לבעלי מלחמות ושברו כלי ויין שלהם ונשמע המעשה הזה להראש טיטול יענראל אנילוויי) וצוה מיד שילכו עשרים איש מלחמות לחנות הקצבים הנ"ל שישמרו הבשר שלא ימכרו ושמנה עשר הוסאריין לבית קציני קהל עד שהוצרכו בעצמם לחפש אחר הקצבים הנ"ל ולמסור אותם ביד מבקשי נפשם מפני פחד ובהלה גדולה שהיו בקהלתנו שלא יבזו ההוסאריין את רחוב היהודים ומיד רוכבים עמם לבית אסורים על קטן מקום בחרבם שלהם כמו חייבי מיתות ונתנו עליהם ברזל בידם וברגלם ובאותו יום לא הלכו על השוק מענדעלמארק והיינו ממש סגורים וע"י פעולות גדולות כמה שבועות מקציני קהל והרב ר' יונתן אייבשיץ השתדלו שנתנו איזה מאות זהב קנס ופטרנו אותם ב"ה מתפיסת.

ביום ה' ר"ח כסלו תק"ב ראו קציני קהל שהמשא גדולה א"א להם לשאת זה שנולד בכל יום ויום חדשים לבקרים בעתים משונים הללו לבדם ובחרו להם בכל שני רחובות יהודים שלשה יחידים סגולה ומובחרים באותן רחובות שיסייעו להם לכל דבר שיהיה מה שיהיה מהצורך ע"פ יצאו וע"פ יבואו ונתנו להם מקל ורצועה כפי ראות עינם.

יום ו' ב' כסלו תק"ב היה נשמע שחיל צרפת וזאקסן ופיאריין הם קרובים לעיר פראג ויפקירו השררות שהיהודים יהיו על סוללות העיר הנקרא שאנצין ביום ובלילה על השמירה כמו שאר העם לסייע אצל הקנים הגדולים הנקרא שטוק⁽²⁾ ובשבת קודש ע"פ שתדלנות מקציני קהל שכרו הקומיסארן יחידים סגולה הנ"ל מאה אינם נמולים במקום יהודים הנ"ל.

א' ד' כסלו לאחר חצי היום היה קול רעש כאלו החיל בא על עיר פראג והלכו בתופים בתוך העיר שיהיו כל איש שולף חרב מוכן על הסוללות והיתה מהומה גדולה וצוה הב"ב קומיסארן להעמיד לפני הבתים ועל העלויות בקנס גדול חביות עם מים גם העמידו מאה יהודים על ג' מקומות בבית העצה ובתוך הקארלינן לשמור מן השריפות ח"ו והיו היהודים בצער גדול בעיר.

יום ב' י"ב כסלו הפקירו השררות דעפוטאציאן יר"ה להעמיד כל המשקולות ופעמונים בבית תפילתם ושלחו גם לקציני קהל להעמיד זאנער⁽³⁾ ברחוב היהודים בקנס החירות מהמשקל ולא נשמעו מאותו היום הקולות הנ"ל בכל המקומות כלל וכלל.

בליל שבת קודש י"ז כסלו היה בדעת חיל הנ"ל כאשר שמענו מהם לבוא לעיר על ידי זריקות קטב גדולות וקטנות ולרוץ בסולמות על חומת העיר וספרו לנו כמה וכמה בעלי מלחמות מהנ"ל שנתן להם הראש יענעראל מזאקסן שמו ווייטבאך⁽⁴⁾ לבז ולשלול עיר היהודים כמה שעות ומפני רוחות גדולות מאוד באותו לילה נתחרטו ולא באו עד מוצאי שבת קודש שלאחריו

.General Ogilvy ⁽¹⁾

.Feldstück ⁽²⁾

Podiebrad, „Alterthümer של בית העצה עיין על זה Uhr ⁽³⁾

der Prager Josefstadt I. Aufl. 58 f.

Weissbach היה שם הגענעראל מואכסען, לא Weissenbach כאשר הוא מ

במכתב העתי III 146 „Oesterreichische Militärische Zeitschrift“ ושם נמצא ג"כ

המאורעות וכבישת פראג מכון עם שלנו.

ובתחלת הלילה באו הרבה אנשי מלחמות ברחובותינו ובקשו בפקורת היענראל מיטול אנילווע איזה מאות יהודים על הסוללות למלאכה ובאם לא, ישלח הוסארן שיבוזו רחוב היהודים והיתה מהומה ובכיה גדולה והרב ר' יונתן קם ממטתו ורץ וצעק אחי ובני לכו עמהם לשלום בשביל קהלתנו ותהיו מוכנים ומוזמנים לעז"ב גם היה באותו הלילה ר' יצחק סג"ל אויסטרליץ⁽¹⁾ ראש לשומרי הלילות ברחוב היהודים והלך בעצמו כמה שעות עם עוד איזה בעלי בתים בכל רחובות להשגיח בהשגחה מעולה על כל קטן וגדול ואחר חצי הלילה שראה שנשחנה הלילה הזה מכל הלילות וצוה המשרתים לעורר הרב ר' יונתן וקציני הקהל וכל בני קהלתנו בהשכל בלי בהלה משנתם ולהסיר החנות ברחובות ושמענו קול גדול מקנים גדולים עד שעה ה' באו היהודים לאחדים ברץ אחר רץ לביתם מהסוללות וכמה נפלו בחולשת בביתם מחמת בהלות ואמרו שבאו חיל צרפת וזאקסן על ידי הסולמות על חומת העיר בשני מקומות נגד זאנדר⁽²⁾ ונייא טאהר בשעת זריקת הקנים הגדולים נגד שער ראטשיץ⁽³⁾ ומווישראט⁽⁴⁾ ובראש עלו יענעראל ווייטבאך עם החיל וזאקסן עד חצי גופם בעבר הנהר והלכו על השאנצין בסולמות על שער חדש והראש ווייטבאך נפל עם עוד איזה ראשים בעלי מלחמות מן הסולם ומת ע"י זריקת הקנים מהשאנצין⁽⁵⁾ ושאר בעלי מלחמות עלו על החומות בסולמות ופתחו השער החדש⁽⁶⁾ וכמה בעלי מלחמות שמצאו על החומה המיתו והרבה בעלי מלחמות הפשיטו לבושיהן ושבו מהם כמה מאות וביהודים לא שלחו ידם ואמרו להם לכו לבתיכם וכששמעו ברחוב היהודים שבאו ביד חזקה אל העיר ויכריזו ברחובותינו לילך לבית הכנסת ולומר תהלים ובשעה וי"ו בהשכמה באו כמה רכבים אל רחוב היהודים ובקשו לחם ויין שרף והלכו עמהם יהודים המדברים בלשון צרפת ונתנו להם לאכול ולשתות ואמרו ליהודים אל תיראו ואל תפחדו כי המלך צוה עליהם שלא יגעו בנפשות הן באינם נמולים ובנמולים ובכוה לא שלחו את ידם והלכו לבתי כנסיות להתחלל סליחות ותהלים והיינו נותנים שבת והודאה להקב"ה שעשה לנו נסים ונפלאות הן בהיותנו על הסוללות שלא נהרג ושלא ניזק אחר מאתנו והן כשנלכדה העיר אל יעזבנו ואל יטשנו א' אליקינו אמן.

וביום א' ח"י כסלו תקכ"ל בא ראש אחד עם איזה בעלי מלחמות לקציני קהל בפקורת הראש של המלך צרפת שיהודים יתנו תיכף שכר (שני. 1) אלפים הגרים שלא יבזו רחובות היהודים באם לאו יפקרו לבעלי מלחמות שיבוזו עריין והעמיד על השלחן המשקולת שלו שקורין אוהר ונתן להם לכל יותר שני שעות על זה והביאו להראש הנ"ל הסך שני אלפים הגרים הנ"ל בזמנו נ"כ הנ"ל צוה הראש של מלך וזאקסן ליתן לו ארבעה אלפים הגרים שלא יבזו רחובות היהודים

⁽¹⁾ עיין Hock משפחות צד 6 סי' 2157 יצחק בנימין וואלף בן מו"ה אהרן נפטר ניסן תקכ"ב.

⁽²⁾ אולי צ"ל Reichsthor במקום Sandthor.

⁽³⁾ Hradschin.

⁽⁴⁾ Wischerad.

⁽⁵⁾ ע"י שם צד 146 "Oesterreichische Militärische Zeitschrift".

⁽⁶⁾ Neuthor.

ושלח תיכף אחר איזה שעות שלשים איש מלחמות עקסיקוציאן לקציני קהל וביום ב' עוד שלשים איש ויום ה' עוד עד שהי' למו . . . למאה והיו הוצאות גדולות באכילה ושתיה מלבד מה שהוצרכו ליתן לכל א' זהב בכל יום ועל כל זאת תפסו הרב מוהר"ר יונתן¹) עם איזה מקציני קהל לשמירה על מקום ישן ולא הניחו שום אדם לבא אצלם עד שהוצרך ליתן להם ג' אלפים הגרים בלי הוצאות לראשים שלהם כמה אלפים זהב ופטרו אותם מהתפיסה ולקחו העקסיקוציאן מעיר היהודים והצרפתים כתבו ב' איש מלחמות כנהוג לבית השמירה ברחוב פנחס שיתנו השנחה על עיר היהודים גם לא הניחו שום יהודים שילכו בקריו ומאנטיל אפילו ברחוב היהודים מפני שהיהודים אינם נוהגים כן במדינתם. תוך ימים מועטים הכריזו בשלשה מקומות העיר שיקחו המעות של צרפת הרטים שלהם בעד שני זהב כ"ד צ"ל נ"ק והגרים בעד ארבע זהב ט"ו צ"ל ולא ראינו מטבע קטנה ממש כמקדם עבור זה היה המשא ומתן מהיהודים הלך וחסר וכמה קטטות ומריבות היו בכל יום שאם אחד היה קונה דבר מועט אפילו מאכילה ושתיה היה נותן מטבעות גדולות הנ"ל ולהרבה בני אדם היה להם הויקות גדולות על ידי זה בעונותינו הרבים.

יום כ"ח כסלו תקב"ל רכב שר אחד ועמו חיל גדול רכבים מחיל פיארין כתופים ובחצוצרות והכריזו שהדוכס פיירן נמלך למלך על פראג וכל מדינת פיהם וזביום ה' שלאחריו קודם חצי היום רכב המלך פיארין עם כל שרי מלכות בכל השלשה מקומות ולאחר חצי היום הורה בקני שריפה הגדולים שנקרא פריירן שום במבצר המקום לכבוד המלך וביום ב' בטבת נשבעו אנשי המקום להמלך פיארין למלוך עליהם²) והושיב אחר כך להשר בעפיר³) לגאבירנער ומושל בעיר פראג. ובחדש טבת היתה קדירה גדולה ונגלדו כל הנהרות ומדאנה שלהם שלא יבואו עם איסטריין פתאום דרך הנהר צווי שרי הצרפתים לחצוב יום ולילה ולפנות הגלדים הנ"ל על ידי אלפים אינם נימולים כפריים בהנהר מאלטוי ד' ה' שבט שלח לעטאנט דע שעשעהל⁴) מצרפתים צווי בכתב צרפת שיומינו לו בזמן קצר פשתן לעשות מהן מחצלת סבר עלנים(?) שלח ליהודים מוכרי פשתן שלשה איש מלחמות לכל חד עקסיקוציאן והיו אצלם יותר מבי' ימים בהוצאות גדולות עד מאד לכל חד כל יום כ"ז צ"ל ואכילה ושתיה ומטה מוצעת ונרות עד שאיזה ב"ב לקחו הליוורונג הנ"ל בהוצאות ט"ו אלפים זהב מקהלתנו והשר הנ"ל נתן הבטחה בעל פה שישלם מעות הנ"ל תוך איזה חרשים ולא נתן כלום.

יום ה' (נ') [ו'] שבט צוה המלך לבני העיר להלוות לו ששה מיליאן

¹) מדברי המחבר אנו למדים שבחדש כסלו תקב"ה היה ר' יונתן אייבענשיץ עוד בפראג ולפי הנראה הלך משם מיד לאחר שכבשו הצרפתים את העיר, כי כ"ז אדר שני תקב"ה März 1742 מוצאים אנהנו אותו בפיוורא, ששם נתן הסכמה על ספר בחינות עולם עם תרגום אשכנזי [Sulzbach 5504 in 4°] ושם הוא כותב "ורגלי כוננו ללכת לק"ק מיץ ואגפיה לתורה ולתעודה".

²) ביום י"ט לחדש דיצימבר 1742 נמשח Karl Albert למלך פיהם.

³) צ"ל Chevert.

⁴) Intendant de Sechelles, עיין "Maria Theresia" Arneth ח"ב צד 231.

תוך ששה חרשים על שלשה טערמינן וחלק ראשון שני מיליאן יתנו תיכף והיו על חלק היהודים שנים ושלשים אלפים לסיוע הנ"ל והיו הוצאות מרובות מעקסי-קוציאן עד שהשלמנו שנים ושלשים אלפים הנ"ל בכיות וצער גדול.

ב' אדר ראשון תקב"ל צוה הראש מצרפתים הממונים על מזונת סוסים שהיהודים יתנו מזונת סוסים הנקרא פוטראשי ושלח תיכף מעת לעת לקציני קהל לכל חד חמשה רכבים ב"מ והוצרכו ליתן להם יום ולילה אכילה ושתייה תרנגולים מפושמים ותרנגולים הנקראים פיואנין ובשר חזיר ויין צוקר וקאפע והיו עומדים בהוצאות בעד סך שמנה מאות זהב מלבד ששת אלפים זהב שהיו נותנים בשביל מזונת סוסים הנ"ל ונטל אחר כך העקסיקוציאן מקציני קהל.

ב' אדר שני תקב"ל נזר השר שעשעהל צרפתי הנ"ל על בני העיר ליתן בכל חדש וחדש מאה וארבעים אלפים זהב ושר אחד מסית ומדיח ומקסרג עלינו עם אחוזות מרעהו אדון בעל עצה שערשיק⁽¹⁾ שהמה תמיד מוכנים ומוזמנים לפרעניות מסיתים שרי צרפתים עלינו לנבות על חלקינו למאה וארבעים אלפים הנ"ל עשרים וארבעה אלפים זהב ושלחו מאה איש מלחמות לרחוב היהודים וקציני קהל שלחו העקסיקוציאן הנ"ל לבני קהלתנו לפי ראות עיניהם לכל אחד ט"ו פנים כל יום ח' פנים עבור אכילה ושתייה וח' פנים העקסיקוציאן כנהוג צרפתים ליתן שני ליווער שהוא ט"ו פנים מטבע שלנו והיו הוצאות כמה וכמה מאות עד שנתנו כ"ד אלפים הנ"ל נטלו הרפוי [הצרפתים?] עקסיקוציאן מרחוב היהודים.

בחדש הנ"ל ביקש ראש אחד הממונה על אוצרות התבואה שמו שווייצער ע"י הסתת שערשיק הנ"ל שהיה כל יום אצלו שיפנה בתי כנסיות קלויזין ועוד ביה אחד לצורך בית אוצרות התבואה והלכו הגבאים במתא ובב"ה קלויזין⁽²⁾ במקום שהדבור מועיל ופעלנו בע"ה משרי דרעפטאציאן שנתנו צווי להפקיד במקום ישן באם היהודים נבאים נותנים בית אחר לאוצרות הנ"ל היושר ליקח בית אחר במקום ב"ה אליהם ושכרו הגבאים בית על מקום חדש אבל הראש הצרפתי הנ"ל לא רצה ליקח בית אחר ורוקא בה"כ שוב בעינן לאוצרות התבואה וצוה הגבאים לפנות הב"ה ולבנות בתוכה עליות ופתחים נגד בית החיים כדי שיהיה הדרך מבית חיים לבא לבה"כ עם ענלות וסוסים ליקח התבואה משם ומרוב בכיות ושחלדנות התפשרו עם השר הפקיד ושווייצער צרפת ואדון שערשיק הנ"ל ליתן להם תוך ב' ימים עבור הב"ה הנ"ל י"ט מאות זהב חוץ שארי הוצאות לסיועת בנין עליות חרשים בבית הנקרא קאציין⁽³⁾ אצל השוק לאוצרות הנ"ל והפשרה הנ"ל כתב הפקיד במקום ישן לשרי דרעפטאציאן והם קיימו הפשר בתוקף ועזו שלא יבקשו עוד בתי כנסיות מהיהודים לצורך התבואה וכהנה והשר שווייצער הנ"ל לקח בכל זה להכעיס בית המרחץ מהיהודים הנקרא באד הואף⁽⁴⁾ ונתן לשם אוצרות תבואה זמן ארוך.

⁽¹⁾ אולי הוא Zhorsky שהיה שר הגליל (Kreishauptmann); אורות האיש הזה
⁽²⁾ Arneth בספרו הנ"ל צד 243.
⁽³⁾ Klaussynagoge.
⁽⁴⁾ סמוך לרחוב Katzengasse. — ⁽⁴⁾ Badhof.

יום ב' ד' ניסן בחצי הלילה באו על מקום פיסק¹ עשרה (?) מפראנ חיל גדול מעם אוסטרייך עד שהוכרחו הצרפתים לברוח משם כמה פרסאות במרוצה רבה ומחמת דוחקים של בעלי מלחמות לחוץ לשער פיסק מעכו כמה מאות איש מהם והניחו אחריהם כלי מלחמה וכיוצא בהם כסף ושוה כסף בעד כמה מיליאן רט"ם.

יום ב' וי"ו סיון באו הצרפתים פתאום על קינגזאהל² פרסה אחת מפראנ ושם עכבו וחננו ומפני שהונד להם שהחיל אוסטרייך קרוב להם ברחו עד חצי שעה מעיר פראנ ועשו מצור סביבות העיר ולאחר איוה ימים באו כל המחנה אוסטרייך עד ב' שעות מפראנ ויבנו להם דיק וסוללות סמוך וסביב כל העיר והיו כל היום מלחמות קטנות שקורין שערמיצל³ בין החיל אוסטרייך והצרפתים וכבשו חיל אוסטרייך לאחרים הבנינים הסמוכים לעיר פראנ ותוך איוה שבועות באו מאות טוליפאטשן באנדורן וסלאוואקן מחיל אוסטרייך לכפר וקהלה לבינאיו⁴ סמוך לפראנ ובצדו הנקרא וואסטר הונקר [הופין. 1] ובתוך ימים מועטים התחילו להורות על המצור סמוך לעיר מכמה מקומות על הצרפתים וברחו כולם לעיר יש מהן עשו אהליהם על ההר שקורין לארענצי⁵ והרבה בקלושטראהוף⁶ ובבתים גדולים סמוך לסוללות העיר אחר כך הצירו כל העיר פראנ ולא הובאו לשם שום מזון ומחיה ונתיקר השער ויהי ליטרה בשר בעד נ"א צ"ל שטריך קמח ללחם ט"ו זהב קמח לבן שטריך כ' זהב קטניות ח' זהב וזיידל שומן בעד ט' ר"ט וזיידל מלח כ"ד צ"ל אווזה ששה זהב ירך מאווזה מ"ה צ"ל קריז⁷ מאווזה נ"ד צ"ל ראש של פרה ח' זהב הרגל כ' צ"ל⁸ שטריך שיבולת שועל זהב ככר הי"י ב' זהב רביעי העקירלינג מ"ה צ"ל וא"א לפרט הכל מהיקרות הגדול ואנשי מלחמות התחילו לאכול בשר סוסים שהיו שוחטים כל יום אצל המים כמה מאות ובתחילה היה הפקר ליקח בשר סוסים מי שירצה ולבסוף היו נמכרים ג"כ הליטרי בע"ד י"ה צ"ל⁹ וכמה בעלי מלחמות באו לרחוב יהודים עם סוסים יפים ששויים בשנים פשוטים חמשים זהב למכור בעד חצי לוש טובאק ששוה שני צ"ל ולא היה לו קונה ורץ לביתו והסוס הלך ברחובות בלי בעל ולחולים היו נותנים בשר סוס וקצת בשר שור ולא היה יותר מהסוסים רב על פי צווי שררת הצרפתים ד' סוסים לכל קומפאני מרוכבי רכב ולהראשים חשובים גדולים. י"א הנ"ל צו שרי צרפתים בכל מקומות פראנ שלא ילך אדם

¹ Pisek עיין על זה Oest. milit. Zeitschrift חלק הנ"ל צד 157.

² Königssaal בנגב פראנ על נהר Moldau.

³ Scharmützel.

⁴ Lieben.

⁵ Laurenziberg במערב פראנ.

⁶ Klosterhof.

⁷ Gekröse.

⁸ בלי תפונה שגגה היא כי האין אפשר שהראש ימכר בח' זהב והרגל בכ' צ"ל

ואולי צריך לכתוב ב' זהב.

⁹ עיין על אמתת הדברים האלה Arneth ח"ב צד 116.

לאחר שעה יו"ד בלילה הן נימולים ואינו נימולים ואפילו שומרי לילות לא היו רשאים לילך ברחוב ולא ידבר איש עם שכנו מן החלון בלילה ואם יהיה שריפה בבית לא ילך איש שאינו אחד מבני הבית ההוא להשריפה בקנס מיתה ח"ו והשתדלו קציני קהל על כל צרה שלא תבוא ששתי נשים ילכו ובכל לילה היה נשמע צעקות ובכיות מנערים ובחורים וכדומה שאם היו הולכים מפתח ביתם באו תיכף האיש מלחמות שקורין שילד וואכן שבכל רחובות ודוחפים אותם לבית השמירה ובהוצאות גדולות היו פוטרם אותם מהתפיסה בבית השמירה. י"ב הנ"ל גור הארון שערשיק עם כל העצה במקום ישן שלא ימכרו יהודים לחם ושכר קמח ומלח והיה עת צרה בכי ומספר ואומרים עכשיו אפילו בשבת וה' ב"ה שמע צעקת בני ישראל שבטלו הנזירה הזאת לאחור שמנה ימים לאחרים וביום שלאחריו צוו שרי צרפתים ששום תושב בני העיר אל יהיה לו קנה שריפה וגם שארי כלי זיין שקורין פלינט והלכו עם עגלות מבית לבית שכל אחד יתן קנים שלו הנ"ל בקנס מיתה ולקחו כמה אלפים מהם גם הכלים של שריפות ומפתחות ממגדל המים לקחו שוב גורו שכל תושב העיר אפילו השררות יהיה מי שיהיה חוץ הפקידים מהשלשה מקומות מפני שהמה מטריחים בעסקי שרי צרפתים כל יום ויום יגורשו כל הסוסים חוץ לעיר ומוזנות הסוסים ימכרו להצרפתים ומי שלא יגרש הסוסים ולא ימכור המוזנות הנ"ל ויחפשו וימצאו אצלם יהיה לו קנס גדול ושלחו השררות הסוסים על הנחלאות שלהם והרבה משאר תושבי העיר גרשו מאות סוסים חוץ לעיר והמוזנות מכרו כצוואת הנ"ל. יום ד' מ"ז בתמוז הנ"ל צוה שר צרפת שעשעל הנ"ל שהיהודים יתנו לו בהלוואה מאה אלפים זה' על חילוף כתב שלו על המקומות פרים או נירנבורג וורעוין לפרוע שם מהמעות שיש להם שם ושלח תיכף ביום מחרתו ב"ז הנ"ל שלשה מאות בעלי מלחמות לכפיית עסקיקוציאן וביום א' שלח הפקיד במקום ישן רשימה מחמשים בעלי בתים מי ומי שיחנו הלוואה הנ"ל והיה יללה ובכיה גדולה בבית עצה של קציני קהל על העולה מהרשימה שעשה הפקיד בסיועת יהודי החביב עליו ר' מאיר וועלי¹) שמו והיו מהצועקים ואינם נענים ואף גם זאת היו להם הוצאות אלפים זהב עסקיקוציאן עד עשרה ימים ואח"כ ראו שאין עוזר ותרופה להמכה הזאת כלתי סרה נתנו בבכיות גדולות המאה אלפים זה' הנ"ל ולקח כל אחד חילוף כתב על חלקו דרוין אחרי כן מכרו בעלי בתים הח"כ²) שלהם ליהודים ממעץ בהיזק כ' וכ"ה למאה והקצינים הגדולים המתינו ושלחו אחר כמה חדשים הח"כ ע"י סוחרים לדרעוין ולייפציג ונפרע להם המעות הנ"ל בהיזק מועט.

ב' כ"א תמוז צוה השר צרפת שקציני קהל ישלחו כל יום מאה יהודים על מלאכת הסוללות בלי הארבעים זה' שצוה ליתן כל יום לסיועת הוצאות המלאכה הנ"ל תמידין כסדרן וביום ה' כ"ד הנ"ל נפל מן ההר שעשו היהודים בהסוללות חתיכה גדולה למטה על הארץ על ליב אבזאץ מכער וחירץ גלגלתו ומת נתמעך עד שכמעט לא נכר צורתו ונשארו אותו היהודים עם שומרי איש מלחמות אל בית מלון וקברו אותו בו ביום בכבוד ושבק חיים לכל ישראל.

¹) לפי הנראה היה בנו של אותו אהרן בער הגזכר בספר "Grabschriften", Hock צד 118, אשר מת בחדש אלול תק"א. — ²) החילוף כתב.

כִּי־שׁ תִּמְצוּ הַנִּלְגִּי נֹזֵר מֵאַרְשָׁאֵלִל דַּעֲבֵרֵאֲנִילִי) שִׁיתָנוּ לוֹ כְּתוּב וְחֲתוּם בְּכַתֵּב אִמֶּת סִכּוּם וּמִסְפָּר כָּל בְּנֵי קְהֵלָתָנוּ מִקֶּטֶן וְעַד גְּדוֹל וְלֹא נֹדַע עַל מָה וְלִמָּה, יוֹם בִּי אֵב נֹזֵר הַמֵּאֲרָשָׁאֵל הַנִּלְגִּי שִׁילְכוּ תוֹךְ מַעַת לַעַת שֶׁשָּׂה אֲלֵפִים יְהוּדִים מִחוּץ לַעִיר וְאֵם לֹא יִלְכוּ אוֹי יִשְׁלַח הוּא אֶלֶף רַכְבִּים לַרְחוּב הַיְּהוּדִים לִיקַח מִן הַבָּא בִּידֵם עַד תִּשְׁלֹם מִסְפָּר הַכָּל וַיִּגְרְשׁוּ אוֹתָם מִחוּץ לַעִיר וְהִיתָה יִלְלָה מִסְפָּר וְקִינָה בְּקְהֵלָתָנוּ וְהִרְבִּינוּ סְלִיחוֹת וְתַפְלוֹת בְּבִה"כ וּבִבְיַת הַקְּבֵרוֹת עַל קְבָרֵי הַצְרִיקִים וַיִּשְׁכּוּ הַקְּצִינִים לְכַתּוּב לְשׁרֵי צַרְפְּתִים דְּבָרֵי כְּבוֹשִׁים וְתַחֲנוּנִים וְהִלְכוּ עִם יְהוּדִים מִמַּעַץ לְהַשְׁרִים הַנִּלְגִּי בְּבִכּוֹת גְּדוֹלוֹת וְתַמְרוּרִים מָה מֵאֵד חֲטָאָה נִפְשָׁנוּ וּמָה חָרִי הָאֵף הַגְּדוֹל הַזֶּה שִׁילְכוּ שֶׁשָּׂה אֲלֵפִים מִיִּשְׂרָאֵל מִחוּץ לַעִיר וְאִין לָהֶם דֶּרֶךְ לַפְּנוֹת יִמִּין אוֹ שְׂמָאל כִּי מִחוּץ תִּשְׁכַּל חֶרֶב הַמּוֹת מִהַחִילוֹת אוֹסְטְרִיִּךְ שֶׁהִמָּה שֵׁם וַיִּמּוּתוּ בֵּין חֹמּוֹת הָעִיר בָּרַעַב וּמַחֲמַת הוֹרִית הַקְּנִים וְאֵם דַּעַתָּם לִגְרֵשׁ מִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּלְגִּי כְּדִי לִמְעַט אוֹכְלֵי לֶחֶם הָעַצְבִּים הֵלֵא בְּנֵי אֵב אַחֵר וּבְנֵי נֹמְלֵי חֲסִדִּים אֲנַחְנוּ וְנַחֲלָקָה הַלֶּחֶם עִם עֲנִיִּים שְׁלָנוּ וְלֹא יַחֲסֹר לַחֲמֶכֶם בְּשִׁבְלֵנוּ וּבַעֲזֹרַת הַשֵּׁם וּבַחֲסָדוֹ הַגְּדוֹל מְרֹב הַשְׁתַּדְּלָנוֹת הַנִּלְגִּי הַתַּפְשָׁרוּ עִם מֵאֲרָשָׁאֵל דַּע בְּרֵאֲנִילִי הַנִּלְגִּי לִיתֵן לוֹ מִסְפּוֹא וְתִבֶּן לְסוּסִים שֶׁהָיָה בְּאוֹתוֹ זֶמֶן בְּדַמִּים יִקְרִים וְנָתַנוּ לוֹ לַעֲרֹךְ בַּעַד עֲשֻׁרַת זָהָב וְנִתְבַטְּלָה הַגְּזִירָה הַנִּלְגִּי. תִּשְׁעָה בָּאֵב כִּשְׁהִינּוּ בְּבִה"כ סִמּוֹךְ לִגְמַר הַקִּינּוֹת שִׁמְעֵנוּ קוֹל הוֹרִים וּמוֹרִים בַּחֲצִים וּבִקְנִים וְשֹׁאֵר כָּלִי זִיִּין וְחֲרָבִים הִרְבָּה גְּדוֹלָה עַד מֵאֵד וְכֵן נִשְׁמַע הוֹרִיָּה הָיָה בְּכָל הָעִיר וּרְעֵשָׁה הָאָרֶץ וְגַם שָׁמַיִם נִטְפוּ וְהִינּוּ תָמִיד בְּבַהֲלוֹת וְחֲרָדוֹת הַמִּסְלָק אֶת הַדַּמִּים מַחֲמַת קוֹל רַעַשׁ גְּדוֹל מִהוֹרִית הַקְּנִים וְקוֹל נִגּוּחֵי נִגַּח וִילּוּלֵי יִלְלָה¹).

יֵיד מִנַּחֵם נֹזֵר דַּע בְּרֵאֲנִילִי שִׁיתָנוּ כָּל תּוֹשְׁבֵי הָעִיר יְהִי מִי שִׁיְהִי תוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים הַכֶּסֶף שְׁלוֹ מִקֶּטֶן וְעַד גְּדוֹל לְהַבִּית שְׁעוֹשִׁין מִטְבָּעוֹת וְהָיוּ צוּעִקִּים כַּמָּה תּוֹשְׁבֵי הָעִיר שְׁקוֹרִין בּוֹרְנֵעַר בְּבִית הָעֵצָה שֶׁלָּהֶם בִּשְׁעַת הַכְּרוֹז מִי שִׁמַּע וְרָאָה כּוֹזָא עַד עֵתָה אֲנַחְנוּ נּוֹתֵנִים מִמֶּשׁ כָּל אֲשֶׁר יֵשׁ לָנוּ מַעוֹת מְזוּמָנִים סָךְ עֲצוּם וְעַכְשִׁיו נָתַן הַכֶּסֶף שִׁישׁ לָנוּ בִּירוּשָׁה מִמֵּאוֹת שָׁנִים מוֹטָב שִׁמִּיתוֹ אוֹתָנוּ מִלִּיתֵן הַכֶּסֶף הַזֶּה וְאֲנַחְנוּ לֹא נָתַן כָּלִל אֵם יִקְנֶסוּ אַחֵר מֵאֲתָנוּ בְּמִיתָה נִרְאָה מָה יְהִי אַחֵר זֶה וְרָאָה הָאֲדוֹן שְׁעֲרִשִׁיק בַּעַל הָעֵצָה שֶׁהָיָה בִּשְׁעַת הַכְּרוֹז שְׁתּוֹשְׁבֵי הָעִיר הָיוּ צוּעִקִּים בַּחֲרֵי אָף וְהָיָה חֲכָם שְׂרוּאָה אֶת הַנּוֹלֵד וְאָמַר בְּנִי לָבוֹ לְבִיתְכֶם וְאִנִּי אֶלֶךְ לְהַשִּׁיר צַרְפַּת הַנִּלְגִּי בַּהֲשְׁתַּדְּלָנוֹת לַפְּנִיכֶם וּבַיּוֹם שְׁלֹאֲחִירֹי הַכְּרִיּוֹ שְׁאִין פִּירוּשׁ הַכְּרוֹז מִיּוֹם אֲתִמּוֹל הַכֶּסֶף הַמַּעַט מִתּוֹשְׁבֵי הָעִיר אֵלֵא הַכֶּסֶף הָעוֹלָה עַל שׁוֹלְחַן מַלְכִּים כָּלִים גְּדוֹלִים מִשְׁרָרוֹת וְחֲשׁוּבִים וְנִתְבַטְּלָה הַגְּזִירָה.

וּבִט"ז מִנַּחֵם הַנִּלְגִּי הַכְּרִיּוֹ תַעֲנִית עַל יוֹם מַחֵר מִן ט"ו עַד ס' שָׁנִים וְעֲשִׂינוּ י"ב קֶטֶן וְהִרְבִּינוּ תַפְלוֹת גְּדוֹלוֹת וּבְאוֹתוֹ הַלִּילָה הָרְסוּ וְהַחֲרִיבוּ אֶרְמוֹן אַחֵר עַל הַר הַכְּרָמִים שֶׁהָיָה נִקְרָא בֵּית שְׁשַׁעְרֵבִין בַּעֲפֹר הַשְּׂרִיפָה וְנִפְלָה חֲרָדָה גְּדוֹלָה עָלֵינוּ שְׁלֹא הִינּוּ יוֹדְעִים מִמָּה הָאֵשׁ וְהַקּוֹל הַזֶּה עַד עֲלוֹת הַשַּׁחַר הָיוּ רֹאִינוּ הַחֲזוֹרְבָן הַזֶּה. י"ט בּוֹ רָצוּ הַצַּרְפְּתִים חוּץ לַעִיר נִגַּד חֵיל אִיסְטְרִיִּךְ וְהִיתָה מִלְחָמָה גְּדוֹלָה

(1) de Broglie

(2) כּוֹנְנוֹתָנוּ עַל הַמִּלְחָמָה שֶׁהִתְגַּדְּרוּ הַצַּרְפְּתִים בִּי"ט לַחֲדָשׁ אוֹגוּסְט עֵינִי Arneht שֵׁם צִד 117.

ביניהם וכן עשו הרבה פעמים בימים ולילות שהיו שמענו קול רעש מצעקת מלחמה תוך העיר ונפל כל פעם עם רב משניהם והביאו מאות במכות ופצעים להעיר וביום ההוא באו חיל איסטרייך לכפר וקהלה ליבנא והיתה מלחמה ביניהם ונהרנה בתולה אחת ע"י הורית הקנים זה על זה וקברו אותה והלכו אחיכ רוב בני הקהלה שם לפקיק פראג ובש"ק פ' מטות ומסעי הלכו שלשה ב"ב מליבנא לפראג קודם עלות השחר כשבאו סמוך לבנין הגדול הנקרא אינפיליטשין⁽¹⁾ סברו אנשי הצרפתים שהיו חונים שם הואיל שהלכו בלילה שהמה מרגלים הורו עליהם בקנים שקורין פלינטין ונפל אחד מהם שמו פריץ קצב מליבנא ושאר שני היהודים היו צועקים והולכים צרפתים לשם וראו אותם ונשלחו דף אחד ונשאו אותו לקיק פראג ולעת ערב מת ונקבר ביום א' ושבק לכל ישראל חיים ובאותו זמן ראינו על עליות כל הלילה הוריות שקורין בומין⁽²⁾ שנראים כמו הכוכבים והלכו עד לב השמים טמש ואח"כ נפלו על הארץ על הסוללות ונהרגו עי"ז כל לילה הרבה בעלי מלחמות ויש מהן נשכרו ידיהם ורגליהם ושאר איבריהם ואנחנו נתנו שבת והודאה להקב"ה שראינו שההוריות ההם לא הגיעו אלא עד רחובות ראטשיין ואיזה נפלו על מקום קטן בלי היוק גדול ובראטשיין סמוך לשער ומקום שטראהויף⁽³⁾ ושאר בנינים בתים חשובים מגראף טשערניץ⁽⁴⁾ ושליק נחרבו ממש עד היסוד ומי יוכל לשער ההזיקות הגדולות כמה וכמה מיליאן זהב וכל הרואה אותם בזה נפשו

גם צוו שרי הצרפתים בעת ההוא שתוך מעת לעת יתן כל אחד נימולים ואינם נימולים רשימה ממה שמוכן אצלו מהמוזנות ואכילת אדם הן מקמח הן מחטין ושעורים וקטניות ושיכולת שועל מלח והמאה ובשר יבש ומי שיעלים אחת מהנה דמיו יהיו בראשו עוד צוה הנ"ל לתושבי המקום שיתנו בחודש זה מאה ועשרים אלפים והסקיד במקום ישן צוה שהיהודים יתנו על חלקם שבעה ועשרים אלפים זהב והכריוו קציני הקהל שיתן כל אחד שני קאפיטאלין ומוסיף על זה יתנו הבינונים חמשה זהב והעשירים שבעה זהב הנקרא קאפ' געלד⁽⁵⁾ ועוד זה מדבר וזה בא צוו לקציני קהל שמוכרי הכסף והעוסקים במשא ומתן ההוא בכל ימות השנה בבית שעושים המטבעות הנקרא מינץ יתנו להבית הכל בעד שני אלפים זהב כסף לעשות מהם מעות קטן ויפרעו להם במעות צרפת וכן עשו והנה כל יום ויום צרתו מרובה מחבירו ונמס לבבנו בקרבנו מחץ יעוף יומם ומפחד בלילה כי בכל לילה זרקו כמה בומין לתוך העיר ועשו כמה שריפות חוץ לעיר בהבנינים ובתוך הכרמים ואלה ברכב ואלה כסוסים ואנחנו בשם ד' אלהינו נזכיר הרבינו תפלות ותחנונים פליחות ואבינו מלכנו ותהילים וכמה מאות לומדים מלמדי הינוקות היו מתפללים בדמעות שלישי ובלב קרוע ומורתח

⁽¹⁾ Invalidenhaus.

⁽²⁾ Bomben.

⁽³⁾ Strahow.

⁽⁴⁾ ארמון של הגראף Hermann Jacob Czernin אשר נדחה אחר כך מעיר פראג.

עין Arnetz שם צד 225; אודות Graf Heinrich Schlick עיי' שם צד 248.

⁽⁵⁾ Kopfgeld.

בבה"כ וגם הלכו על קברי הצדיקים לבקש מאתם שיליצו וינינו בעדינו לחלות פני עלין שיסיר הצרות מעלינו כי צוה ליעקב סביביו צרו ויהא רעוא שינול את חרפת לבבנו אמן וכ"י.

יום ב' כ"ט מנחם צוו הצרפתים הנ"ל שלא ילך שום אדם יהיה מי שיהיה מן שעה ששית בערב עד שעה ששית בבקר על הרחוב בקנס תפיסה וביום ההוא נמכרים שטריך קמח בעד עשרים זהב ללחם סולת בעד שלשים זהב קטניות בעד חמשה (ושלשים זהב) ירך א' מאוואא א' זהב ובילק שלה א' ר"ט ובאותן הימים אם היה ברית מילה העשירים היו נותנים אכילת חלב ובינונים לא נתנו רק קאפע להסנדרק ומוהל ולאיוזה קרובים ואכילה שקורין מאציפאן אחר הברית תיכף ולא יותר. עש"ק יום ב' דר"ח אלול קנו הקצבים בשותפות פרה אחת כחושה בעד קפ"ו זהב ומכרו הליטרא בעד א' ר"ט ולערב התפללו מנחה בבתי כנסיות וקבלו שבת אח"כ הלכו הבעלי בתים לביתם להתפלל מעריב מפני פחד הכרוז הנ"ל שלא ילכו תושבי העיר משעה ששית ואילך על הרחוב אבל תוך ימים מועטים השתדלו היהודים ממעץ לילך לביה"כ למעריב כשאר שנים פשוטים אכן שלא להשהות אחר תפלת ב"ה ברחוב שילכו לביתם תיכף ובימים ההם היה בעו"ה הרעב הולך ומתגבר שלא היה לחם בחנות והיו כל עם נאנחים ומבקשים ללחם ונתנו את כל מחמוריהם באוכל להשיב נפשם העטופה ברעב ועל זה היה דוה לבנו בחמאניו ונמס בקרבנו בעטוף עולל ויונק ברחובות קריה ולאמותם יאמרו איה דנן ויין וע"י הדוחק הגדול אכלנו לחמנו במשקל והי' א' ליטרא ח' לוג בעד ט' ציל לחם לבן א' ועמיל בדוחק א' לוג א' צ"ל ונבאים במתא הי' מחלקים כל שבוע חמשה עשר מאות ככרות לחם וקטניות ומלח ופיירות יבשים גם בעלי בתים חלקו לפי יכולתם עם כל זה לא היה הקומץ משביע והיו עניים צועקים ומבקשים ללחם ואין הביטו וראו אם יש מכאוב כמכאובנו אשר דננו ה' בחרב וברעב ויבער ביעקב כאש להבה סביב. יום ג' ה' אלול צוה דע בראגלי לכל מקומות העיר ליתן כמה מאות ככרים בדיל ועופרת ורחוב היהודים יתנו מאה ככרים גם יתנו המקומות מאה וחמשים אלפים זהב ופסק הפקיד במקום ישן שהיהודים יתנו על חלקם שבעה ועשרים אלפים זהב ותיכף ביום שלאחריו היו שולחים לכספיות מאות אנשי מלחמות עקסיקוציאן כסדרם תמיד עד שהיינו נותנים כל הנ"ל ובאותו יום קנו הקצבים שני שוורים בעד ה' מאות זהב כדי שיהא מצוי בשר לחולים ולילדות והיו נותנים ליטרא בשר בעד ב' זהב אווזה היתה בעד שמנה זהב תרנגולת א' ג' זהב ביצה אחת א'... יוד צל כבש אחד שהי' משקלו עם הראש והרגלים ובני מעיים כ"ו ליטרות בעד כ"ו זהב וביום י"א הנ"ל היו קונים מצרפתים פרה אחת בעד שלש מאות ושבעים זהב וביצה אחת א' צל²) והיינו במצור ובמצוק יום ולילה ושומעים

⁽¹⁾ כנראה טעות היא כי למעלה כתב אשר החטין היו ביוקר מקטניות ועתה נחפך

השער ?

⁽²⁾ כדברים האלה נמצא גם אצל Bermann, M. בספרו Maria Theresia u. Kaiser Josef II. צד 508. ושם נמצא גם כן 504 אודות הרעב במראג ע"י על זה Löwenstein p. 21 „Nathanael Weil“.

קול רעש מקנים גדולים ומבומין והיתה מקוימת בנו בעו"ה קללות התוכחה בערב
תאמר מי יתן בקר ובבקר תאמר מי יתן ערב מפחד לבכך אשר הפחד וממראה
עיניך אשר תראה ועם אשר לא נשמע לשונו ה' מושל בנו ומכח צער
ויגון ואנחה היתה בקהלתנו פראג חולאת גדולה ג"כ וממש דבר בעו"ה וכמה
מאות חשובים היו מתים ה' יאמר די לצרותינו ולמלאך המשחית הרף ידיך אמן
וכ"י. בליל ד' נהי ליום ה' אלול הנ"ל היתה שריפה גדולה נגד שער ראמשין
במצור של לוטרינג¹) שהמה בעצמם היו עושים ששרפו הסוללות הנקראים
פאטרען ובליל של אחריו היו שורפים אותם כן נגד שער שפיטל והיה נראה
על הסוללות שהחיל לוטרינג נסעו לאחוריהם והלכו מאות נפשות נימולים ואינם
נימולים על הסוללות וראינו ההזיקות שעשו החיל לוטרינג במקום על ראמשין
ועל הסוללות ע"י זריקות הקנים הגדולים ובימין ראינו ג"כ הבנינים והסוללות
שעשו החיל לוטרינג שקורין פאטרען וחריצין הנקראים אפראשין²) או לויף
גרעבען והיו חמ"י גדולה בעיני כל רואה אותם שיהי' באפשרי בידי אדם
לעשות מלאכות כאלה בזמן קצר אף על פי שהורו מהקנים הגדולים מהסוללות
הצרפתים עליהם יומם ולילה והחרבות בסוללות המקום היו גדולות מאד עד שהמבין
בעסקי מלחמות והצרפתים אומרים שאם החיל איסטרייך היו עומדים עוד זמן
קצר שם והורו זריקת הקנים שקורין פיעס³) היה אפשר להם לילך על הסוללות
למקום הנקרא שטארמן בקל והצרפתים היו מוכרים כסדר ותיקון מלחמה ליתן
המקום ע"י פשרה ובכתים היו ג"כ הרבצות גדולות שעשו הצרפתים סוללות
חדשים וחריצים אשר לא היו מימי קדם ומאותן הימים שהלכו החיל איסטרייך
לאחוריהם נפתח השער שקורין ואנד טהאר מהמקום והלכו מחיל הצרפתים ושאר
תושבי העיר על שנים ושלשה פרסאות והביאו קצת מזון ומחיה לעיר והיינו
נותנים שבח והודאה להקב"ה שהצילנו ובנתים [ובנתנו?] מרעב.

וביום א' כ"ד הנ"ל השתדלו קציני קהל בע"ה שילכו בני הקהלה קודם
עלות השחר לסליחות כמאז ומקדם וביום א' דסליחות הנ"ל הכריוו בפקודת
שרי צרפתים בכל רחובות היהודים מי ומי שמבקש לילך על המדינה הרשות
בידו והשערים פתוחים לפונה לדרכו והיו בעלי בתים מהקהל ליבנא סבורים
שהדרכים המה כמקדם והיו רצים לערך שלשים נפשות אנשים ונשים נערים
ובתולות להקהל ליבנא וכאשר באו סמוך לשם היו צועקים האיש מלחמות
הוסארין מאיסטרייך עליהם מי הוא זה ואיזה הוא שמלאם לבם לצאת מחוץ
לעיר ואחום פחד ורערה גדולה נפלה עליהם ורצים לפניהם וחרה לבם של הוסארין
על שרצו ולא דברו עמם והורו אחריהם בקנים הנקראים פלינטן עד שנפלו ב"ב
אחד שמו חנה קצב ונער אחד מפראג ושמו וואלף בן דוד לאוויטץ משרת
אצל קציני הקהל וכשראו השאר היהודים ההם בעו"ה עמדו על מקומם ובאו
האיש מלחמות הוסארין והביאום לכפר וויסיטלאן⁴) להראש שלהם וחקר ודרש

.Lothringen ⁽¹

.Faschinen ⁽²

.Pièce ⁽³

.Wysocan ⁽⁴

אותם למה שהלכו מפראג וענו בבכיות גדולות שהלכו לביתם ליבנא מפני שמתים ברעב בפראג וצוה הראש הנ"ל להוסארין שילכו עמם עד סמוך לפראג ובאו בשלום לקהלתנו בבהלות ובכיות גדולות וספרו לנו כל הנ"ל וביום שלאחריו רכבו איזה אלפים צרפתים סמוך לדרך זה להביא תבן ומספוא שקורין פוטראשירן והלכו איזה קצבים מליבנא לשם עם עגלה והביא שלשת ההרונים הנ"ל לפראג וקברו אותם.

בימים ההם קנתה נכרית צרפתית דבר מועט מאת מאיר הריפמער⁽¹⁾ ובאותו שעה אחר זאת באה האשה הנ"ל להחנות ואמרה ששכחה עשרה הנרים ומצאה אותם בקרן וזית באותו מקום שנאבד ממנה ולקחה את עשרת ההנרים שלה והלכה להשמירה והביאו היהודים הנ"ל לתפיסה ואומרת שננבה ממנה והלכו בעלה ובניי ליהודים ממעץ וביקשו בתחנונים רבים שילכו בשתרלנות לפני אשתו והבטיחו אותו שילכו ולאחר שני מעת לעת בשעה ב' אחר חצות היום הי' קול נשמע אצל תושבי העיר שהפסק יצא על האשה הנ"ל שחייבת לתלייה ורצו בעלה ובכיות וצעקות אל היהודים ממעץ ובניי על קברי אבות וקודם שהגיעו לשם היו תולים האשה הנ"ל על העץ על מקום חדש ומתה בקדושה וטהרה והתליין הביאה על עגלה שלו ולקח הדרך אל רחוב היהודים גילדי לרחוב סנחם לביתו עם שמירה צרפתים ואלפים נפשות היו רצים עמו וגזלו והמסו קצת בשוק וברחוב יהודים וא"א לכתוב המהומה הגדולה שהיתה ויללה ובכיות מרומ מכל החלונות ובתים וברחובות יהודים על מעשה ועילה בעו"ה וקבר אותה התליין בביתה וצוה הראש צרפת הממונה על חייבי מיתות שהתליין יתן האשה הקדושה הנ"ל בלי הוצאות ליהודים לקבור אותה כמנהגם וכן היה שבילילה שלאחריו הלכו איזו מחבורה קדישה בנמילות חסדים ומנשים צדקניות וקברו אותה בכבוד ה'... הי"ד ונשמתה תהי' צרורה בצרור החיים עם שאר נשמות קדושים ולא יהיו עוד צרה וצוקה ברחובותינו אמן. ביום כ"ד הנ"ל צוה ראש בראנלי שיתנו השלשה מקומות מאה וחמשים אלפים זהו' וחלק יהודים כ"ד אלפים זהו' בלי הנחה כלל בקנס כפיית עקסיקוציאן והכריוו קציני קהל ליתן שני קפיטאלין וקאפגעלד כמקדם וביום ההוא צוו עוד הנ"ל שיתנו קציני קהל בכל יום ג' מאות יהודים לילך אל הר הלבן מהלך רב חוץ לעיר סמוך להבנין הנקרא שטערן⁽²⁾ שם היו מוצאים תחת עומק ומרתף הגדול קונגלין ובומין עצמו מלספר להביאם אל המקום שקורין מניציאן בית והיתה טרחה והוצאות גדולות עד חדש ימים שהלכו כל יום מספר יהודים הנ"ל בצער גדול למלאכה הנ"ל.

יום ו' ער"ה צוה מוסיע שעווער⁽³⁾ מצרפתים שלא ילכו תושבי העיר סמוך וחוץ לשערי המקום לקנות דגן וחטין וכדומה ועי"ז נתייקר השער אלא שיבואו העגלות שלהם עם הנ"ל על השוק חדש ומקום קטן ושם ימכרו במקח השוה בקנס גדול ומראש השנה ואילך היו באים אלפים עגלות עם תבואה למקום

⁽¹⁾ בלי תפונה היה נקרא "הרפמר" ולפי זה האשה פיגלא הנזכרת אצל Hock צד 90 סי' 5601 אשר מתה שביעי של פסח תקכ"ב היתה בתו.

⁽²⁾ Stern על ההר הלבן.

⁽³⁾ Monsieur Chevert.

פראג והי' המקח שמריך דנן ה' זהב שמריך קמח ששה זה' שמריך חמין ששה ועד שבעה זהב קטניות ששה זה' שעורים עד ה' זהב שבולת שועל עד שני זהב לישראל חמאה י"ד עד ט"ו צ"ל ולישראל בשר ו' עד ט' צ"ל מלח מדה ג' צ"ל אווזה בעד א' זהב תרנגולת א' כ' צ"ל ביצה א' צ"ל אבל המקחים הנ"ל לא היו עומדים אלא איזה שבועות ואח"כ לאחדים כל הנ"ל נתייקר ממש כל יום מפני שהחיל איסטרייך היו נראים בסביבות המקום והיו לוקחים כל אכילה ושתייה שהיו פוגעים שמביאים לעיר והיו אומרים בפקודת הראשים שלהם בקנס מיתה מי שמביא תבואה להמקום ולא הביאו כלל יותר להעיר פראג.

בליל הכפורים בשעת תפלת כל נדרי שלא האדון בורגר ניישטר שערשיק בפקודת הראשים צרפת לקציני קהל שיתנו ביום מחרתו הפשתים היפים שמביאים על השולחן בשעת אכילה הנקרא טישציין¹ באם לא ישלחו איזה מאות בעלי מלחמות לכפיית עקסיקוציאן והיו הולכים בשחרית בשתדלנות וצעקה בקול מר ובכי וכי אפשר ליתן הפשתן הנ"ל כי כל הסוחרים עם זה מכרו כבר הסחורה הנ"ל וב"ב אין להם פשתן יפה שראוי לעלות על שולחן שררות הנ"ל ופטרו מהנתינה הנ"ל.

יום וי"ו ערב חג הסוכות שנת תקנ"ל נתפס חלפן אחד שמו ר' שלום בראגער שהיו אומרים שעשה נגד הצויה במטבעות והוא חייב מיתה כמורד במלכות. והיתה יללה גדולה והלכו יהודים ממעין בשתדלנות והי' ר' שלום הנ"ל בצער גדול בתפיסה על ידי פעולות גדולות קנסו אותו לערך אלף זהב ופטרו אותו ולאחר כמה שבועות הלך בשלום לביתו ובו ביום ערב חג הסוכות עשה הקב"ה נסים לקהלתנו שבאו איזה שלוחים לעת ערב וביום השבת א' דסוכות והביא מק"ק בומסלא וטיפליין לאיזה יחירי סגולה אתרוגים כי בכל הפעולות אי אפשר היה מפני החיילות להביא יותר ובקושי גדול שזה איזה חתיכות באו בשלום לשם והיו נותנים אותם להשי"ן בשעת הלל ואח"כ לשארי בעלי בתים בבתי כנסיות שהולכים שם לברך והיינו נותנים שבח והודאה על כל הנסים והנפלאות שעשה לנו הקב"ה בכל יום ובכל עת ובכל שעה שאי אפשר להניד ולספר כי שבר הרעב ועשינו בימים הנוראים וימי סליחות תפלתנו בלי פחד ובהלה כשאר שנים הפשוטות והדרנו האל יתברך במצות לולב וסוכה כהוגן אב הרחמים הוא ירחם עלינו וישלח משיחנו במהרה בימינו אכ"י.

יום ה' ער"ה מרחשון צוה שעשעל על תושבי העיר פראג שיתנו לו הלואה ב' פעמים מאה אלפים זהב וחלק היהודים לבר יהי' צ' אלפים זהובים שישלם להם באחרית הימים השררות במדינת סיהם והמעות יקח צרפתי ראש מרוכבי סוסים לקנות סוסים שמו מוסיע מאמין² והשר ההוא צוה שישלמו המעות תוך שלשה ימים באם לא יכופו להם בכל מיני כספות והיללה גדולה בקהלתנו וכתבו קציני קהל ויחירי סגולה מעמאריאל בלשון צרפת לשעשעל דברי בקשות ותחנונים גדולים ואמרו בבכיות מאחר שנתנו בני קהלתנו עד היום הזה יותר מן ג' פעמים מאה אלפים בלי שזה כסף מה שנתנו הוצאות עקסיקוציאן כמה

¹ Tischzeug

² Monsieur Tatin ואולי Raschin.

וכמה אלפים ולא נשאר להם עוד מעות מזומנים וכסף כי אם מעט סחורות וכלי בית וחובות אצל תושבי העיר שאינם ראויים לנכות וא"א עכשיו ליתן הלוואה הנ"ל והשיב להם שאין בידו להשיב להם בעסק זה אלא שילכו להראש טאטאן הנ"ל והיו רצים בכניות להראש הזה בכתב ובתחנונים ובדברים ונער בהם שילכו חוץ לבית ויתנו המעות הנ"ל כאשר צוה להם באם לא ישלח להם ה' מאות איש מלחמות רוכבי סוסים בלי שאר כפיות והפקיד למקום ישן נתן הרשימה כסדר בסיועת היהודים שאצלו תמיד ממש מי ומי שיתנו הלוואה הנ"ל לערבב ב"ב בעילה גדולה והיה בקהלנתו עת צרה ואין ברירה הי' ששלמנו המעות הנ"ל לאחר שלשה ימים צוה טאטאן הנ"ל מפני שלא נתנו לו בזמנו המעות הנ"ל מהיום ולהלאה רווחים יור למאה בכל יום והוא לקח כמה אלפים מהקרן על הרווחים הנ"ל והלכו הבעלי בתים מצער לצער בלי עוזר ותרופה ואין להם משען אלא על אבינו שבשמים לבטל מעלינו גזירות קשות ורעות בחסד וחנינה ויביאנו לציון ברנה אמן.

ביום ה' י"א חשון בא ב"מ בחצוצרות הנקרא טרומפיטר משר הצבא מעם איסטרייך שמו טישול דוכס (לאפקאוויטש¹) יר"ה לשר הצבא מצרפתים דוק דע בעליל²) וביקש ממנו שיתן רשות והרמנא להיהודי ר' יצחק אויסטערליץ³) ליסע מפראג לאיזה דרך שירצה עם אשתו ועם בנו ומשרתו וקרובתו מרת לביאה אשת ר' זעליג רוזענבערג ובניה ושלח כתב נכבד וחירות הנקרא פאם לידם שהחיל איסטרייך יתנו להם לווי' כה"ג תושבי מדינה יעזרו ויסייעו להם על הדרכים כדי שיבואו ר' יצחק אויסטערליץ הנ"ל ואשתו ובניו וכל הנ"ל בעזרת ר' למחוז חפצם ולשלום בלי שום פגע רע וכיון שראה השר צבא מצרפתים הנ"ל כבוד כתב ותוקפו הנ"ל נתן לו ג"כ כזה נכתב בכתב ידו שילכו מכאן וגם סביבות העיר בלי פחד ובהלה מחיל שלו ותהום כל העיר על הנס וכבוד גדול מהשרים נכבדים הנ"ל וביום ב' ט"ז הנ"ל נסע ר' יצחק אויסטערליץ עם אשתו ובניו וקרוביו הנ"ל בכבוד גדול אחר חצות יום מפראג על עגלה ביקר גדול לשלום.

ר"ה כסליו תקנ"ל באו החיל איסטרייך להמקום לייטמערין⁴) שהיו שם לערך אלף איש מצרפתים זמן רב ובונים חומת העיר ובורות וחריצין ועצים הנקראים פאלסאדן ממש כמו חווק גדול ונלכדה העיר בחווק יד על ידי הוסארין ובאנדורין שרצו בסוללות על החומה בזרירות וקני שריפה גדולים וקטנים וכמה מאות אלפים שטריך דגן ושעורים וקטניות ואורז ודוחן והצרפתים היו בתוכם כסדר השבויים. "כסליו הנ"ל הכרזו כפעם בפעם בפקודת שרי צרפתים על בית העצה במקום ישן שלא ילך בשעה ח' בלילה שום יליד אשה על הרחוב וכאם שילכו בתופים לאותו מלחמה יתלו כל אחד אששית ובתוכו גר דלוק לפני החלון אבל [לא] ילך חוץ לפתחו לראות מה שנעשה ולמה הולכים

¹ Fürst Lobkowitz

² Marschal duc de Belle-Isle

³ אולי הוא אשר מת ניסן תקכ"ב עיי' Hock צד 6 סי' 2157.

⁴ Leitmeritz

בתופים וגם [יכין] כל אחד בביתו מים על עליות ובלילה לאחר שיתנו אותות בתופים שקורין צאפין שטרייך⁽¹⁾ יסגרו בתי משקים הכל בקנס מיתה.

י"ט כסלו ה"ל בחצות היום וכל הלילה נסעו הראשים דוק דע בעליל ואינשאנט שעשעל עם שאר שרי צבאות ולערך ט"ו אלפים⁽²⁾ בעלי מלחמות צרפתים ומעט מהם פייארין מהעיר פראג עם מעט סוסים ורכבי רכב ובעגלים עם כל רכושם ואיזה קנים קטנים שקורין פעלר שטיק במהומה וחרדה גדולה אבל וחפוי ראש בפחי נפש ויש מהם ברמעות שליש וכה"נ היהודים ה"ה בערכי מעין וליב כה"י) רוכבים עמהם עם איזה קרובים שלהם בצער יגון ואנחה ושאר היהודים הלכו וקרא זה אל זה ואמר על מה ולמה אנו [הם. 1.] רצים פתאום חוץ להעיר ונסעו לשער ראטשין דרך פילון ולקחו עמהם משרות וגלחים חשובים והיתה גם תמ"י גדולה על זה ועל מה זה ושאלו מה נשתנה הלילה הוזה שלה [שהלכו?]⁽³⁾ בחורף ובקרירה גדולה והיינו יודעין ששר הצבא דוכס לאפקאוויץ חונה סמוך לעיר בראנדעז⁽⁴⁾ ג' פרסאות מכאן עם שלשים אלף איש בחור מעם איסטרייך אם לדורן או למלחמה ובעיר פראג לא עברו הצרפתים כ"א לערך שלשת אלפים איש צרפתים עם הראש שעווער ובתוכם לערך החצי חולים והבריאים הלכו להמקום ווישראל וראטשין ונתנו באמצע הנשר שני קני שריפה גדולים ולקחו כל הספינות מנהר מאלטוי וסגרו השערים כמה ימים לפני כל תושבי העיר סוגר ומסוגר באין יוצא ואין בא וגם בקשו באותו זמן הלוואה עוד מאה אלפים זהב מהיהודים על חלוף כתב שלהם ושלחו תוך מעת לעת מאות בעלי מלחמות לעקסיקוציאן כסדרם תמיד והתפשרו עמהם והלוו להם חמשים אלפים זהב והמעות הנ"ל נפרע להם בזמן קצר ע"י סוחרים בדרעוין כמשמעות חלוף כתב שלהם.

כ"ד הנ"ל הכריזו בב"ע⁽⁵⁾ באזהרה שתושבי העיר יקחו המטבעות צרפת במקח וממכר כמו שהכריזו כבר ומי שקנה מהצרפתים יהי מי שיהי קודם נסיעתו או של פקדון מהם ילכו תוך מעת לעת להראש ויודיע לו מזה בלי להעלים ואם יש לאחר חוב על הצרפתים יתן לו הראש המעות וישלם לו עוד שלא ימרוך תושבי העיר בהשמירה ולא ילך בשעה ח' על הרחוב בקנס גדול.

א' כ"ד כסליו צוו שרי הצרפתים שהיהודים ילוו מאות חביות מלח על ווישראל להבית שנותנים אכילה שקורין מאגיצין לפני בעלי מלחמות גם שילכו כמה מאות יהודים עם איזה מאות אינם נימולים על הנהר מאלטוי שהיה נגלד

⁽¹⁾ Zapfenstreich

⁽²⁾ מכון עם דברי Arneht ח"ב צד 136. המספר הזה מכון כמעט עם אותו הנזכר

גם עם Arneht.

⁽³⁾ הם אותם שני היהודים ממיץ הנזכרים איזה פעמים בספר הזה. ולפי הנראה שבו לארץ מולדתם תחת מחסה חיל צרפת. ואולי באו לעיר פראג עם מכתב הרבנות ממיץ אל ר' יונתן אייבענשטיץ. ועליהם כיוון ר' יונתן בדרשתו בק"ק מיץ 1745 עיין יערת דבש חלק ראשון דף ג' ע"ב באמרו שאנשי מיץ אשר היו שם בפראג יעידו שאמר להם בדרשה קודם שה"ך משם שאם לא ישיבו מדרכם הרעה ימקו בעונם וצרות רבות ורעות ימצאו אותם.

⁽⁴⁾ Arneht, Brandeis ח"ב צד 136 כתב שמערכת הנקרא Hauptquartier של השר לובקאוויץ היתה אצל לימא.

⁽⁵⁾ בבית עצה.

מפני קרירה גדולה לפתוח המים בקרדומות כמו שעשו אשתקד שלא יבואו החיל איסטרייך על הנהר להעיר אבל אחר איזה ימים היה קלא דלא פסיק קול ששון ושמחה שהתפשרו יחד שרי הצבא מאיסטרייך וצרפת וכן ה' ב"ה. במש"ק ב' שבת תקנ"ל הנ"ל הלכו הצרפתים מהשער ווישראל ושר הצבא מחיל איסטרייך פיקיליאמינו¹ בא עם איזה מאות בעלי מלחמות ולקה החזוק² הנ"ל תחת ידיו ועל בתי עצות הכריוו שלא יהי קטטה ומריבה בין תושבי העיר והצרפתים ואם הצרפתים חייבים ממון לתושבי העיר ילכו למוסיע שוועה ראש שלהם והוא ישלם להם ואם יבוא העם איסטרייך בקרב העיר יתנו תושבי העיר חדרים לפניהם ועדיין היו צרפתים משמירה תוך העיר.

יום א' ג' שבת באו על הנהר מאלטוי שהי נגלד לערך כ' באדרון לרחוב היהודים והיו גוולים וחומסים באיזה בתי היהודים ובאו הצרפתים מהשמירה והביאום חוץ לעיר לחיל איסטרייך שהראשים יקנסו אותם ונסעו קציני הקהל לקינגסזאהל³ פרסה מכאן להראשים חשובים שרי צבא מחיל איסטרייך בשתדלנות לפני קהלתנו ור' נתן להם חן וחסד בעיני השרים הנכבדים הנ"ל וראשים שבהם טיטול דוכס לאפקאוויץ יר"ה שהבטיחו להם שיתנו עין פקוחה על קהלתנו יצ"ו וחזרו לכאן וכן עשו השרים הנ"ל ושלחו חצי קומפאני בעלי מלחמות מחיל איסטרייך שלהם לרחוב היהודים ופקדו להם שישגיחו על היהודים השגחה מעולה. ביום ד' וי"ו שבת תקנ"ל רכב שר צבא דוכס לאפקאוויץ בכבודו ובעצמו עם שאר ראשים וחשובים יר"ה ואיזה אלפים מעם איסטרייך לכל שלשה מקומות העיר בתופים ובמחולות ואם כל הימים דיו א"א לכתוב מהשמחה הגדולה מתושבי העיר ומהרבה בתים הי' שומעים כלי זמרים וחצוצרות וכמה אלפים נפשות עומדים היו על הארץ וצועקים יחדיו יחי אדונינו (!) המלכה מאריע טרעסיע והצרפתים הלכו חוץ לעיר בבושה גדולה למדינתם ומסרו מאות קני שריפה גדולים ושאר כלים וצרכי מלחמה בסך עצום להראשים איסטרייך הנ"ל ועזבו איזה ראשים חשובים צרפתים בעיר פראג למשכון שישלמו כמה פעמים מאה אלפים זהב מה שלקחו מתושבי העיר דרך הלוואה כמשמעות הפשרה שלהם והיהודים אמרו בהשכמה הלל הגדול על כמה וכמה נסים ונפלאות שעשה להם הקב"ה ממש בכל יום ובכל שעה ולמנחה עשו בב"ה אלמנייא ומיזל מי שברך בכל החוננים ומשוררים וכלי זמרים לאדונינו החסידה המלכה מאריא טרעס' יר"ה השם ב"ה יתן לה להבא ברכה והצלחה בכל מעשה ידיה ויפלו כל שונאיה תחת רגליה וכל בני קהלתנו היו צועקים בקול רם אמן. והעיר צהלה ושמחה כשמחת פורים ויודו ויברכו וישבחו את ה' אשר גמל חסדיו הטובים ליראיו ואשר הציל את הגבירה החסידה המלכה מאריע טרעסיע הנ"ל מכף כל אויבים הקמים עליה ואשר הציל את כל תושבי העיר וקהלתנו ועדות ישראל המפורים תחת ממשלת המלכה יר"ה אשר על כן כתבתי לזכרון את כל הדברים האלה לשמחה ביום ד' וי"ו שבת בשמחה גדולה ולסדר שבחו של מקום על הנס הגדול

¹ Piccolomini

² Festung =

³ Königsaal

שהוציאנו מאפילה לאורה וממות להיים ולולי שהנם הזה נם חוץ לארץ הוא
שאינן אומרים עליו שירה ראוי לומר עליו הלל הגדול איש בקראו את הדברים
האלה יתן שבח והודאה לאל וילמד מזה לילך ולעקור רגליו מהמדינה וכ"ש
ממקום שיש מלחמה בתוכו ואצ"ל אם יש חשש וספק שיבוא המקום במצור
ומצוק ח"ו לעקור רגליו עם ב"ב בלי שהי' ורחי' באם לאו ממש הוא מתחייב
בנפשו מפני שאי אפשר לכתוב כל הסכנות וחששות הרבה בכל שעה ורגע
ואסור לסמוך על הנס וכבר אמרו חז"ל שבו"י כולו איתני' ביה ויתפלל לחיי
אדונתנו החסידה המלכה מאריא טרעסיע ובעלה הרוכס הגדול מזרע מלוכה
לאטרינג ובניהם יר"ה ויארץ ימיה על מלכותה היא ובניה וכל בית איסטרייך
יר"ה עד עולם ובימי' ובימינו תושע יהודה וישראל ישכון לבטח ובא לציון
גואל אכ"ר.

חלק שני מספר אנרת מחלת.

בו יבואר כל תוקף וגבורת מלחמת מלכת הגר ופיהם ואחוות מרעהו פולניא
ומלכות פרוסיא וכבוש העיר רבתי עם פראג שתי פעמים ואשר קרה לבני קהלתנו
שהיתה לפנים עיר [ואם] בישראל לא שגבה ממנה קריה בתורה ובגדולה ואיך
ירדה פלאים ונפלה מאיגרא רמה לבירא עמיקתא בנתינות שונות והיתה למשיסה
ולבוזים ונהרגו כמה חסידי וקדושי עליון על קדושת שמו ית' ואחרון הכביד
אזלא גירש גרשיים ויצאה ממנה כל הדרה חכמי ישיבות חסידים דורשים פרנסים
ומנהיגים קצינים ונדיבים עניים ואביונים מקטן ועד גדול איכה ישובה בדד העיר
רבתי עם רבתי בדעות ונותרה כסוכה בכרם כמלונה במקשה כעיר נצורה אהלי
שודד וכל מיתרי נתקו בני יצאוני ואינם וכל מרעיתם הרחמן הוא כרועה עדרו
יקבץ טלאים יחדש ימינו כקדם במהרה בימינו אבי"ר.

בעת ההיא שנלכדה העיר פראג והמדינה וחורה ונתישבה תחת ממשלת המלכה יר"ה אף שלא פסקו עדיין המלחמות החזקות בין חילותיה ואחוזות מרעיהם ענגלאנדר והאלאנדר ובין הקיסר קראלוס השביעי וסיעתו חילות צרפת במדינת איטאליא נידרלאנד ועל נהר רינוס עב"ז שקטה ארץ פיהם וסביבותיה מן המלחמה זולת עול המדהבה השתרנה עלתה על צוארנו ובאין מזון ומחיה אפילו בשוה פרוטה כאשר בצוק העתים ירדנו מטה מטה ורבים מהעשירים ירדו בשפל [המדרנה] התחתונה ואמנם קיינו לשלום והנה בעתה כאשר פתע פתאום יצא קול הברה וחדשים מקרוב באו אסיפות נפלאות מחנות גדולות ממלכות פרוסיאה היא בראנדיבורג אך לא נודע על איזה מדינה יאמר שתחרב זה אומר בכה וזה אומר בכה והעיר פראג נבוכה עד ד' ר"ח אלול שנת תשתפכנה אבני קדש בראש כל חוצת (= תק"ד) לפ"ק הקול הולך וגדול גם כל כתבי בי דואר כולם מתנבאים בסנזון אחד ששמו פניהם אל העיר פראג חיל גדול משמונים אלף איש והמלך בעצמו בגודויו וע"י שרי צבאותיהם הדוכס לעאפאלד מארץ אנהאלט דעסוי⁽¹⁾ הדוכס פערדענאנד ברוינשווייג⁽²⁾ פחת טרושי⁽³⁾ פחת האיקע⁽⁴⁾ מרקנראף בארייד⁽⁵⁾ פחת פאסידאפסקי⁽⁶⁾ הדוכס לודוויק דארמשטט⁽⁷⁾ ופחת שווערין⁽⁸⁾ כלם יבואו לכאן עם קני השריפה הגדולים הנקראים אוטילירע קרטוינה מערסין⁽⁹⁾ הרבה מאד מאד וכבר נסע מחצר מלכותו פאצדאם⁽¹⁰⁾ ב"א לחדש אונוסטוס וי"ח בו עברו דרך עיר לייפציק והיתה פה שערורה גדולה ומראנה מדבר פן תבא העיר במצור ומצוק הכין כל איש ביתו מזון וצדה וזמן רב לא שקטה העיר מן העגלות הנושאים בר ומזון כאשר שבשנה ההיא הוולה התכוואה עד שנמכר הכור קמח דגן בעד שני זהב ומחצה גם אל כל בתי המזונות הנקראים מגציני הובא הרבה מאד מאד.

ויום ה' אלול קראנו צום באמירת סליחות ותהילים ביום ההוא בא לכאן

.Leopold von Anhalt-Dessau ⁽¹⁾

.Ferdinand von Braunschweig ⁽²⁾

L. Orlich, Gesch. d. schles. Generallieutenant Truchsess עיין בספר ⁽³⁾

"Kriege" ח"ב צד 24.

.Generalmajor Graf Hacke ⁽⁴⁾

.Markgraf von Bayreuth ⁽⁵⁾

.Generalmajor Graf Posadowsky ⁽⁶⁾

.Fürst Ludwig von Darmstadt ⁽⁷⁾

.Graf Schwerin ⁽⁸⁾

.Artellerie, Cartouche und Mörser ⁽⁹⁾

.Potsdam ⁽¹⁰⁾

מוינא שר צבא פחת הארש⁽¹⁾ שנתמנה מן המלכות יריה לשר הקומראנד בעיר ההיא הקומראנד בעיר נים⁽²⁾ במלחמות הפרוסים שהיו שם ויבואו חילות רבות ממדינת הגר לאיסטרייך מלבד עשרת אלפים אנשי מדינה זו הנקראים לנרמיליין⁽³⁾ גם יענעראל פעסעטיין⁽⁴⁾ בא ממדינת פייארין עם חיל משש אלפים פרשים ויחזן את פני העיר וכו' ביום נשבו ה' מרגלים מחיל פרוסים והובאו לכאן והם הראשונים שראינו כאן ויום ו' למחרתו גור יענעראל הנ"ל על אנשי המקום לשפוך סוללות ולבנות דיק גם ממחנה העברים קיץ איש מדי יום ביום ולולי קציני קהלחנו ששנסו מתניהם ואזורי חיל בהשתדלנות עצום עד חצות ליל שי"ק גם שבת נשבת ויום ח' בו חזרו ויסדו קהלחנו ח"י אנשים ע"פ הגורל לצום מדי יום ביום ואמירת סליחות בבהכ"נ אנ"ש בו ביום כל אנשי המלחמות הלכו מכל בתי המשמרות אל השערים ואל ההרים הגבוהים ובאו במקום אנשי מקומות העיר ומאו התחילו השערים להתיקר וכל קופת הרוכלים וחנות מאין מזון ומח"י סגורים ומסוגרים ולא נמצא שום מזון לקנות אף בחיפוש אחר חיפוש ואנשי המלחמות סובבים בשוקים וברחובות חוטפים להם ביד חזקה ממש יום ד' ח"י בו באו חיל פרוסיא עד חמש פרסאות מפראנ ומאו סוגרה העיר והרבה פאליסאדין ופאשנין תקנו ע"ג הגשר ואצל כל השערים ומאו חדלו בני הכפרים להביא מזון ומחיה באשר שנלקחו מהם הסוסים למלאכת הסוסים ומאו לא נשמע קול פעמון ומורה שעות ויבואו כמה קורירין מן הדוכס קארל לוטרינגן שיבוא בקרב לפה עם חיל גדול וכמה מאות עגלות עם עפר שריפה הובא לפה וכן שאר כלי משחיתים ועל כן אין שום אדם רשאי לילך עם שום אבוקה והעמרנו מים ע"ג העליות והנגות. יום ב' כ"ג בו קול הקריה הומה מפחד החילות הקרובים לבוא בתחום העיר ועל כן מלבד כמה מאות איש מהיהודים הנמצאים תמיד על הסוללות עוד בקשו נפשות ויסבבו ברחובותינו ויחזיקו בכנף כל איש יהודי שפגעו וישלחום לשם ובו ביום באה כת אחת ממחנה פרייסן עד סמוך לעיר ויגרשו את היהודים שעסקו במלאכה שם וברחו להם אל העיר ומן היום ההוא והלאה לא פסקו היריות הגדולות מתוך קני השריפה הגדולים מן הרי שישקוף⁽⁵⁾ נוכח חילות פרוסיא מתוך ששה קני שריפה שהובאו לפה בש"ק העבר ובני קהלחנו עסקו שם במלאכתם. בחצות ליל י"ד כ"ה בו היתה פה יללה גדולה כי נשמע חוץ לעיר קולי היריות חזקות ורצופות גם קולי תופים הרבה ובקשו לעלות בסולמות בשער הסוסים שבמקום חדש ובקשוי גדול שנתגרשו משם וזרקו לתוך העיר כדורים גדולים מלאים עפר שריפה וזפת ושלחנו מקהלחנו עוד כמה מאות איש עם כדי מים בידם לכבות השריפות ומאו נפתחו עיניהם של ישראל מן העבודה הקשה יום ולילה לא ישבותו היום למלאכה והלילה למשמר והוצאות עצומות מאד ותמיד שלחו עסקיקוציאן אנשי הוסארן לרחובותינו לכפי' לשלח בני ישראל אל העבודה ומאו נתמנו ממונים בכל רחוב שבקהלחנו הנקראים פירטל הויפטלייט⁽⁶⁾ ועל פיהם

⁽¹⁾ Ferdinand Philipp Graf Harrsch

⁽²⁾ אולי עיר Nimes בפיהם.

⁽³⁾ Landmilizen

⁽⁴⁾ General Josef von Festetics

⁽⁵⁾ Zizkaberg — ⁽⁶⁾ Viertel-Hauptleute

יצאו ויבואו מספר בני ישראל לעבודות הקשות הללו שבכל יום ע"פ הגורל. יום ה' כ"ו בו לעת ערב בא משולח בחצוצרות בכסות עינים אל היענראל הרש בא והתרה בו למסור העיר מרצונו הטוב ולא השיבו כלום ויחזק לבו וצוה להורות ולהלחם נגדם ובלילה שלאחריו נשרפו כל הבתים והגגות מחוץ לעיר סביבות שלשת הנהרות כדי שלא יהא מחבוא ומעצור לחילות פרוסיאה וגי לילות רצופים עסקו בשריפות ההם ולמחרתו שלחו עקסיקוציאן פרשים דראגוניא⁽¹⁾ בל"א אף שעדיין העקסיקוציאן הראשונה ברחובותינו גם לבית הקצין ר"ש פרענקלש⁽²⁾ שלחו כמה רכבים לכפי' להלוות שנים עשר אלף זה' וכל מה שקנו מן הצרפתים לתת להם חנם אין כסף ומי שכבר מכרם יתנו תמורתם מעות ומצאונו ביום ההוא צרות רבות ורעות ואנשי מלחמות סובבים ויכו בבני ישראל ויקחו מן כל הבא בידם ושום מיני מזונות לא נמצאו לקנות בין בחול בין בשבת אף בר"ה וי"ט קיו דגים ובליל ש"ק באה כת אחרת הוסארין לכפי' לשלח בני ישראל מיר ולאחר אל מלאכתם וכן היה ולמחרתו ש"ק בא משולח בחצוצרות והתרה פעם שנית במסירת העיר ויענראל הרש לא חש לדבריהם והשיב שלא יתרו בו עוד כי לא יועילו בזה ואף שבאו לפניו אנשי המקום נשותיהם ובניהם וגעו בבכיה לפניו למסור העיר כי ראו כי כלתה אליהם הרעה אפס וכשל כח הסבל והשיב להם באם לא יעמדו להלחם נגד השונא ילך הוא בעצמו אל מקום הראמשין היושב בהר עם כל חיילותיו ומשם יורה בקני השריפה הגדולים [על העיר] עד שיעשה תל עולם.

ובליל מש"ק לא נהייתה מהומה גדולה ומבוכה כמוה כי הורו בכח גדול בתמידות מכמה בטריען⁽³⁾ שלהם לפני שער החדש ושום אדם מישראל לא היה ישן כל הלילה ההוא וכמה אלפים נצוצי אש פרחו ונפלו בתוך העיר ולמחרת ערב ראש השנה ב'חיש' (ו'ביצ'ל'מ'ו'?) לפ"ק לא חדלו קולות היריות החזקות וערבה ראש שמחתנו ומועד קדשנו ובו בלילה והנה חרדה גדולה במחנה העברים כאשר באו כמה הוסארין ובנדורין ויקחו בחזקה מבני ישראל למלאכת הסוללות ולכבות השריפה והמלחמה היתה חזקה וכבדה סמוך לחווק ווישראד וסביב הר הלבן והורו לשם כמה אלפים כדורים גדולים אך לא יכלו להזיקו וכן למחרתו כי נשמע כי נפלו חללים רבים. מוצאי ר"ה היו כמה שריפות גדולות במקום החדש ולא היתה אפשריות לכבותם עד כמה ימים ובליל ד' תשרי הקימו עוד כמה באטריען נגד שער החדש ושער החול הנקרא זנד טאהר ובא ועד וואסטר הויף כפר אחת בתחום העיר ומשם הורו כדורה אחת וגדולה היא אלינו והיתה לשריפת אש ונשרף בית גדול בשבת תשובה שבת משוש לבנו אף שכבר הלכו מאתנו למלאכתם גורו עלינו לשלוח להם בעצם ש"ק עוד שני אלפים איש למלאכת צידדעל⁽⁴⁾ שעל ההר שישקו⁽⁵⁾ והיינו בעת צרה גדולה ואף שקציני קהלתנו רצים ושבים אצל

⁽¹⁾ Dragoner.

⁽²⁾ Hock עיי' 288 סי' 4458 ובס' Altertümer לה' Podiebrad הוצאה

שלישית צד 80 והלאה.

⁽³⁾ Batterien.

⁽⁴⁾ Citadelle.

⁽⁵⁾ Zizkaberg.

פקיד העיר גראף הארש הנ"ל ושאר שרים שבו בפחי נפש ואולם באותו רגע בקשו לעשות ולא עשו באה השמועה היות החוקת שישקן כבר לכדו חיל פרוסיאה והחיילות שהיו שם ברחו להם והניחו כל כלי המלחמה ועפר השריפה הרבה מאד מאחריהם ומי שלא ברח הי' לשבוי חרב ומאז היתה ליבנא ראש מקום תחנותם וכל יום השבת ההיא לא פסקו היריות והפילו לתוך העיר החדש אלפים כדורים וכמה בתים גדולים היו לשריפת אש ואנשי המלחמה סובכים ברחובות ובבתים וילכו לכביית שריפה ולא באנו בשבת ההוא לבה"כ מפחד וכראות שר הצבא פקיד העיר הנ"ל וכל השרים את כל הבא עליהם ומאין עוד פנות אל הימין ואל השמאל ואנשי המקום ישן נמנו וגמרו להשלים ולמסור העיר לקחו לבם לילך אל המקום הקטן והמבצר שם גם להמבצר ווישראל להלחם משם עם הפרייסן אם יבואו בתוך מקום חדש וישן ולקחו עמם כל גבורי המלחמה וקני היריות ושריפות וכל מיני מזון ומחיה ולרחובותינו שלחו עשרה פרשים ליתן להם עופרת וזפת גם יין שרף ופשתן ולכל אחד מהם נתן לכל יום שני זה מלבד אכילה ושתייה ולא זוו עד שניתן להם כרצונם ושתי חזקות הנ"ל חזקו ובצרו ביתר שאת ועזו ועל הגנרל בנו באטרען ובתי קורות ע"ג גלגלים בלאקהייורף) בל"א ובאמצע הגנרל סתרו ממנו עד כמה אמות לרחבה והניחו שם קרשים כדי הילוך ע"ג וכאשר נודעו לשרי פרייסן התחבולות ומעשה הצד שכנגדם פנו אל הרי לארענץ המכוונים נגד המקום והמבצר וסמוך לראש הפסגה ההיא בנו דיק שלהם ומשם הורו והחריבו כמה בתים ואשר על כן נתרצו לפשר עם שרי פרוסיאה במסירת העיר בתנאים ואופנים אקארט בל"א והלכו שלשה פקידים משלשה מקומות העיר לשם ביום ב' ה' תשרי ולנו שם עד שעה יוד למחרתו ותוך זמן ההוא לא הורו כלל ואולם לא מצאו פשר דבר באשר חיל פרייסן מיאנו כי אם במסירת כל העיר וחזקו וחזרו ושבנו ג' פקידים הנ"ל בפחי נפש ומאותו יום חזרו והתחילו להורות סביב העיר מעשרים קני שריפה גדולים והחריבו כמה בתים גדולים וכמה רחובות נחרסו עד שנשתנו שבילי דמתא והיו כל הבתים לגל אבנים ותל שממה ולאחר חצות [היום] ההוא הועלו שני דגלים לבנים על שני מגדלים גבוהים לסימן השלמתם ומאז פסקו מלהורות אך אחר שתי שעות חזרו והורו כי לא נתרצו גם כזה זה המעשה היה בערב יום הכפורים ראש הימים הטובים ונהפך מ"ט לאבל ואין שום איש מישראל סר מהמלאכה והעבודה הקשה ביום הקדוש הזה²) ועוד ידם נטו' להכביר עולם עלינו בשליחת עוד שני מאות איש ורוב בני קהלתנו לא באו ביום המיוחד והנבחר הזה לבתי כנסיות והי' מאספים מנין ועדה בבתיים להתפלל ושום אשה לא באה כלל לבה"כ והרבה נשים שאננות נתאספו בבית הקברות למקום שקצת חלונות בה"כ לשם עטופים כאבלים ישבו להארץ להתפלל עם הצבור ותפלת כל נדרי וערבית היתה בטורף

¹ Blockhaus.

² וזאת היא עשיית המלאכה ביום הכפורים אשר דבר על אדותה ג. וואלף בספר השנתי "Jahrbuch für die Geschichte der Juden", ח"ד, ע"פ מה שמצא כתוב בספר "Soll der Jude Soldat werden", (ווינא 1788) שהבית דין דק"ק פראג התיר ליהודים בפה אחד באין חולק לבנות הסוללות ביה"כ. אכן מעה כמה שכתב, כי מתחת יד ר' יונתן יצאה ההוראה הזאת, כי באותו הזמן לא היה עוד ר' יונתן בפראג.

הדעת וכן למחרתו כי כפו אותם להוסיף להם כהנה וכהנה אל מלאכתם והיתה תפלתנו בשממון ושגעון וכל אותו היום היינו רצים ושבים ושוטטים ברחובות כי לבנו נקוף ולא ידענו סופנו וכל דלתי בתי ישראל סגורים ונמרנו תפלת נעילה כמה שעות קודם הלילה והראש והקצין מוהר"ר וואלף ל"ש¹) נתפס בעצם היום הזה על שנתרשל מלשלחם ובעו"ה כמה וכמה נכשלים על הסוללות מרוב עבודה ובעצם היום הזה שלחו לנו י"ב אלף זהב שהלווינו להם ואנשי פרוסיא הלכו וגברו ונתקרבו כמעט עד תוך העיר ואף שכבר החריבו ופינו להם שני שערים לא בקשו לכנוס עד שימסר להם גם מקום קטן ושתי חוקות הנ"ל יען מורא על ראשיהם אם חילות איסטרייך ישארו במקומות הנ"ל אם מצד שהן בצורות וחוקות ובניות ברמה ואם מצד יאחזו החבל בתרין ראשין והם יהיו בתוך וכמה ימים ולילות נתוועדו יחד שרי הצבאות משני הצדדים ולא הגיעו לפרק נגמר הדין ולעמק השוה עד מוצאי יוה"כ נשמע שנתפשרו במסירת העיר עם כל ההוקות בתנאים ואופנים אקארט בל"א ונחתמו מידי הפחת שווערין ופחת הארש ובעצם הלילה ההוא נסעו קצת חילות פרוסיא אל המבצר ווישראלד ולמחרתו בהשכמה חזרו וישבו כל בני קהלתנו איש ואיש בביתו מכל הסוללות והשערים ולא נפקד מהם איש אחר שעברו עליהם צרות רבות ורעות.

יום החמישי א"י בו קובל אני על היום ההוא יום צרה ותוכחה וכמה משונה היום מכל הימים הרבים של צער וכל בית ישראל יבכו את השריפה ששרפו שני אריות שה פוזרה ישראל כי נתאספו אנשי בליעל ריקים ופוחזים והי' יעקב למשיסה וישראל לבוזים בשוק טנדל מרק שלנו וברחובותינו ושברו דלתות בכשיל וכילפות ושללו והמסו כל הסחורות ונכסי צאן ברזל ואת אשר לא יכלו לגזול אברו בידים בשבירת חנורים וחלונות כרים וכסתות ופרצו בבה"כ הישנה וגזלו הנמצא שם גם בשתי ספרי תורה חמדת ישראל שלטו ידי זרים ולקחום והכו מכת חרב וקני יריות והרגו כמה נפשות מישראל אל יהי מקום לזעקתי עד ישקיף ד' מן השמים וינקום נקמת עבדיו יען וביען הלילה שלפנינו הלכו כל אנשי המלחמות שהיינו בטוחים עליהם ממשמרתם שברחובותינו ולא נותר מהם אף אחד נגד שורת הדין מה שלא נעשה כן בכבישת העיר בפעם ראשון ע"י חילות צרפת ובפעם שנית ע"י חילות אוסטרייך רק תיכף ומיד כשמשמר יצא משמר נכנס ולולי ד' עזרתה לנו כמעט שכנה דומה נפשנו ועין בעין נראה השגחת ד' הפרטית עלינו כאשר באותו הזמן עדיין לא בא שום חיל אל תוך העיר וכאשר נודע מחוץ לעיר גודל הלחץ והרחק שבקהלתנו אז שלחו לרחובותינו עשרה איש מגבוריהם הנקראים גראנטירר²) ורצו במרוצה גפלאה ואחזוי חרב שלופה וכל מי שראה אותם חיל ורעדה יאחזותו והם במבקשי רעותינו וישבו מהם שבי רוצחים וחומסים ולמחרתו נקברו ההרוגים והם במבחר קברים בכבוד גדול כדת וכהלכה הי"ד נפשותם צרורות בצרור החיים והקוקים על פרגוד שלאז וכל היום ההוא היינו אסורים וכלואים בבתינו אין יוצא ואין בא ושערי רחובותינו סגורים וכל הלילה היה לנו למשמר והעמדנו משמורת משמורת

.Wolf Lichtenstadt ⁽¹⁾

.Grenadiere ⁽²⁾

כי לא ק"י בכל העיר שום איש מלחמה וזולת אלו העשרה עד למחרתו באו אצלנו מאה וחמשים איש בשוק טענדלמרק כלם נבורי מלחמה ושרם האיר יום ו' י"ב בו נתמלאה כל העיר פראג בעם כבד אשר לא יספר מרוב רכבים ופרשים הנקראים דראגונר קרסירר¹ גראנמירר כולם אנשי קומה מלובשים מלבושים בכגדים שונים מכל מיני צבעים עם שרי צבאותיהם ושלשה ימים רצופים לא שקטו כל השערים ויותר מעשרים אלף ענלות נושאות כל טוב רכושם וקנינם ותיכף הושיבו משמרות בכל ראשי פינות וזוויות שבכל העיר ובשוק הסוסים העמידו שנים ושלשים קני שריפה גדולים נשיין בל"א וששה עשר פאייר מערסער² וכל שראה אותם חסמר שערת ראשו ואף שעמדו החיילות צפופים מאד יצאנו ונכנסנו ביניהם באין פוצה פה ועל השוק שבמקום ישן העמידו שלשה פעלדשטיק וד' ענלות מכוסות עם עפר שריפה ולפני שער הדגן הקימו להם מגור חנייתם ובו ביום נסעו מפה כחמש עשר אלף איש שהיו מתחלה פה כמשמעת האקארט שביניהם ואחר חצות היום ההוא בא המלך בעצמו לכאן וקנה שביתתו בחצר המלכות שבמקום הקטן והפחות בטהיינו³ עם חילו ה"י אז בנבול לחוויין ונתפשט עד קינינזאל היא בראסלוף⁴ פרסה אחת מפה וכאשר שמע שנלכדה העיר פראג שם פניו נוכח העיר בודווייט ויכבוש אותה וש"ק י"ג בו נסעו מפה חילות פרייסן אל המדינה ויבאו עד טבור וילכדוה בעליית הסולמות והיתה לשלל ולבזה ומלחמה גדולה היתה שם ביניהם ופה העיר לא הניחו כי אם מתי מספר וכל שערי העיר היו פתוחים ועכ"ז לא הובא שום מזון ומדי ועל כן נתיקר השער מדינים אפילו כזית לא בא בפינו לא בשבת ולא בהג ולא היו לנו כ"א י"ד אתרוגים ולולבין והנשים עדיין לא באו בבה"כ ולא נטלו לולב כרי שלא יפסלו במשמוש היר עכ"ז ישבנו בע"ה בסוכת שלם בו ביום נגזר על אנשי המקום שלא יחגרו שום חרב ולרשיון השמעת קול המורה שעות יתנו ח"י אלף זהב וג' אלף איש לכל יום למלאכת הסוללות ושאר עבודות ומבני קהלתנו שש מאות איש אך העפר הרבה וכשל כח הסבל כי זה ימים רבים יגענו ולא הונח לנו ותש כחנו כנקבה ואף שכלו כל הכיסין ואין הפרוטה מצויה נתפשרנו עמהם בנתינת חמשים זה' לכל יום תמורת העבודה ועניי קהלתנו שנכשלו בקנין דבר מה מהן העלילו עליהם בתפיסה ומוטל עלינו לפדותם ובשמחת תורה גזרו עלינו ליתן להם תוך ימים אחדים ארבעים אלף זהב. יום ו' י"ט חזרו לבא פה אגרות על הבי דואר אך ביום ההוא לבד מה שלא ה"י לא לפניו ולא לאחריו זמן רב ולמחרתו נסעו כמעט כל החיילות מערכות המלחמה שלפני שער הדגן ורוב שערי העיר סגרו ומחוצה לעיר סביבות הכרמים היו שרפות גדולות. ש"ק כ' בו צוה להכריז בכל רחובות שאל יחשוב שום אדם שלכד העיר והמדינה לו ולהנאתו כ"א להקיסר קראלוס השביעי והשביע לאנשי העיר שיהיו נאמנים להקיסר. יום ד' כ"ד בו כל קני השריפה הגדולים שהעמידו בשוק סוסים העבירו משם אל הסוללות ושערי העיר ומשך כמה ימים העבירו הנה

.Kürassiere (1

.Feuermürser (2

.Ludwig Graf Batthyany (3

.Zbraslaw (4

והנה מאות עגלות עפר שריפה וכדורי זפת וגפרית מפחד החיילות השוטטים עד סמוך לעיר והרכה בהמות גסות ודקות הבשר הביאו לפה וכפו לאנשי העיר ולבני קהלתנו ליקח מהם ברמים יקרים ושלא לשחוט שום דבר מן החי עד שיהיו נאכלין בהמות שלהם ולקצבי קהלתנו הכריחו לספל בהם בחנם אין כסף.

ביום [ה'] גזרו על אנשי המקום ועל בני קהלתנו שכל מי ומי שיש לו שבולת שועל יודיע להם. יום ו' כ"ו בו שלחו לנו אנשי ק"ק קעלין והודיעו לנו שכל בני אחינו שבמדינה נתונים בצרה בשביל הוסאריין השוטטים אנה ואנה ומן היום ההוא פסקו אנשי ק"ק ליבנא מלצאת ולבא פה ובקשו לשלוח להם אנשי מלחמה וק"ק בראנדס היתה לשלל ולבזה בימים ההם נלכדה העיר בודווייש שבגליל שחוקה ובצורה חילי איסטרייך והיתה להם לצור מעון. יום ג' ר"ח חשון נזהרנו להשמר בנפשותינו כי קשרו המון העם עלינו קשר בוגדים והי' הלילה ההוא לנו למשמר שמירה מעולה והדלקנו מדורת אש בכל פינה וזוית ובע"ה הפר עצתם. יום ה' בו לעת ערב היה זמן קהלה לכל מחללי שבתות וי"ט בבנין המצור ושאר עבודות ונתאספו כלם לבה"כ אחת להתוודות עונותיהם והפליגו בתפילות ווידוים וגעו כלם בבכי עד שנשמע למרחקים ואחד עמד על הבימה ודרש לפניהם דברי כבושים והללו פסקו מלאכול מבעוד יום ולמחרתו היה לנו צומא רבה מנער ועד זקן באמירת סליחות ותהלים ובכל בתי כנסיות התנדבו בעם נדבות לעניים ואביונים מוכי הרב מיום הזעם ושוכבים על ערש דוי וביום ההוא הסיתו אויבים שלנו לשרי החיילות לכוף אותנו בנתינת ארבעת אלף זה' קוורטירגעלד ושלחו אצלינו עקסיקוציאן אך חזרו ושבו בידים ריקניות כי נודע להם מחשבות שונאין. יום ו' יוד בו שלחו חילות איסטרייך והתרו בחילות פרוסיא למסור העיר טאבר וכאשר מאנו בדבר נסעו לשם עם שמנה קני שריפה גדולים וי"ט בו כבשוה. יום ו' ט"ו [י"ז 1.] חשון נלכדה עיר בודווייש ע"י אוברשטר (בראן שרעק) וחיילותיו ביד רמה. יו' ד' ו' בו [כסלו 1.] באה כת אחת קטנה הוסאריין לק"ק ליבנא וכפום בנתינת שנים עשר אדומים שפעצי' ומיום ההוא כל היהודים סביב העיר באו לפה וליל ש"ק ח' [ט' 1.] בו היתה בה מהומה שבאה כת גדולה ממחנה איסטרייך וכבר העמידו סולמות לעלות הנה ויותר מעשרים יריות גדולות הורו עליהם עד שנרשום. יום א' ט' [י' 1.] בו גזרו עלינו ליתן לסוסיהם כל שיבולת שועל שבידינו ואפילו ליל ... ד' י"ב [י"ג 1.] בו נרדה שנה מעיני כל החילות פה מפחד חילות איסטרייך ולמחרתו היתה מלחמה ביניהם מחוץ לעיר ובא לפה משולח בחוצרות כנהוג במסירת העיר. יום ה' י"ד בו נסעו מפה חיל גדול ועצום ואפילו אנשי השמירה אל קיניגסואל ובדרך מצאו כמה תיירים מאנשי העיר ובידם כתבים שונים והעמידו פה הרבה קני שריפה גדולים והכנות גדולות עשו להם. יום ו' ט"ו בו שלחו כת גדולה לכל מקום ומק' העיר גם לקהלתנו ט"ו איש לכפי' לשלם הנשאר חיוב להם ממה שגזרו עלינו בבואם לכאן ולמחרתו ש"ק הוסיפו כהנה וכהנה והוסיפו קני יריות ושריפה ושאר כלי משחית בכל פינה וזויות חיל ורערה אחזתנו כי לא ידענו מה ענינם וטובם ורבים אומרים שמוכרחים

ליסע מפה ושרם נסיעתם יחריבו כל העיר ורבים מבני קהלתנו הוליכו קנינם שבשוק ט"מ¹) לרחובותינו.

יום א' י"ז בו שלחו לנו עוד כת גדולה ובאו במרוצה וחפזון גדול וכמעט פרוצה נשמתנו כסבורים היינו לומר שבאו לבלוע אותנו חיים ושלחו ידם בקצת ביזה ברחובותינו ובשוק טיין ולמחרתו שמענו שהיתה המלחמה חזקה על חילות פרייסן ונתפשרו ליסע מפה ושלחו עוד כת גדולה לרחובותינו ליתן סך עצום לצדה לדרך ונתחלקה הכתה ההיא ליקירי ועקרי קהלתנו עד שניתן להם ארבעת אלפים זה' ולמחרתו יום ג' ויום ד' עשו הכנות גדולות למסעיהם ומכרו כל כלי תשמישם להקל מעליהם משא הדרך אשרי אדם מפחד תמיד ומקשה לבו פן יפול ברעה קיימנו בעצמנו ויען וביען רוב שרי העיר כעת אין פה קציני קהלתנו יחירי סגולה בקשו להקדים רפואה קודם למכה חלו ראשי העירונים פה להשגיח עלינו ולפקוד שומרים ברחובותינו כי ביודע' ומכיר' קאמינא ובהשתדלות גדולה והוצאות עצומות נתרצו לנו למראית עין ולבם בל עמהם ובלילה הרביעי שבין יום כ' וכ"א בו נטלו מאורות נסתמו עיניהם של ישראל השכו עינינו מראות כי ראינו עין בעין ומולא חזי את כל הבא עלינו ונדדה שנת עיני כל ישראל שבקהלתנו לעמוד על נפשנו ולהתפלל להעונה בעת צרה ובזמירות חהילים נריעה לצור ישענו ועשינו משמרת למשמרת בלימוד התורה ממש בכל רחובותינו לא נשמע רק הקול קול יעקב תורה ועבודה זו תפלה ולקציני קהלתנו היה הלילה למשמר בבית ועדנו לעיין מה נעשה בדינא ולפקח בעסקי קהלתנו והשופט במקום ישן עם הקוסטינר והשוטרים עמהם כדי לאיים על המון העם הכניסו עמהם כת אכלו ושחו מדילן והיו מספרים כל אותה הלילה וחכו עלינו. ויהי בשעה ב' לאחר הצות הלילה נסעו מפה כמעט כל חילי פרוסיא וברחובותינו לא נשאר אף פרסה אחת לשמירה ותיכף החליפו משמרתם ארבעים איש מאנשי המקום אינהו נטורי קרתא מהירבי קרתא והי' לנו קצת תנחומין של הבל למחרתו בחמישי בשבת הו"י כסלו שנת אלה מסעי בני קה"ת ובני גירוי' שיין לפ"ק (תק"ה—תק"ו) בהשכמה ביום צום תעניתנו שמענו שמועה הנה חילות הוסאריין ובאנדורין כבר גזו ועברו בספינות דרך מעבורת המים אחורי הגשר הגדול לבא לתוך העיר ולא קמה רוח באיש כששמענו קולות היריות החזקו ותמידין ולא ידענו מה הי' להם עד אח"כ נתודע לנו חילי פרוסיא שנתעכבו פה הנה נוסעים מפה דרך הגשר הגדול אל מקום הקטן וחילות הוסאריין אחריהם ויורו הפרייסן עליהם ויותר משני מאות איש הרגו ואף הראש מהם נפל ויצעקו חילות הוסאריין אל אנשי המקום קטן שיבואו לעזרתם ויורו מתוך החלונות בקני היריות ובאבנים גדולות וחילות פרייסן הורו גם עליהם ויפלו משניהם כמה וכמה וכל איש ישראל גם לאהלו עד שלא נשאר אף אחד מאתנו ברחוב וסגרו שערי רחובותינו ודלחתו הבתים וחלונות וחוקנים בקורות וקרשים ובריחים וצרורים גדולים מגורי עצים הרבה מאד ורבים מאתנו עלו לראשי הגנות והעליות ועקרו סולם המדרגה מתחתם ובחצות היום נתאספו דלי המון עם אשר לא יספר מרוב איש ואשה קטן וגדול שם הוא מחושב עצים עד שואבי מים המתפרנסים על ידינו מהרסיד ומחרבד

ממך יצאו בעגלות וסלים ויש מהן חגורי הרב וחנית וקני יריות וקרדומות כשיל וכלפות ושאר כל מיני כלי משהית והביאו עמהם רק שבעה בנדורין לבית הקצין ר' שמעון פרנקל ויצעקו אליו וישקוף בעד החלון וורקו להם חמשה עשר הגרים ונתרצו והלכו להם אך המון העם הסיתו ויפתו בפיהם ויכלו להם והביאו עד שני מאות בנדורין בכל שערי רחובותינו והם שברו השערים והורו בקני היריות לאלפים ולרבבות בקולות וברקים ולפידים אל תוך הבתים והחלונות ממש כאלו הורו מתוך קני השריפה הגדולים גש"ץ בליא וכל מי שעמד שם נהרג או ניוק עד ששברו והשחיתו כל שערי ודלתות הבתים ונרחקו ונכנסו בחימה שפוכה בזרוע רמה וביד חזקה ושום איש לא עמד כנגדם כי אין איש בביתו ונתקיים בנו מה לך כי עלית כולך לנגות הרכה כך והענוגה אשר לא נסתה כף רגלה וגוי וכמה חולים וכמה יולדות וילדיהם תוך שלשת ימים אשר שכבו על הנגות בצרה גדולה מעת לעת לא טעמו בפיהם כלום גם שינה לא ראו בעיניהם להעדר כר וכסות ומרוב פחד ואימה חיל ורעדה יאחזמו ואנשי שלומנו למראית עינים ואנשי מלחמתנו אשר בטחנו עליהם היו לנו לאויבים והם ויתר דלת המון עם זיבורא ועקרבא נתקשרו בקשר של בוגדים עם הוסארין באמרם בואו והיינו לכם אחד ונעלה על היהודים האמללים ונכחידם מגוי ולא יוכר וגוי ואין שום אחד מאנשי העירונים בא בתוכם למחות ונכנסו מחדר לחדר למעלה ולמטה בכל המרתפות וישבו כל הקנינים ורכושם וכלי בית מכסף עד עופרת בגדים כרים וכסתות ומכל מיני מאכל ומשתה וכל מיני סחורה וכו' וביהוד בהויפט קסי שלנו למסים דקהלתנו שם השחיתו והתעיבו שברו שתי דלתות של ברזל ולקחו והחריבו כל וכל גם בספרי קדש דפוסים וכחובים תורה שבכתב ושבע"פ אין להם ערך שללו וגזלו קרעו רמסו ודרסו עליהם וממש אבן מקיר תזעק וכפיים מעץ יעננה ונתגלו להם אוצרות הטמונות תחת פינות הקרקע ומי שפגעו בבית או ברחוב הרגוהו או ענו אותם ביסורים קשים ומרים יש אשר נתלו ברגליהם ומתחתם הציחו אש ויש אשר נסמרו במסמרות ויתדות בידים על הכותל ויש שענו בנרות דולקים תחת אצילות ורעותיהם עד שגלו להם מסתורים שלהם ונתנו להם מה שלבם חפץ והנה אנשי המלחמה לקטו ושסו [שמו ולקטו 1] כסף וזהב ומעות מזומנים וההמון הרעו לנו ביותר כי הם הראו להם את הדרך אשר ילכו ואת המעשה אשר יעשו ואוי לאזנים ששמעו דבריהם לאנשי המלחמה קחו מילדי העברים וענו אותם והמיתו אותם כדי שאבותיהם יראו בצרת בניהם ויתנו כל אשר תחפצו והם שדרו כל נכסי צאן ברזל וכל המזונות ומחיות שקנינו בדמים יקרים לזמן המלחמה ואפילו יתר שבכותל ומה שלא יכלו ליקח עמהם אבדו בידים השחיתו התעיבו בשבירת דלתות חלונות ותנורים שלחנות תיבות ומטות והכסתות קרעו ונערו הנוצות וערבום בקמח ושמינים כדי לאבדם בידים ובמרתפות שברו החביתין עד שהלכו כמה אמות ביין ושכר לפי שכל כוונתן רק לכלותנו ואחרון הכביר על אלה אני בוכיה תאניה ואניה כסות דמעה מזבח ה' על בתי מקדשות בתי כנסיותנו הבנויות ברמה תל תלפיות שהכל אליהם פונים וכמעט בכל תפוצת הגולה אין דוגמתן היו תל שממה וביחוד בה"כ פנחס המפואר שם חחריבו הבימה ערו ערו עד היסוד בה ממש כקערה הפוכה על פניה עיני נגרה מאין הפוגות ידו פרש צר על כל מהמדיה חמדת ישראל ספרי תורה משוש

לבנו משיבת נפשנו שלטו בהם ידי זרים קרעו לכמה קרעים ועל הארץ נשלבים דרוסים ורמוסים כרמוס טיט וחמר ונעשה קדש מדרס לטומאה לרגליהם ובהיכל ד' נתנו שקוץ משומם וטנפו ובגדי קדשיה ומעילי ועדיה פשטו ועשו מהם תיקים ושקים אוי נא לנו כי חטאנו אוי לנו שכך עלתה בימינו ואוי לעינים שראו כך לא אחת כי למאות התיכות חתכו והוליכוה אנה ואנה להרפתנו ולבשתנו ובכל רצפת רחוב שטוחים ספרי קדש ומרבקים בה חלונותיהם תורה תורה הגרי שק התפלשי באפר אבל יחיד עשיתי לך הלא הם כתובים על ספר ברמץ ובדיו במגילת קינות מגילת עיפה כתובה פנים ואחור לפניה והפוכה לומר שאין כאן מקומה כלל דמלתא עשאו בכל רחובותינו ובתינו שוק ט"מ כמצולה שאין בה דגים לא נשאו פני העיר אלו העשירים ולא חמלו על עני המהפך בחררה ואף בבתי הקברות פרצו ונכנסו ואשחיתו ולא נשמע ברחובותינו רק שוד ושבר על שבר הוה על הוה צעקה וצווחה כי לא הי' בית אשר אין שם מת או פצע וחבורה מכת חרב או ענוי או שוד וחמס ובתוכם כמה וכמה לומדים וחסידים חכמים וסופרים אשר נשפך דמם כמים אף באותו זמן פגעה מה"ד ה"ה הרבני מהו"ר שמואל לוי¹ שיחי' לנצה שלטו בו ידי אחרים והכוהו מכת חרב עד שדמו הטהור היה שותת לארץ כמה שבועות עסק ברפואת פצעיו וחבורותיו עד שנתרפא השם יאריך ימיו ושנותיו בתורה וגדולה כבשנים קדמוניות ועסקו בבוה ובהריגת והכאת חרב מחצית יום החמישי של אתמול עד שעה ח' לאחר חצות היום ו' עש"ק בלי ריוח בינתים ובלילה ההוא במחשכים הושיבנו כמתי עולם לא הדלקנו שום נר כדי שלא נראה ויודע מקום מחבואנו וכל הזמן ההוא לא אכלנו ולא שתינו ונדדה שנתנו עד שהשקיף ד' משמים וראה בענינו ויחמול על עמו צאן מרעיתו הנהרגים ונשבחים על קדושת שמו ית' ויבואו אצלנו קצת שרי החיילות באנדורין וישבו משמרות משמרות ברחובותינו בהוצאות גדול' ועצומ' וישבו השומרים בכל בתים חרבים ושוממים ועשים מדורות גדול' עד שהעשן הלך בכל הרחובות וכל קורות הבתים והקרשים שרפו באש ועכ"ז לא הי' לנו שעה בלא רעה ולא רגע בלא נגע כי חזרו וקמו עלינו עוד עד כמה אלפים ולולי ה' צבאות הותיר לנו שריר כמעט וגו' ושום אדם מישראל לא חזר ובא לדור בביתו החרב ושמש והיינו דרים כשלשים וארבעים בני אדם בחדר אחד בשטח השלישי ורביעי מלמעלה עשיר ועני חדא שיעורא ובליל ש"ק נשינו טובה ותונח משלום נפשנו זו הדלקת נרות ורוב בני קהלתנו לא היה להם שום תבשיל ואפילו לחם צר כ"ש שאר דברים ורבים ישבו עלי תולע שכבו לארץ מבלי כסות וכר הולכים יחפים וחשופי שת לא כסות ולא שלמה כי לא חסו על שום אדם ואפילו מנעלים מרגליהם הלצו ולא באנו לבתי כנסיותינו החרבים ושוממים ומלאים שברי שלחנות וכסאות ואמצבאות שטוחים ונפולים על רצפת הארץ בלילה ההוא גור שר צבא עלוקה² שתי בנות האומרות ה"ב ה"ב ושמשו בנו של המן שמו על בני קהלתנו ליתן לו מיד אלף הגרי' שפעצי' ואם לא יצוה על חיילותיו לשלול עוד הפעם בכך ניתן לו אחר נביות גדולות בחפזן באותו לילה ולמחרתו

(¹) אולי הוא זה אשר הזכירו ג. וואלאך בס' השנתי הנ"ל צד 205.

(²) Kalnoki עיי' Orlich שם.

בש"ק נפל השדוד בשוק שנדל מרק וכל דלת המון העם שללו וחמסו כל בני קהלתנו ממש כלחוד השור את הירק וכל הדלתות ושולחנו' וספסלי' שברו והחריבו אי שמים מה נשתנינו מכל אומה ולשון שנורה עלינו מדתו ית' כך ומה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות ואם באתי לספר את כל התלאות אשר מצאנו לא יספיקו כמה ניירות על איזה מהם אקונן ועל איזה אבכה אם על חורבן קהלתנו האכלה והחרבה והבוזי' והשוממה אם על הרבן בתי כנסיותינו ועל הלך ארון אלקים וקריעת כמה וכמה ס"ת לכמה קרעים אם על הטלת עמך ישראל לחרב ויהרגו בודון חסדי עליון לבי לבי על חלליהם אל מי ארמך קהלת יעקב תהלת ישראל תכנית כלילת יופי משוש כל הארץ האירה מכבודה וזאת לפנים בישראל עיר ואם בישראל לא שנבה קריה ממנה בתורה ובנדולה מכל ארבע כנפות הארץ הלכו אחר רבותינו לבית שערים המצוינים בהלכה בשיבתנו הרמה ועתה ירדה מטה מטה בדיוטא התחתונה על דא ודאי קא בכינא על ההרים אשא פני ונהי וקינה עד אחריתה אבינה להשיבה שופטינו ויועצינו בבראשונה ותעבד הרנה⁽¹⁾.

ולמן היום הבזה ואילך עד זמן רב כל שערי רחובותינו סגורים ומסוגרים וזלם שער קטן ועליון ובשמירה גדולה פתוח ואין אחד מבני קהלתנו יוצא מפחד החיילות האורבים לנו גם מחמת הבושה כי שחקו על משבתנו ואין אחד מאתנו לבוש בגלימא על כתפו ולא סודר על צוארו ורבים בלא כבע בראשם רק עטופים כאבלים וחפויי ראש ופנינו הושחרו כשולי קדרה הנכבד והנקלה גם שום מוון ומחיה לא הובא לנו ואין מניחין לשום איש מאנשי המקום לבא ברחובותינו. ש"ק ר"ח טבת בא לכאן הפחת אחד משרי שטאטהלטריי יר"ה האדון החסיד גראף קאלווראד⁽²⁾ יר"ה שלא הי' פה זמן רב הוא נתמנה לפקיד על שיורי כנסת הגדולה המתחסד תמיד עמנו והקצין מהו"ר וואלאף ל"ש הלך אצלו וקבל את פניו ונתמלא עלינו רחמים והבטחנו על כל הטובה. בימים ההם גם שאר קהלות קדושים במדינה זאת היו לשלל ולבזה ובתוכם רוידיניץ ובק"ק לייפין⁽³⁾ עשו הרג רב לערך עד שלשים נפשות ובתוכם הרב הקדוש אב"ד דשם הו"ד. גם ביום ב' בו נשקה⁽⁴⁾ חדרה חיל ורעדה בבוא לכאן חיל גדול אנשי הגררים ויצא קול אשר יזמו לעשות ולא עשו בע"ה וכן למחרתו אחותנו חיל ורעדה כאשר רבים מצרינו נתנו עיניהם בבה"כ צניינר המפוארה ורחובותיה שלא נשללו ביום הועם ובמליצות שרים ישרים לא נעשה הנ"ל ויען דלוננו מאד ואין לאל ידינו להמציא הוצאות עצומים לשמירה ע"י אנשי באגדורן בכל יום ויום ששים זה' מלבד הפתבג וע"כ שלחנו מעלינו ובאו במקומם מאנשי הגררים הנ"ל לשמירה.

ש"ק א' בו באו אצלנו גראף ברידא⁽⁵⁾ ועוד קצת שרי העיר לנהם אותנו ולפקח לשוכתנו וע"כ לא היינו מפנים ומכבדים הבתים כדי שיראו החרבן אח"כ נודע שלא בא רק לראות בו ביום וכן למחרתו היינו בצרה גדולה שמענו דבת רבים חילי באגדורן יסעו מכאן ושרם נסיעתם יחזרו וישללו אך בע"ה לא נעשה

⁽¹⁾ על משום פראג הזאת וע"ד הקדושים שנהרגו בזמן ההוא עיי' Monatschr. שנת ל"ז צד 385; Podiebrad נושנות צד 88; לעווענשטיין בספרו על אדות ר' נתנאל ווייל צד 12 הערה 1. — ⁽²⁾ Graf Kolowrat.

⁽³⁾ ע"ד הקדושים בלייפן עיי' Monatschr. שנת ל"ד צד 272 והלאה.

⁽⁴⁾ מלשון צדק ושולם נשקן. — ⁽⁵⁾ Graf Breda.

כן, ונשלחו לנו מאה ושלושים פרשים והלילה ה' לנו למשמר והיה ת"ל השקט.
יום ה' בו בא לכאן הפחת שאפנאטש אוברשטהר גראף⁽¹⁾ שלא ה' זמן פה
והקצין ר"ש פרנקל שמר והמתין לו על הדרך ברחוב הקריה בלא סודר בלא
גלימא בלא כובע רק בבגד קרוע ומעוטף כאבל ובכה לפניו וסיפר לו אשר קרהו
ושירד מכל נכסיו ונתדלדל ולא סיים קמיה אשר קרה לקהלתנו. ויום א' ט"ו בו
הוכרו בפקודת שרי המלחמה שכל יהודי שקנה דבר מה מפריסן יחזור ויביא
אותו להם בקנס גדול. בו ביום חרדה כל מחנה ישראל לקול הכדור הגדול מאד
מלא עפר שריפה וזפת שפרחה ממרתף אחד שאחורי השופן שבקהלתנו והתרה
חתירה גדולה דרך החומה ונתבקעה לכמה חתיכות והזיקה לכמה נשים שעמדו שם
ופניהם הושחרו כשולי קדרה ואשה אחת חרדה לקולו ונחלשה וכל אבריה דא
לדא נקשן ואין שום אדם יודע משל מי נהייתה הרעה הזאת עוד נגע אחת פגע
בנו ביום ההוא וגדול הוא, כתות חרשות מחילי באנדורן באו פה ובקשו לשלוח
ידם בנו ובהשתדלות גדולות נתנו לנו חמשים איש לשמירה בהוצאה גדולה. בו
ביום נשלחה לעניי קהלתנו נדבה מסך עשרים ושש מאות זהב מקציני ווינא
ופרעשבורג ואיינשטאט וסביבותי השם ישלם כמשכורתם.

היום ההוא לבכי ולמספר ולחגורת שק אחר כל הצרות הרבות והרעות
והתלאות אשר מצאונו בחרבן קהלתנו הקדושה והעמידנו ריקם בעירום ובחסר כל
רבה וגדלה הרעה מכל הרעות ומשונה רעה זו כי שמענו ביום ההוא [וסימן לשנה
ההוא כל רעיה בגדו בה היו לה לאויבים] ע"י שר אחד איך שונאי נפשנו אנשי
המקומות והסוחרים ותחת שלש (אלה) רגזה ארץ שארשעק אחד מבעלי העצה
והסוחר לארביר והסוחר גלאור וסימנם שג"ל הני כלבין בישין כתבו עלינו שטנה
ויפתו בפיהם דבר שוא הסיתו את המלכה ושרי מלכותה לגרש אותנו ופתו ויכלו
ונשלוח ספרים אל כל מדינות מלכותה פיהם ומערהין לגרש משם כל היהודים
מנער ועד זקן טף ונשים תוך חמשה חדשים⁽²⁾ ובני קהלתנו מרוב רוע הגזירה
תוך חמשה שבועות וככלות זמן המוגבל ההוא לא יראה ולא ימצא שום איש
אשר בשם ישראל יכונה במדינות ההם והשר הנ"ל נתן את כתב הדת ההוא
להראות לראשי קהלתנו אז נבהלו אלפי רבבות אפרים פליטת יהודה ולא קם עוד
רוח באיש יהודי ולא מצאו כל אנשי חיל ידיהם ורגליהם כי מי יוכל לעמוד
בגזירה כללית גזירה לגזירה שזה לכל נפש לגרשם גם מארץ מולדתנו ומרחובות
קהלתנו שנתיסדה מיום החרבן לכבוד ולתפארת ישראל לכל בני הגולה אך
יחידה היא לאמה עיר ואם בישראל בתורה וגדולה רחבות רחבות מלאות ושובות
ובתים גדולים ורחבים מובנים על אבני גזית ומי יפאר גודל פאר בניני בתי כנסיותינו
בתי מדרשנו חצריהם ושירותיהם אשר אין ערך להם בנזירות ברמה באבני שיש
ומרמרא ובית ועדנו ומגדל דוד בנוי לתלפיות אלף המנן תל שהכל פונים ומבחר

(1) Graf Schaffgotsch Oberstburggraf.

(2) אודות הגירוש עיי' ג. וואלף בספר השנתי הנ"ל צד 143 והלאה; במח"ע Arch.
Isr. לשנת 1850; פיליפזאן במח"ע אללג. צייט. ד. יורענט. לשנת 1850 צד 658 והלאה;
Monatschr. שנת ט"ו צד 231, שנת ט"ז צד 426, שנת ל"ד צד 49 והלאה; בספר היובל
לה' גרעטץ צד 282 והלאה; Bodenschatz ח"א צד 171; בן-חנניה ח"ה צד 273;
לעוועגשפיין בספרו הנ"ל צד 18, 25 ובמ"א; רעסט במח"ע לעטטערבארע ח"ב צד ט"ז והלאה.

קברים שם חלקת מחוקק ספון ושמון אלפי אנשי מעשה חסידים ופרושים רבנים אבירים נאונים מובהקים אין ספורות למו ומי מנה עפר יעקב ובתי שוקים שוק הימין הוא שוק טענדל מרק אם יתן איש את כל כסף בעדו בוו יבזו לו לעזוב אחרינו את כל וכל נחלתנו לזרים ובתינו לנכרים ובלי שום הרהבת זמן לאלה מסעי בני ישראל בצנה וקרירה גדולה אשר לא נהיתה מכמה דורות⁽¹⁾ וצרה נוספת שכל המדינות סגורות ומסגורות אין לצאת ולבא מפחד החיילות ומלהט בחרב המתהפכת מלחמות חזקות לאחר ולפנים ובלי ש"ק א"ך בו הוכרה הגזירה הזאת ככל בתי כנסיותינו מפי השופט במקום ישן ובבתי ועדם תלו פתקאות ועליהם בתובות הגזירות ההם.

ויום ו' כ"ז בו במקדש שרי העיר שכל איש יהודי יתן כתבו ולהודיע שם כמה בני ביתו ולהיכן יסעו ואשר על כן תפסנו אמנות אבותינו בירינו בכל מדינה ומדינה אשר דבר המלכה ורתה מגיע אבל גדול ליהודים צום ובכי ומספר כבד ופה קהלתנו הוספנו בתוספת מרובה על העיקר עד כמה שעות טרם האיר היום השכמנו והלכנו בית אלהים שם שפכנו לבנו כמים מוגרים ארצה באמירת סליחות וקבענו תפלה חדשה בתוך תפלת י"ה ואמירת אבינו מלכנו בצומות וזעקות גדולות ומרות וממש אי אפשר לפרט הכל בפרוטרוט כל תוקף ועוצם רבוי והפצרת התפללות ואפס קצוה תראה לפנינו בס"ד וכלו לא תראה כי לא יכולו כל היריעות.

וקציני קהלתנו ויחירי סגולה עם הרבנים ב"ד מורים ושופטים נתועדו תמיד ביום ולילה להמציא איזה מזור ותרופה למכותינו בדרך הטבע ושלחו כתבים שונים לכמה שרים ומושלים גדולים היושבים לראשונה במלכות המדינה גם לכמה שרי יהודה אלפי ישראל שבכל מדינה ומדינה אשר להם כח חיל יד ושם בחצר המלכות לחלות ולחנן בעד אחיהם הנתונים בצרה גם אל השר הנגיד הנקרא בראן אנליאר הספרדי⁽²⁾ הדר בעת בווינא גם בברנו שני קציני קהלתנו הראש והקצין מהור"ר וואלף ל"ש נר"ו ועוד אחד ממנהיגי קהלתנו וסופר דקהלתנו האלוף ר' זנוויל קרוב כ"ץ⁽³⁾ ושלחנו לווינא באשר הם חבמים ונשואי פנים לעורר לבב אחינו הקצינים אשר שם אולי יעתר ה' לנו לגלגל [זכות] ע"י זכאים ויום ה' י"ט בו היה זמן קהלה לכל בני קהלתנו בצום ובכי ומספר באמירת סליחות ואבינו מלכנו וכן נהגו כמה וכמה חדשים רצופים מדי יום ביומו בהשכמת הבקר טרם האיר היום באמירת סליחות. ובו ביום נתן רשות לשלוחי קציני קהלתנו ליסע מפה שלא בטובת ורצון שונאי נפשנו ובנסיעתם נשמע קול בכייתנו ברמה והרב דקהלתנו התיר להם אפילו בשבת אך הם חנו כשבת ההיא בעיר טבור

⁽¹⁾ עיי' וואלף שם צד 161.

⁽²⁾ אודות Diego d'Aguilars עיי' אללג. צייט. ד. יודענט. לשנת 1854 גליון 50 וגל' 52, שנת 1855 גליון 25; וואלף. דברי ימי היהודים בווינא צד 68; ספר השנתי לוועד-היימער 1856/57, ל. א. פראנקל במאמרו ע"ד Diego במה"ע Faust לשנת 1854 (החברת מחדש דינמבר), ונעתק משם למה"ע Wiener Mittheilungen ש"ל ע"י לעמטערס (1855) גל' 24—18, 1856 גל' 10.

⁽³⁾ אודות ר' שמואל עיי' וואלף בספר השנתי הנ"ל צד 169 הערה 1, צד 186, 191, 195, 205; Hock צד 327 ושניהם הזכירוהו בשם שמואל.

מפחד החיילות שסבבו שם עפ"י הסתת שונאי נפשינו ויתר דברים כדי להקד מעליהם הדרך.

יום א' כ"ב התחלנו למכור כל כלי תשמישנו כל מה שהותירו לנו השודדים ונהגו במכירה זו עד שמכרנו כל מה שהיה בדינו מכלי כסף עד פכים קטנים של חרס ואפי' עצב עריסותינו והתבן עשיר ועני והכל בפחות משליש דמי שווי ותמיד רחובותינו מלאים מאנשי המקום ומעיירות וכפרים רבים לקנות כל קניינו ורכושנו ואף כי קציני קהלתנו הכריזו והזהירו על כך שלא להתיימש מן הגאולה ח"ו אין משגיחין בהם כל עיקר ותמיד קול הקריה הומה מרבוי הגייסות עשירים ויקירים והמון העם הנמצאים ברחובותינו וממש עד קרסולי רגלים הלכו בטיט בטיני ומים שנתהוה על ידיהם ובאו ארבעים איש גראנטירר לשמירה נוסף על שהיו כבר אצלנו.

יום ב' כ"ג בו קבענוהו ליום כפורים ממש כדת ומהלכה בצום בכי ומספד ואבל כבד ביום ההוא באו אנשי כפרים בכסות [עינים?] ולשון שנו היותם בנדרון והתחילו לשלול ולבזו וכשהוכרו נתפשו והוחזר כל מה שלקחו ויום ה' כ"ו בו מלבד הסליחות ושאר תפלות שנהגנו עד הנה הוספנו כהיום להשתטח על קברות רבותינו המאורי' הגדולים שוכני עפר פה עם כל תינוקות של בית רבן והיתה תפלתנו שם בצום ובכי וזעקה גדולה ומרה ובבתי מדרשות קבעו ביום צומא רבא ממש כמו יוה"כ בטבילה ולבישה בטהרה ובקדושה ובצום מערב עד ערב וראשי קהלתנו רצים בהשתדלות ויותר מחמשה שטופעטען¹) שרצו אנה ואנה בעסקינו מוצאי שבת נודע לנו ע"י שלוחינו הקצינים שעדיין הגבירה כרקאי קאי ואף ששרים רבים ונכבדים המליצו בעדנו והזהירו אותנו להרבות ולהפציר בתפלה לאל נורא עלילה בכך בעצם הלילה ההוא הוכרו ליום המחרת ער"ח שבט תענית ומי שלא ראה תוקף קדושת היום לא ראה [קדושה] מימיו כל היום ההוא לא פסקו מאתנו התפלות הנוראים בבכיות גדולות עד אין חקר בבתי ההפשית עד שרבים משונאנינו באו אצלנו לשם ואף הם געו כלם בבכי גדולה. ובשעה ב' לאחר חצות היום נתאספנו לבה"כ החריבים והשממים שם שפכנו לבנו כמים ומקור נובע דמעות כנהלים וביחוד בבה"כ פנחס ששם נארו מזבח ה' והמגדל הורידו לשם נתאספו כל שחללו שבתות וי"ש במלאכתם על הסוללות וכבווי השריפות והם אחרו בתפלות עד כמה שעות מהלילה ונשמע קולם ממש בכל הרחובות וקציני קהלתנו רצים ושבים אצל הכומרים וראשי העירונים לבקש מהם שאל ינהגו עמנו במדות אכזריות מלכתוב עלינו סרות ומרורות וכמה מליצות שלחנו לכמה שרים לחלות בעדנו שלא ימהרו עלינו בגירושינ' יען כמה זקנים וחולים ובעלי מומין ויולדות ומוכי חרב יש בינינו שאין להם כח לילך חוץ אפילו על משענתם ק"ו בדרך רחוק כומן החורף החזק והדרכים משובשים בנייסות והמרינה סגורה ובתחנונים רבים בקשו למצוא חשבון החולים ההם ונתאספו פעמים רבים בבית הקברות ובבתיהם עד שבאו הרופאים וראו וכתבום כלם על ספר. יום ד' (ד') [ג'] שבט עבר דרך פה נער עברי אחר מדרעוין לווינא וכתבים שונים בירו מן האחדשרפנים שר צבא וויישן פעלד לפרוינג קארל ומהנובר נכתב

לנו שכל מלכי ושרי ענגלאנד והולאנד כולם פרקליטי ישרים עבורנו אצל המלכה יר"ה וכן הגיעו כתבים מהנובר שכל מלכיות הנ"ל עומדים לימינו בהשתדלות הפרנסים והמנהיגים הסגנים הר"ר טובי האג ור' גומפל קילייד¹ ור' בענדיט גייא מענין² וחכמים וקציני ספרדים ונשלחו הכתבים ההם ליד הקצין המפורסם ר' מיכל מהנובר יצ"ו והוא שלחם להקצין המפורסם ר' וואלף ווערטהיים³ למינכן וגם הוא שלחם ליד הקצין המפורסם אברהם וינצהיים⁴ בווינא אף שאין המצוה נקראת אלא על מי שנמרה מ"מ בדין שיטלו שכרם הטוב בעלמא הדין ובעלמא דאתי על עוצם השתדלות מחשבה הטובה מצרף למעשה הטוב אתה ה' תשמרם לנצח נצחים. ולמחרתו ביום ה' היה לנו צומא רבה ובכל בה"כ קבענו י"כ קטן בעטיפת טלית והנחת תפילין בתוספת קדושה וטהרה ובתפילי נוראים ואז נספרו ההרונים על קדושת שמו ית' ביום הזה וישבנו שם לארץ שם בביתנו עד כמה שעות כלילה ומשם והלאה היו לנו הלילות למשמרות ומן רב בזמירות תהלים ובתלמוד תורה. יום הנ"ל בפקודת השרים ששום איש או אשה מנער עד זקן לא יסע מפה כדי שלא יוליכו עמהם דבר מה ולכוף אותנו בכפיו גדולות ובתפיסות עד שנשלם תחלה להמלכה יר"ה עבור חובות ישנים ב' פעמים מאה אלפים זהו ולהכומרים מאה ושבעים אלף זהב ולסוחרים המקום פה ולייפציק ונירנבערג וכן ה' שתפסו רבים ובתים גדולים נחתמו ובאלו הימים לא מצאנו מנוח לכף רגלינו אפילו רגע אחת ותפלות של ש"ק ההוא נמשכו עד כמה שעות כלילה באשר קציני קהלתנו נתעכבו אצל השרים ובשובם נשמע שעלתה אצל השררה לגרש ביום א' הבוע"ל מפה כל העניים שבקהלתנו. ואם לא ילכו מרצונם הטוב ויציאום בעל כרחם וכאשר נשמעו הדברים ברחובותינו חיל ורעדה אחזתנו.

בעצם היום הזה ליהודים היתה אורה ושמחה קצת שקבלנו כתבי שלוחינו שבווינא שהמלכה יר"ה הרחיבה עוד ארבעה שבועות לגירוש⁵ ואולי יהי' שהות בנתיים לבטל הגזירה לגמרי גם שיהי' זמן קצת לפרעון החובות הנ"ל ומומן החרבן הגדול לא מצאנו מרגוע לנפשנו העניות הולך וגדול אין שום משא ומתן אפילו בפרוטה אחת נפשנו יבשה אין כל בלתי אל כלי הבית עינינו הנמכרים שלא בחצי דמיהם ואפילו גלימא דעל כתפנו והרוב הולכים בבגדים קרועים ופנינו שחורות כעורב. וכשולי קדרה ודקות הבשר מרוב השעבוד והצרות והנתינות הדאגות והצומות והזעקות גם כלילה לא שכב לבנו בעשיית משמרות למשמרות בחיקוק חצות כלילה וטרם האיר היום לסליחות ובבית הקברות עכ"ז סתם תפלתנו וכל שערי רחמים סגורים ומסוגרים ועונותינו גרמו כל אלה והקצינים

⁽¹⁾ חתימת ר' גומפל קליף נמצאת במה"ע Mitschr. שנת ל"ד צד 61.

⁽²⁾ אודות Benedictus Levi Gomperz בעיר Nymwegen עיי' בספר היובל להח' גרעץ צד 266.

⁽³⁾ Simon Wolf בנו בכורו של ר' שמשון ווערטהיים; עיי' קויפמאן, ר"ש ווערטהיים צד 84.

⁽⁴⁾ אודות ר' אברהם וינצהיים עיי' לעווענשטיין, Gesch. d. J. in der Kurpfalz צד 216 הערה ג' ובספר היובל להח' גרעץ צד 284.

⁽⁵⁾ עיי' Wolf בספרו הנ"ל צד 167.

השלוחים דוחים אותנו בלך ושוב מדחי אל דחי מפאשט לפאשט כי רבו המתפרצים דוברי עתק על נפשנו עד ש"ק י"ב בו כתבו לנו שהגיע כבר בווינא מליצת מלכי אנגלאנדי והאלאנדי ולמחרתו התירו הרבנים ביד מו"ש החרם שנתנו עבור מסים אחרי רואם כי רבים נכשלו ומתים בעו"ה בזמן קצר ונתאספו כל בני קהלתנו לבה"כ לשמוע ההתרה.

יום ה' י"ז בו מת הקיסר קראלוס אלברטוס השביעי בעיר מינכן מטרפולין מדינת פאירין בן ארבעים וששה ללידתו ושנה שני" שנתקסר אחר כל המלחמות החזקות והנוראות שנשלם הוא ואחיות מרעהו. ש"ק כ"ז בו הודיעו אותנו שלוחנו הקצינים שהמלכה עדיין בדבורה קאי ושלא להרחיב עוד זמן אחר שיעבור חרש פעברוארי הסמוך ולשלם כל חובות קהלתנו גדולים וקטנים ולא סגי במה שיניחנו כל רחובות ובתים ובה"כ ובה"ק ושיק ט"מ וכל מליצות המלכים והשרים לא הועילו על כן. ביום ער"ח אדר הפלגנו בתשובה תפלה וצדקה להעביר רוע הגזירה וכמה מאות ילדים נערים תינוקות של בית רבן נשתטחו על קברי הרבנים עד שנשמע קולם למרחוק.

בחצות ליל ג' שלאחריו שלחנו שני קורירין אחד לווינא ואחד לררעוין והתשובה אחורי דלת ומאו הוספנו במכירת קנינו ורכושנו כל המלבושים היקרים בגדי שש ומשי נמכרו חתיכות חתיכות וכן השולחנות והתיבות והספסלים קדרה של חרש ואף שכתבו לנו מווינא והוהירנו שלא לעשות כן ונחמונו על הישועה אין אנו משיחין לפי שידענו בצרת נפשנו ויען שראינו בכל יום מעלילים עלילות ברשע עלינו ותופסים כמה בני אדם כי תואנה מבקשים לגרשנו בערום ובחוסר כל על כן אנו ממהרים למכור עד שלא השארנו לא קערה ולא קדרה של חרס כלי לבשל בן. ואמנם להכומרים לשלם במעות מזומנת ק"ע וכן לסוחרים בטרם נלך מפה וננבה סך גדול מן העשירים ובינוני ואין שום אדם רשאי לילך מפה אם אין בידו כתב רשות ליסע מפה יהי מי שיהי ונתחלקנו כתבי רשיון ללו במקום קטן וברחובות ההם תמיד מלאים מבני קהלתנו מבקשים כתב הלו כדי לילך מפה באשר זמן הרעה ימהר הנירוש אין לבוא וכמה מאות נפשות עמדו עד חצות הלילה בקרירות גדולה עד שנתן להם הכתב ההוא ומיום המחרת ולמעלה הנה רחובותינו מלאים ענלות ענלות בצמד סוסים ובצמד שורים כדי שיסעו כל איש וביתו למקום חפצם ויסעו בני ישראל מיום ההוא ועד ו' עשיק שלאחריו שה פוזרה ישראל לארבע רוחות העולם עם הילדים הרכים והענוגים בצנה וקרירה גדולה ונפלאה ולא נשארו בה כ"א מתי מספר וקצת עשירים לערבון לתשלום החובות הנ"ל ויום שבת גיל נשבת כי ישבה עיר ואם בישראל בדר הרב ושמם ונותרה כסוכה בכרם וכמלונה במקשה כעיר נצורה וכל בתי כנסיות ובתי רחובותינו שלא נחרבו סגורים וזלת בית הכנסת אלט נייא בלילה ההוא במחשכים הושיבנו לא נראה שום אור נר בכל רחובותינו והיתה תפלת ליל שבת בבכי גדול בדמעות שליש ולא קדשנו קדושא רבה ושלשה מיני כתות אנשי מלחמה באו ברחובותינו לשמירה אנשי מקומות גילושי והגריים שבעים וששה איש בהוצאה מרובה ולא היו נטורי קרתא רק מחריבי קרתא באשר ראו כי אין איש בביתו נכנסו עושים להם מדורות בבתים המפוארים ולוקחים הנמצא שם. למחרתו ש"ק פ' שקלים כ"ו בו בא שטופעט מווינא משלוחינו

הרחבת זמן על ארבע שבועות כאשר חלו פני השרים שבלתי אפשר לשלם החובות כ"א בהרחבת זמן מה.

ולא הגיע אור ליום החמישי וילכו בלא כ"ח ואדר וכבר נסעו מקהלתנו הקדושה כל בני קהלתנו מנער ועד זקן טף ונשים ויתנו כל העדה את קולם ויבכו בלילה ההוא לערב בכי ולבקר קנה ויללה על פזורת הקהלה ופזירת החבילה ויצא מן בת ציון כל הדרה נלתה מנהדר"י גדולה וקטנה בעלי אסופות רוכבי אתונות יושבי על מדין אלו חכמי ישיבות בתי דינים אשר להם כח וגבורים במלחמת התורה ח"ו אי משכחת תורה מישראל אהדרינה בפלפולי ואף שלא הי' לנו לא ראש ישיבה ולא אב"ד למן היום שבטלה כבוד התורה ונלה כבוד מישראל ה"ה גאון עוזנו תפארת קהלתנו ונשיא גליותינו מהר"ר דוד אופנהיים תמ"ך שהלך לישיבה של מעלה שנת התצ"ו¹) ואחרון הכביד פרישתו של אותו הצדיק מאתנו ה"ה הגאון הרב החובל בלב ים התלמוד קוטר יושר הלמוד מוהר"מ יהונתן שיחי' לנצח אשר הי' לנו לעינים ובפזירתו מאתנו כמעט נחמוטטו עמודי התורה עכ"ו אין הדור יתום אחריהם ח"ו לא פסקו ישיבות אלפי רבבות בבתי מדרשינו ותמיד נתמלאו כל העדרים גדיים ותיישים בעלי קרניים אשרי עין ראתה כל אלה בהיות קהלתנו בנוי' על תלה ואוי ואבוי לעינים שראו הריסת בתי כנסיותינו ושוממות בתי מדרשינו וחרבן בתי קהלתנו וקבוץ קהלתנו נפוצה לארבע רוחות העולם אלה מסעי בני ישראל מבני העיר העשירים פרנסי ומנהיגי עקורי ויקירי קהלתנו ועד העני המהפך בחררה ויסעו מקהלתה ויחנו בעציון גבר ויחנו בחררה ויחנו כלבנה ויחנו במרה ויחנו באבל שטים ובחצרות הוא סמוך הוי"פ²) הסמוך ונראה לעיר פראג ומשם יפרדו והיו לארבעה רוחות העולם בטלולא בחר טלולא באין מרגוע ומנוח לכף רגליהם וזולת מקצה העם ממוקצה ודלת העם השוכבים על ערש דוי כשני מאות נפשות מישראל ומשמשיהן הגוונים משש מאות זה' שנשתייר בקופת הלשכות מעל הנדבה ע"י איזו יחיד סנולה שנשתיירו פה ולכל אחד משיורי קהלתנו פה ניתן מאת הפחת החסיד הרחמן אחד מן השרים הראשונים היושבים במלכות פיהם שטאטהלטר"י גראף פיליפ קאלווארד³) אשר חסדו גבר עלינו כמבואר לפנינו מן הספר בע"ה השם ירים הודו וכסא כבודו ויאריך ימים ושנים עם כל השרים הטובים יר"ה אמן פתקא קטנה בחותמו של הפחת הנ"ל לסימן ואינו רשאי לילך מחוץ לעיר ומאז בתי כנסיותינו אין לצאת ולבוא וזולת בית הכנסת השניה והחדשה הנקראת אלט נייא ויש שקוראין אותה על תנאי⁴) להיותה בנוי' בזמן חרבן בית שני תוב"ב על תנאי באם יבנה בית המקדש אם לא ויש אומרים ע"ש דשך מנהרדעא וייתבא הכא והיינו דמצינו בש"ס כנשתא דנהרדעא לשם מתאספים שיורי כנסיותינו ובאים להתפלל אך במחשכים הושיבנו כי מכל המנורות החשובות הגדולות לא נשאר לנו שם אף אחת עד חג הפסח שלאחריו תלינו שם פמיטה של נחשת אחת ושתי מנורות

⁽¹⁾ עיי' ליעבעקן גלעד צד 31 סי' 80, Hoek שם צד 24 והלאה.

⁽²⁾ Smichow.

⁽³⁾ Graf Philipp von Kolowrat.

⁽⁴⁾ הבאור הזה למלת אלטנייא היא חדש ומתקבל, אבל לפי הנראה המחבר בעצמו לא האמין באמתתו כי כן יוצא לנו מתוך קיצור המלה הזאת לעיל צד 3.

של עין ולא הלכנו בשום גלימא וסודר ברחוב מבה"כ בין בחול בין בשבת ולא בחילוף שום בגד הן נקלה והן נכבד ואולם עינינו רואות אנשי המקום ונשותיהם מעושפים ומלובשים בבגדינו שלקחו וקנו מאתנו ואין מושיע ופנינו נכרים וזלת כחשים ודקות ורעות כי חסרנו מכל טוב באין שום משא ומתן אף בפרוטה אחת ואנשי השמירה שברחובותינו מחריכי קרתא מהרסים ומחריבים את הנמצא אפילו היתר שבכותל וכן הסגורות והחלונות ומוכרים בדמים מועטים ואין לאל ידינו למחות ואחינו שבגולה הותר להם לבא אצלנו אך ביום בפתקא רשיון בעד שלשה צ"ל לכל יום ולא ילינו פה בקנסות גדולות ומאו שהלכנו בגולה אין גולה אוון ואין מבשר שום בשורה טובה עד ליל מש"ק מ' ניסן בא שטופעט מווינא להודיענו שתשועה קרובה לבא וכל המלכים וכל הדוכסים מלמדים עלינו [זכות]. יום ה' כ"ז בו הניעה לנו פה פראג אגרת של הקצין המפורסם כו' טובי' האג יצ"ו הנכתב באמשטרדם בג' דה"מ של פסח ותוכן דבריו שקבל העתקות מכל הקיומים שלנו מכל קסריות ומלכיות בצרתינו לו צד וידו נטויה לעמוד לימינינו וכבר השתדל ע"י שרי שטאטין האלאנד הדוכס מברייך יקבל בסכר פנים יפות את כל קהלתנו במדינה שלו ויבנה להם מקום חדר על הוצאות עצמם וסיד ואבנים וקורות עצים בחנם ומשך זמן בנין העיר ההיא תוך עשר שנים לא יעמום עליהם שום מסים והארץ עוד בלשונו הטוב בכך מן הראוי לקבוע לו ברכה מיוחדת ולהתפלל בעד אריכת ימיו ושנותיו.

יום ג' ט"ז בו ובתחלת הלילה ההוא עברה הרנה במחנה העברים שני שטופעטן בבת אחת באו לפה להודיע לנו שהתשועה קרובה לבא בפראג ובכל המדינה וכבר נכתבו ונחתמו מידי המלכה אעפ"כ למחרתו י"ז בו נשתלחו רוב החולים מפה לקהלות אחרות לבומסל רויניץ קעלין ובעצם היום ההוא צו כל השרים באשר שהתשועה קרובה לבא יסעו כולם מכאן כדי שאם תבא הישועה יראו מי ינוח פה ומי ינוע מפה וכן ביום ד' (ט"ו) [י"ז] בו הגיע לקצינים ומנהיגים ושם נאמר כל תוקף ותעצומות השתדלות נמרצת וחסדים טובים של שרי מדינות פיהם ומערתין וביחוד הדוכס הגדול החסיד מניקלספורג¹ הוא ואחינו השר הגדול נבנסו בעובי הקורה בחצר המלכים ומצאו חן וחסד להרחיב עוד זמן רב להגירוש עד עת בוא דברם פעם שנית כאשר הם עדיין אדוקים וקשורים עם חושבי המדינה בחובות וכיוצא בזה והגיע לשרי המדינות פתגם שטאט הלטריווי ותוקף פקודתם להשגיח על היהודים שבכל המדינות בהשגחה פרטית ושמירה מעולה ולהצילם מיד כל הקמים עליהם ולהטיב עמם ורק על המדינה יאמר כן לא על קהלתנו רק זה ה' כתוב שם להחזיק כל בני הגולה מפראג במדינת פיהם בכל עיר ועיר שירצו לדור שם במנוחה והנה ברבות עתים וימים רבים של צער לא נשמע ברחובותינו מצהלות חתנים וכלות ולא שום שמחה.

יום ה' ב' דר"ה עבר דרך פה הדוכס שר צבא לאבקאוויץ ממערכת המלחמה שבאטליא למערכת המלחמה פרוסיאה ומנהיגים פה הלכו לראות פניו ותעבור המנוחה על פניהם וקבלם בסכר פנים יפות ולהנושאים דורן נתן שני הנרי

⁽¹⁾ זה הוא Leopold Graf Dietrichstein אחיו של Graf von Nikolsburg. וכדברים

האלו מודיע ר' אברהם טרעביטש בקורות העתים דף י"ט ע"א.

שפצי' והבטיחם שתהיינה ידיו אמונה בחצר המלכות לשובתנו ויניח אחריו פתשגן דת אל שרי המלחמה וחיילותיו שאם יבאו לכאן במלחמה להשיב עמנו באשר רבו צרינו רבים קמים עלינו לקעקע ביצתנו ובמחנה העברים שה פוורה ישראל בני קהלתנו אשר הגלו בגולה מפוררים ומפוררים והיו לאחרים בכפרים הסמוכים סביב סביב בעיר כשמעם קול תרועת המלחמה רבים וכן שלמים ברחו להם למקום רחוק ולמדינות אחרות גם לפה העירה חורו ושבו רבים כדי להסות בעיר מוקף חומה ובאשר הפחת החסיד קאלורויט מיטול איש חפץ חסד הוא התיר להם לדור פה ולולי שועלים מחבלים כרמים כרם בית ישראל קוצים הכרם קוץ ומונד אנשי בלי שם יספו פליטת בת יהודה כהנה וכהנה לדור פה.

ליל ה' ח' בו פתאום נפלו כמה בתים ברחובותינו נוכח בה"כ פינחס לארץ ויהיו לתל שממה וגל אבנים ומכאן תשובה נצחית וקיהוי שיני רשעים המחרפים מערכות אלקי ישראל נעל בפנינו דלתי שערי שמים וחלוני הרקיע וסגר דלתי רחמיו ית' וגלוי וידוע לפני ית' מפולת הבתים ולולי הגירוש כמה וכמה איש וביתו כאנשי השרון¹) אך אין איש בביתו ושפך חמתו על עצים ואבנים זה אחד מהניסים והנפלאות אלפים ומאות אשר עינינו רואות ושאר ניסים וטעמו נמוקן מי יעמוד בסוד ה' ואין בעל הנם מכיר בניסו ואין בר חימו מכיר סוסו והנה רוב אנשי קהלתנו חורו ונתיישבו פה בעז"ה וכפי השמועה נעשה זאת שלא ביריעת המלכה יר"ה אך שרי העיר וביחוד אדונינו החסיד פיליפ קלוורד יר"ה נכמרו רחמיו על שה פוורה בצנה וקרירה גדולה ויען כל אחד ואחד היתה לו פתקא אדומה בחותמו ומספר הפתקאות נודע לשונאנינו ע"כ הוחזרו לנו כל הפתקאות הללו ונתן להם אחרות ירוקות ונכתבו אז כמה וכמה נפשות על פתק אחד באשר שראה שאין הפתקאות הראשונים מספיקים ולהוסיף פתקא אי אפשר לו השם יאריך ימיו ושנותיו ועם כל השרים והחסידים. יום ג' י"ט בו הגיע לשרי העיר ושם כתוב לאמור בפקודת המלכה יר"ה על איזה שרים ועל איזה ראשי עירוני לבוא לווינא ואין אתנו יודע על מה ולמה.

יום ו' כ"ט בו הגיע לפה פתשגן כתב דת המלכה הנכתב והנחתם מהמלכות יר"ה ח' יענארי העבר על כל היושבים במלכות ית' מי שיהי' מנער ועד זקן טף ונשים יהודי ואינו יהודי מכומר ומושל עד עבר ושפחה אחורי ריחים . . . והיתה שערורה גדולה בין המון העם עד שפרקו והקילו מעל צואריהם המשא הגדולה והטילה על השרים ועשירי העיר ועלינו גזרו שאפילו תינוק בן יומו יתן סך שני זה' רייניש מיום הנ"ל תוך שלשה שבועות וכל העובר על כל תאחר יוקנס בתשלומי ארבעה וחמשה זה' לכל אחד זה' בין אחינו שבגולה הנמשושים ע"פ השדות ובין הדרים עדיין פה יתנו סך ההוא והעניים שאין להם יתנו העשירים עבורם והיתה צעקה וצוחה ברחובותינו להיותנו עדיין כגרים גמים ללון פה והפרנסה מועטת והשררה הטילה עליהם אימה יתירה באמרם כל מי שלא יתן בקע לגלגולת לא יהי' בכלל מקוה ישראל באם תבנה ותכונן קהלתנו כבראשונה ומה היה לאלה העניים האומללים לעשות מכרו ומשכנו כל מה שבידם כדי ליתן ואף שקציני נדיבי מדינת [ה]אלאנדר שלחו לעזור מצרינו שני אלפ"י זה' ואין

¹) אשר עליהם התפלל הכה"ג שלא יעשו בתיהם קבריהם.

הקומץ משביע את הארי ליותר מחמש אלף נפשות אביונים פה גם על המדינה יאמר כן ליתן ככל האמור. יום ג' כ"ג אדר פנה ממנו הרב המופלג מוה"ר אברהם פאסלברג¹⁾ לחיי העולם הבא עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי עיר מלאה חכמים וסופרים אמרנו בצלו נחיה כי ה' לנו לצור מעוז בתורה ועבודה והננו כספינה רוב החובל אול לו לעלמא דאתי והובל לקברות בבני ומספר המקום ימלא חסרוננו ובזכותו יגן בעדינו. יום א' י"ד בו [סוף אויגוסט] נסעו כל בני קהלתנו כולם כאחד מן העיר אף נפש אחת מקהלתנו הגדולה השם ישמרם לא נשאר אחרינו ולשמירת רחובות ובתי כנסיותינו נתיישבו כחמשים וחמשה אנשי מלחמות בהוצאות גדולות ועצומות ואינה מחריבי קרתא עוקרים ומוכרים המפתחות אף יתר שכנותל מאין מוחה בידם ואין שום אחד מאתנו רשאי לכנוס בתוכה ואם לצורך גדול בהשתדלות מהשרים ובהוצאות ואיש מלחמה עמו והיתה הניזירה השני' גולה אחר גולה קשה מהראשונה כי ישבה העיר בדר באולא גירש גרשיים ונתפורו בפזור גדול לכל ארבע רוחות העולם זולת דק"ק ברנדס ג' פרסאות מן העיר נתיישבו כשליש מאות בעלי בתים וכל הנפש הבאה היו כש"ו מאות ושם גרים ודרים אף ברפת בקר וסוסים במסים גדולות והוצאות מרובים כי נתייקר שם השער עד למאד גם כל חלי וכל מדה שולטת בהם בעזרת וסעקר הקדחת עם כל זה תמיד אנשי קהלתנו עוברים ושבים בעיר להביא טרף לביתנו בבקר פרסה אחת אל העיר ובערב פרסה אחת מן העיר ואם באתי לפרט את כל תוקף ותפיסת צרות ופלטולים של אחינו בני הגולה ובאין שום מזון ומחי' לא יכולו כמה ניירות עם כל זה רבים וכן שלמים לא רחקו מן העיר אף הרחוקים מישועה ואף שתתמהמה מחכים לתשועת ה' לרוב אהבה וחבה לרחובותינו ובתי כנסיותינו ובתי מדרשינו ובזה תמה ונשלמה שנת עת"קיה בכל ציודי"ר ונאנחנו לא נושענו בעז"ה ובכן אתחיל שנת יב"ש ויבה"ל מא"ד כ"ל אוי"ב לפ"ק.

י"ז תשרי הוא יומא דשוקא במקום ישן בעיר פראג כתבו שונאים שטנה לחצר המלכות גם לשרי העיר פראג על בני קהלתנו שלא יסחרו ביומא דשוקא ובקשו להפך כה המלכות שהתירו לנו לסחור ביומא דשוקא בכל המקומות וה' הפך עצתם וקלקל מהשבתם הרעה אלא בלבד שהרשות בידנו להעמיד חנות ולסחור בכל יומא דשוקא כמו שאר סוחרי העיר וסוחרי נירנבערג ברחובות קרית פראג גם הואיל ויומא דשוקא חל תוך ימי חג הסוכות שיהודים אסורים לסחור יתחיל יומא דשוקא שלהם אחר חגנו וימשוך שתי שבועות עד אחר זמן יומא דשוקא גם הרשות בידם ללון תוך חומת העיר כל הזמן שהוא ושום סוחר אל יקבול על שום יהודי בדבר זה וכן ה' הקימו להם חניות הרבה מאד מאד ברחוב הגדולה ארוכה ורחבה ממש בכל העיר אין כמותה הנקראת פיגלמארק ובאו לשם כמה שרים גדולים לסחור עמהם באין פוצה פה ומאו והלאה כל זמן החורף לנו בני קהלתנו סמוך להעיר עד יום ש"ק י"ח טבת נרשום עד פרסה אחת מן העיר. בימים ההם הגיע פשתן כתב הדת להודיע כמה בעלי בתים וסכום כל הנפשות במה הם מתפרנסים וסכום כל המסים וכל הוצאות שיש להם בכל

¹⁾ אודות ר' אברהם פאסלברג עיי' Hook גלעד סי' 84 ונכון חשבוננו של לעוענשטיין בספרו ע"ר ר' נתנאל ווייל צד 75 אשר לדעתו יום המיתה שלו הוא כ"ג אדר, וזה מכון עם המספר אשר לפנינו.

השנה ואין שום אחד יודע מה שיבו וכוונתו בזה. ומאז והלאה לא מצאנו עוד מזור ותרופה למכתנו ואין אדם יודע עד מתי קץ פלאות גם שלוחינו חזרו ובאו מווינא בידים ריקנות והעם נפוצים בעיירות וכפרים וסובלים לחץ ודחוק גדול באין מזון ומחי' גם אין לנו מ"מ אפילו בפרוטה אחת כי אחינו שבמדינה מוחים בידים. ואני אני המדבר בלב נשבר ומילין אחבר כי יצאתי מן קהלתנו יצ"ו לעיר אינר עם זונתי תי' בני' תמוז תקה"ל ודעתי הי' לעסוק שם ברפואות ולשתות מים מבור וממעין הנודע בשם שקורין זויאר ברונן¹) וירא לבי משמועה רעה ותרנו בטני לקול מפת"ר ואומר שחמי המנוח מו"ה יאקב נ"ש ו"ל מוטל על ערס דוי ולא אוכל להתאפק ושמתי פעמי מרכבותי לבוא לבית חמי שי' בני"ש וחולה רעה ראיתי נגד פניו ונר אלקים זו נשמתו הטהורה נכבה בחדש אב בששה ועשרים בו והלך לעולמו ושבק לנו חיים תנוח נפשו בגן אלקים עליון ועד שהראשונה ... פקודה שני' ממהרת לבוא ובעידנא דריתחא בתוך ימי אבל זונתי שתי' כתבו מעיר מלוכה ווינא בכתבים מכתבים שונים בשינוי החזור לפרייסן וניער בתוך מדינות פיהם לארכה ולרחבה בעם כבד וחזק מאוד עוד זה מדבר וזה בא שלית מיוחד מפראג מבניי הבחורים שי' וכתבו מגילות קינות קינה ונהי בקול יללה והכרוז יוצא בכל הארבע מקומות בעיר פראג שיכנסו ויקנו כל אחד מב"ב נימולים ואינם נימולים בר ומזון וכל טרף על חצי שנה ויביאום לביתם בכדי שיוכלו לפרנס אנשי ביתם בשני רעבון כי פחד האויב וחרדה גדולה נפלו על אנשי פראג ומנור מסביב פן ואולי תהי' העיר במצור מפני חמת המציק וכהנה תקנות רבות נכרוז בקול תרועת מלחמה ועתה הביטו וראו אם יש מכאוב כמכאובי ואל מי מקדושים אפנה ואם אמרתי אבוא העיר עם זונתי תי' לראות את שלש בניי שי' והנה הרעב שם ורעב של כלי' ח"ו ומי יודע עד היכן מגיעים הנתינים פרייסן בעול מסים וארנונות ומי יאמר לו מה תעשה ונפשו אותה ויעש ואם נשב פה בתוך הגיא מול בית פויאר בני"ש הנה בניי הנחמדים שם במצור ובמצוק התשכח אשה עולה מרחם בן במנה ואנכי אשכח אותם ואתרמי מילתא ששלח גיסי ר' שמעון עגלה וסוסים הנ"ל לפראג להביא בניי ומשרתיו לנ"ש ובקשתי מאתו שיקח גם בניי שי' משם להביאם פה ואז בהפצרה גדולה הותרו אנכי עמ"ו וכתבתי לבניי שי' שיתנו כל בדיל ונחשת ומלבושים בתוך החרר הגדול אשר שם הכסף והזהב כבר הי' טמון וכמום שם באוצרותי בנסיעתי משם וישניחו עליהם שיהי' החרר הנ"ל מוסגר בבית התיקון שיתקנו הכל בבריחים ובחדרים הסמוכים ידרשו הר' ידידי ר' אברהם ווייל עם ביב כדי שישניח עליו ביתר שאת מכל הדברים שיתהוו יהי' מה שיהי' וכן עשו וישבנו פה נ"ש ברעדה ופחד וביותר צרת אחינו היושבים בעיר פראג הנתינים בצרה תחת פרייסן כי בין ווי לזה אול ברא דעלובתא²) והעיר נתנה ביד העם הזה והיתה צרה קרובה ואל חברתה נגשת בחדש כסלו הנ"ל נסתתמו טענותינו

¹ Sauerbrunnen.

² עיין במדרש איכה פ"א ע"פ היו צריה לראש ותמצא שם המאמר בין ווי לזה נמלט ריב"ז ובב"ר פ"ס ע"פ הנה אנכי נצב איתא הדא דבריייתא אמרה בין חיייתא למחבלתא אול ברא דעלובתא. ובוזה בין תבין כונת דברי המחבר.

ואין בפינו מענה והקול נשמע לשמע אוון דאבה נפשנו נחשבו מראות עינינו תסמר שערת בשרנו איבה ישיבה בדרך קהלתנו ונתקלקלה השורה נהפכה כמהפכת סרום ועמורה שללו ובוו חמדת ישראל ורמסו כשיט חוצות ואלו [באתי] לכתוב כל הפרעניות והרפקתאות ופרטי דברים רעים בעת הזאת קצרה היריעה והשעה יוכלה הזמן והם לא יכלו כלה ואף בעויה פנעה בי מדת הדין ונתהפך כחומר חותם ביתי וארמוני והי' לשלל ולבו מה שהי' בתוך החרד הגדול ובכל החרדים שלי כל כספי וזהבי ותכשיטי מלבושי היקרים גם בדיל ונחשת כאשר אמרתי כולם שללו ובוו דבווי והרסו והרבו על ביתי עד היסוד בעויה והגיע הסך ההוא לכמה וכמה אלפים וזהב בעויה שומו שמים על זאת וארץ אל תכסי דמי ודם זרעותי צועקים העל אלה תתאפק וגוי והרצים יצאו דחופים על המדינה לאמור מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישמור את נפשו ובכל מקום שהגיעו אבל גדול ליהודים והלכתי עם זונתי חיי ובניי שיי למכר הייר סמוך ונראה לקיץ גיש וישבתי שם מפני פחד ובהלה ימים אחדים עד כי יעבור הזעם ממני המה קרובאטין הנ"ל על אלה יתגדל ויתרומם מלכותי יתברך וכשם שמברכין וכו' אחרי כל הבא מים עד נפש טבענו מצולות שיט ורפש ותקח אזני שמץ ורופי מהרעש נירוש כלה גרש יגרש ומשונה רעה זו מכל הרעות שעברו וחלפו וכולהו איתנהו ביי אמרנו וענינו אי' חסדי ה' הראשונות אשר פעל בימי קדם ואבותינו ספרו לנו ועתה נשנו ועל כרחנו היינו יושבים בנ"ש בבית חמי ו"ל לערך ארבע שנים¹) מצוינים (?) וחליי רעים ונאמנים שם ובמדינה זמן רב מתרגשים וקשה עלי פרידת קהלתנו הקדושה פראג ובנתיי יצאתי פעמים רבות מנ"ש לפראג לראות את שלום אחי איפוא הם רועים צאן קדשים שה פוורה ישראל מפורי בכל פינות מקצה אל קצה ונפשם קצה שהי' מוכרחים לילך ביום לפראג להביא טרף לביתם ולעת ערב חוזרים לבתיהם לפני שער העיר לאשר חונים בכפרים ובעיירות ובנקיקי הסלעים בחוקה פקודת אדונתנו המלכה יר"ה ורובם מבני קהלתנו דרים בקי' ברנדס כמו ג' פרסאות מפראג.

ויהי יום [. . .] בחדש אדר תקה"ל כשהייתי בפראג הלכתי בלילה בליבנא באושפיו הקצין ר' הירש פיסק²) וחולה נחליתי שם כמו עשרה ימים והרופא חנם אשר ימחץ וירפא ויכאיב ויחבוש רפא אותי רפואה והצלה חרא מלתא ובאסתר תענית הלכתי עם פאשט³) מנ"ש ושם חיל ורעדה אחזתני חולי קדחת ל"ע ומשך החלי ההוא עד אחר פסח הנ"ל.

ובחדש אב הרחמים רחם עלינו ועל פליטתנו ואדונתנו החסידה המלכה יר"ה התחסדה עמנו ע"פ בקשת שרי שמאטהלמר יר"ה שבני קהלתנו פראג הנפוצים בארבע כנפות הארץ ובמדינה ילכו על מקומם הראשון ובתנאים שיתנו עם מדינת מעהרין ופיהם שלשה פעמים מאה אלפים זה' מס על הארץ לכל שנה תמידין כסידרן וכל המו"מ ובעלי מלאכות יהי' מה שיהי' ומי שיהי' הכל יהי' כמקדם וכבראשונה ושלחו בני קהלתנו שני משולחים לווינא לפשר בפושרין

¹) חדשים, כי עמוד 48 אמר בעצמו שישב משנת תק"ה עד תק"ט במגענצא.

²) הערצל פיוק עיי' Zeitschr. f. d. Gesch. d. J. in Deutschland ח"ד

עד 205 הערה 1. והוא מת סיון תקכ"ב עיין Hock משפחות צד 271 סי' 8276.

³) Post.

עם מדינת מעהרין מה יהי חלקם לנו עשו(?) עם אנשי מדינת פיהם שהי' ראשי מדינה כעת בפראג ע"י שרי דעפוטאציאן יר"ה ואנחנו בני קהלתנו לקחנו חלק בראש שלא עפ"י פיים ומניע עלינו סך גדול ועצום שאין הצבור יכולים לעמוד בו אלה מסים וארנונות ושרים דעפוטאציאן יר"ה מרפו בקלפי והעמידו גורל ע"פ שמות אנשים מה שכתבו רוב בני קהלתנו והעלו מ"ו אנשים מעשירים ומבינונים ועניים מכל חד ה' אנשים והמה שמין בעידיות ובינונית ובזבוריות עפ"י שקול דעתם ומי בעל עושר ומי"מ כל אחד ואחד ואח"כ נתנו להשררה יר"ה לקיים כל דברי אגרת מחלת הלוו אודך ה' כי אנפת כי ישוב אפך ותנחמני עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה במהרה בימינו יצמח צדק לנחמנו בשוב ה' את שיבת ציון יראו עינינו וישמח לבנו אכ"ר.

חלק שלישי מספר אגרת מחלת.

חסד ה' מעולם על יראיו וצדקתו לבני בנים הלא הוא כתוב על ספר הישר כהוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים במידה טובה היתרה גדושה וברורה ולא חסרה בכל דור ודור ובכל יום ויום ובכל שעה ורגע ובחינה הן לרבים והן ליחיד יפקדם בחסד וחגיגה ויגאלם מכל צרה ואנחה וצוחה ויהפכם לחירוה ושמהה ויחוננם עם שאינו כדאי בנדבה ולא בחובה.

גם אנכי איש צעיר לבית הלוי בצלאל בן הרב המפורסם הגדול נ"י כבוד מוהר"ר משה נר"ו בן הרב המנוח המובהק כבוד מוהר"ר יעקב הלוי זצ"ל גוע מטע נאמנים להגאון המובהק העיר וקדיש איש אלקים מוהר"ר יהודא ליווא בר בצלאל זצ"ל האב"ד ור"מ דק"ק פראנ¹) עיר ואם בישראל אשר נודע שמו וקדושתו מפארים מהר"ל מפראג והרוצה לידע שבחו ויקרו בהקדמת הגאון בעתי"ט זכותם וצדקתם יעמוד לי ולזרעי לנצח והיא שעמדה לי ביום רעש יום מהומה ומבוסה בק"ק פראג ימים לא טובים ימי עוני המה א'ך' וב'ך' בכסלו שנת תק"ה לפ"ק אשר הצילנו ה' אותי וזוגתי ה"ה מרת מלכה ת' בת הרב הנגיד מהור"ר שמואל הלוי נר"ו ממשפחת רם בישראל וגוע הגאון מהר"ש שפירא זצ"ל האב"ד ור"מ דק"ק הנ"ל ומלטנו מבין שיני אריות ומלתעות כפירים ממשיכו [המוכים?] בסנורים ולא נתנם אלקים להרע עמנו אף לא שלחו יד ולא נגעו בנפשותינו יצאנו בשלום מכל פצע וחבול הכות הרשע שלם בגופנו ואכתוב זאת זכרון בספר למען ספר כבוד ה' וחסדיו הנאמנים כה יחננו ונחי' לפניו רבנים חכמים ושלמים בעבודתו ה' יגמור בעדינו מעשה ידך אל תרף ה' חסדך לעולם אמן ואמן.

⁽¹⁾ עיין על זה בהקדמה.

בעזר המוציא אסורים. ומשיב ימין צרים.

חי חי הוא יודוך כמוני היום אב לבנים יודיע אמתך שפתי ישבחונך
כי אם חסדך. אמר המשורר משיח אלקי יעקב רבות עשית ה' נפלאותיך ומחשבותיך
אלינו אנידה ואדברה עצמו מספר זבח ומנחה לא הפצת וגו' או אמרתי הנה
באתי במנילת ספר וגו' דרשו רז"ל פסוק זה על כמה פנים שונים מבחרים מפנינים
עם היות כי כבר הורנו חז"ל כי אין מקרא יוצא מידי פשוטו מבואר היא כי כך
אמר דוד על עצמו על כמה נפלאות והצללות שנעשו לו בחמלת ה' עליו והשיב
במה יכנה וירצה לה' עם היות מרבה בשירי ותשבחות לא הונח דעתו ולבו
החכם כי ברוב דברים לא יועיל לזכות לזולתו את אשר איננו אתו וזרעו אחריו
ואף לפי רוב הימים תשכח זכרם וע"ז אמר שלמה ודבר שפתים אך למחסור
כי אם טוב הרבור לפני אלקים לתת תודה והודאה על חלקו בהכירו חסדי
המקום מ"מ שפת אמת לא תכון לעד כ"א יחוקו בספר מילים כמ"ש איוב ולא
תשכח מפי זרעו ואף כי יהיו נגד עיניו תמיד להתחזק ולהוסיף עבודת הקדש
מול הברכה והטובה אשר עשה ה' אתו וגם הפה לא יוכל לדבר וכל הדברים
יגיעים לקרות בקול גדול ולהשמיע בחוצות בשער עמו לעיני כל עובר דרך
הקדש אך עם קני הכתיבה יעמדו הדברים וכל משכיל יראה מפלאות תמים דעים
אשר לא יגיעו עיני (?) אף מהשפלים והחייבים להחיותם ולהוציאם מטיט היון
וזה שאמר רבות עשית גו' אנידה ואדברה עצמו מספר גו' והיא מכמה סיבות
שנכתבו ואם תאמר אי"כ למק"ם⁽¹⁾ באילים במנחה הלא עולה (ומנחה) וחמאה לא
שאלת כמ"ש הנביא הירצה ה' באלפי אילים גו' לכך חובה עלי ואו אמרתי הנה
באתי במנילת ספר כתוב הדור למען יעמדו ימים רבים ובכן סעיפי ישיבוני גם
אנכי הצעיר אמרתי לרשום בכתב אמת לי ולזרעי אחרי יהיו חיים וקיימים יזכנו
ה' אערכה לעיניהם חסד העליון עלי ועל ביתי יחוו עיניהם ויברכו אלקים בפייהם
ובללביהם עד ישובו ישראל מארץ לא להם ואל יתמה לב חכם על כי
אמרתי להביא פרי בעמי ולא חשתי והקרמתי ברכה בצאתי ממצרים ומסכנות
הנפש כי ראוי ה' לסמוך לגאולה תפלה והודאה ולשיר משרים ורגנים לברך
אלקים במקלות. תשובת דבר זה אפתח בקסתי הולך לתומו תום דרכי אבותינו
ראינו משלנו מהררי קדם בצאת ישראל ממצרים בעשות ה' אלקים נוראות על
הים אז עוררו רוחם פי שנים וידברו שירה ותודה יתנו צדקת ה' לבשו עוז והדר
קול על המים והלום ישאל השואל כי היתכן שהיו באוחרים ולמה אחרו פעמיהם
כאשר יצאו ביד רמה בעצם היום ואם אמנם רבותינו ז"ל שמו לנו אות ומופת

כרור כי מאז החל רוח ה' לפעמם במחנה והעד השיר יהי לכם גוי הגידו ברננה אמנם עדיין לא הונח לנו למה זה נסתרה דרכינו ואחת הי' מה שלא פרסמה הכותב מלא דבר ונתן לנו מקום ללון מה לתכן את הכר אמנם מבלי ספק כי אף דברי רז"ל אמתים וישרים כי החלו פרק בשיר מדברים לא היתה ראוי לכתוב אל יד שערים כי לא תתכן שום פעולה הטובה הי' עד צאתה לגמרי ותכליתה ושלומותה מבלי חסרון ומוזה לא נאמר כי טוב הוא ביום השני בכריאות מקוה המים עד כי המלאכה היתה דים ואז ראוי לברך על המונמר לאל עליון נומר ובאשר ישראל לא היו ראויים לאותו מעשה באותו הדור מצד זכותן אם לא למען שבועות אבות ובריתן שהוציאם ברכוש לעיני כל והבטחת לזרעך אתן גוי היה אפשר לקיים במשה וזרעו ורוב כל ישראל לא היו ראויין לבא אל הארץ כמאמרם וז"ל כי עלה הקטיגור ואמר מה נשתנו אלו לזכות ואלו לחובה וה' בחמלתו אהבם נדבה וינטלם וינשאם מרחובות הנהר בחרבה אז היתה גאולתן בכח ובפועל האמת וגמרו ההלל וההודאה בשבחות וברננים עם כל זאת לא נקראה בלשון זכר כי אשה נקבה תסוכב גבר המתייחס מאלה העזר כי לא שלמו אותן הגאולות כאשר עדי הגאולה האחרונה אשר על כלנה עולה ולזה רמו הכתוב לדעתי אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת ... לאמור ואמרו רז"ל שר לא נאמר כו' כוונתם כי לעתיד ישירו [השירה] הזאת מוכנת כנקבה ותהפך לזכר ויקרא שם חדש תרבה כבוד כי ירבה ותלך הלוך וגדול כרחם ה' על עם דל כן יפריח ה' צמח צדקה בימינו תושע יהודה ואפרים ונראה ונגדלה שיר השירים.

ועלי אני קורא מקרא זה לעצמי כי אחרי צאתי לשלום מבין שיני אריות ומחלעות כפירים והשיב ה' מעלי ימין צרים ויגדלו חסדי ה' עמדי להביאני הנה בשלום אחר גלותי וענה בדרך כחי נתן עצמה לאין אונים והחייני והקימני לזמן הזה לא בצדקתי וביושר לבבי אני תולה כי בנין א"נ(?) כבינונים כ"א בשביל זכות אבותי הולכי דרך תמים אמרתי אערכה משפטי אבואה אל משב"ח ה' שמחת נילי אכתוב וזכרון בספר לי ולזרעי יחנני ה' יהיו חיים וקיימים לעבודתו ולתורתו למען יכירו וידעו חסדי ה' עלי וטובתו ביום זעם אפו א"ך ב"ך ישראל בירח כסלו בשנת הנה אנכי מעיק תחתכם כאשר תעיק העגלה גוי אשר נחסרו שבטי יעקב יותר משנים עשר ואף אחי הגדול האיש גבריא¹) מועף ביעף בין השרפים העומדים בכתר ואנכי אחיו הקטן הצעיר נשארתי לחיים אני וביתי הנה נא תשיף מלתי בקול סופ"ר קול הולך על ארבע"ה המה השפטים לרעה ה' יצילנו מהם כי עלינו לשבח ולהודות על כי נמלטנו מכל אלה כי נכנסנו לפתח שאול תחת ארבע למינם העמק שאולה ומאמר רז"ל יעיד ויאמר בפה מלא שבי כולהי איתנהו ביה ואל זה אנכי מפרש מאמר רב יהודה בפ' הירואה א"ר יהודה ברוך הגומל לחייבים טובים וביארו לנו הפוסקים המה בספרתם ב"י והש"ע דרך הדין

(¹) אודות זה האיש ר' גבריא¹ עיין Hoek משפחות צד 57 סי' 171 ומה"ע Mitschr. שנה ל"ו צד 885 (בספר הזכרות נשמות ממנצא נאמר על אודותיה שנהרג על קידוש השם בק"ק פראג בו ביום שבזו ושלו חיל הבגדורין כל רחובות היהודים ביום ו' כ"ב כסליו תק"ה לפ"ק. עיין לעוענשטיין, בספרו ע"ר ר' נתנאל ווייל צד 12 הערה 1 גם בהקדמתו ולהלאה עמוד 58.

בכל מי שאירע לו איזה סכנה וניצול ממנה אי"כ הדברים למה פרשו רבותינו אלה הארבעה בביאורים לכך אני אומר כי רז"ל העמידו דבריהם על הפסוק המבאר כי באלה נצב לריב ולרין המחייבים ובמסדרם יתחום ויעבור אשר למות למות גוי וסיים בשבי הקשה מכולם ולעומת זה דברו רז"ל היוצא בשלום מארבעה ושלש אשר תחתיהן רגזה הארץ יברך ויודה לה' יירא (?) והמה יורדי הים אשר נצולו משטף מים הזדונים והמה נמלטו ממיתת חנק כאמרם דין ארבעה מיתות וכו' והוא דומה להרג הנזכר במקרא מלא דהאי קא מנוולא והאי קא מנוולא וסעד לדברי ר"ש ורבנן נהלקו אי סייף או חנק חמור הרי שראויין להשוות במאמר וכנגד מוזי רעב הקשים יודו חולכי מדברות בארץ ציה ועיף ותלאובות ונחשים באשר ימצאו פדות לנפשם ימלאו תנובה וירוממו ראשם ועל המיתה הטבעית אשר הי' גזר אומר ראוי לברך ולומר מי שהי' חולה ונתרפא ושבה בשרו ונפשו העיפה וכנגד שלשתן האמורים יודה היוצא מבית האסורים כי שבי כולו איתנהו ביה ולעומתם ברוך יאמר לרועה מציל ושומר ובכן אנכי אוד מוצל מאלה ובשר שפלטתו סכין אנא מודה ומשבח קדם אלהא דשמיא דשובינא מן כל עקא בנות העלוקה המה פרונקא דמלאכי מות הי' בעידנא דסליק רותחא בעמאי והיתה נחלת ה' יהפוך לבית יהודה לששון ולשמחה בנוית ברמה וכבר מלתי אמורה על כי בספר זכרון שמתי מילי אחבירה ויותר מהמה אדברה מדברי הגמרא איבעי אימא קרא איבעי אימא סברא כי מתחלה אומר צריכין להודות ולא אמר חייבים ושוב שינה לשון הודאה לברכה ואומר כיצד מברך כו' גם על זה יפלא הרואה זו קושי' ופרוקא והאריכו' למותר כי הי' די אם היה אומר רב יהודא הכל בכת אחת ארבעה צריכין לברך הגומל לחייבים טובות ואלו הן כו' ובדברי דוד יש לשאול בזה שפרט לכל אחד הודאה בפני עצמה ואמר יודו לד' חסדו וגו' ועל דעתי הן הדברים מובנים כי דברי המקרא והגמרא אחד המה מיוסרים בתבונה ובחכמה כי דברו ושיערו על שני כתות שונות האחת היא כת החכמים השלמים אשר הריחם ביראת ה' ודת חכמים והם מחכבים את הצרות ופצעי אוהב נאמנים וכחם במתנם ואונם להודות בעשר לשונות נעימים בפה ובלשון ובכתב מלא עובה (?) לזכור להודות צאצאיהם ופרים למעלה עליהם חובה לפרש ולבאר מפורש ושום שכל כל אלה כל גם וגם בפני עצמו למאן דעביד ניסא רב מחולל כל לו יאתה התפארת והגדולה ובאלו דבר דוד ואומר יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם בחכמתם אשר יגידו כל סתום ממראה הירוק ואדמדם וגם על אלה פתח ר' יהודא ואמר צריכין להודות כו' כי אף אם ברכו ברכה כללית לא עשו המצוה מן המוכרח אשר תאיר בך שחר כי ראוי להם לתת הודאה מפורשת ומבוארת הכל בפרט וישימו כבוד לד' בכחם והשגתם ומדע אשר הערה עליהם הי' מקור מבינתם אמנם כת שניה והם המון העולם אשר קצר כחם וחכמתם ולא בקיאי' גמירי סדר ברכות והלולים לבלתי יעדרו גם המה סיים דוד בסוף ואמר וירוממוהו בקהל עם גוי ובמושבו זקנים גוי כי אין אתם קסת סופר לרשום בעט ועופרת יעמדו בקהל התפארת ויאמרו ברכה קצרה אשר תקנו גדולי המאורות והוא שפתח ר"י שנית ואמר מאי מברך כו' ר"ל ההמוני שאינו יודע לדבר הארוך והגדולת והשיב הגומל לחייבים וכו' זו היא לדעתי הכוונה בדברי הכתוב ורבותינו אשר מהם יאירו עינינו ובכן אנכי היעיר עם ישראל

אסוג אחר לכתוב ידי לה' כאשר תמצא לזכות בחיתומים וקראתי שם לאגרת הלז
אגרת בקורת לשלשה סבות האלו. האחת באשר שהוא אגרת ביקור ודרישת
דברים אשר נאמרו לכל דורש ומבקש לדעתם השנייה כי מצינו בקרת לשון מכה
ומרדות כמאמר ר"ל בשפחה חרופה בקרת תהי' כו' ויסופר בו מאשר נכה ישראל
על חטאתם ודרופי שונאיהם מבקשי רעתם והשלישית כי מנין אגרת בקרת ומספר
תשעה עשר במ"ק כמנין שמי עם הכולל מבלי יתור וחסור ויהיו נא אמרי לרצון
שוכני סנה וזוכה לבנין אריאל קרית דוד חנה החילותי לכתוב פה מאנצא בירת
כסלו שנה ה"ל אמנם לא גמרתי מלאכתי קוה קייתי לשלום ולסיים בנחמה
וזכיתי בע"ה כי שבו נולי פראנא או ברכתי על המוגמר פה מאנצא בחדש כסלו
שנת ונפשי חגל בה' תשיש בישועתו כי יסכר פי דוברי שקר שהוא שנת
חמשת אלפים וחמש מאות ותשעה ליצירה ה' יורינו שמחה בבנין בית הבחירה
יפרח בימינו צדיק עוז ותפארה וישבת שבט נגנש כל מצר לישראל אשר שת
שתו השערה ועלינו יציץ ציץ תופיע נהרה אמן סלה.

נאם הנכר. בשבט עבר. יכתוב ידו ל

הקטן לאלף. מחרב נשלף. צדקותיו עם ישר

בצל בנשותו. החיים אותו. מדל כח ול

אל ופי ומיודעי. אוהבי ורעי. דרשו מעל ספר ועוזי

בן צעיר. מבני שעיר. אמרו לא יראה

הרבו לשפוך דם. הקרוים אדם. ירצה לפני ה

רב כמו ארבה. זכר ונקבה. כי עלה בישר

משה חוה. מראה זה. נקם ישיב לצרי

הלוי בעמדו. ישראל במעמדו. ויהודה עוד רד עם

נר ישראל עמוד הימיני. יחזו עיני. יורו משפטיו וחקותיו לישר

אל

ויהי בשנת חמשת אלפים וחמש מאות ואחת ליצירה אחרי מות הקיסר
קראלום הששי רגזה הארץ וכבדה מלחמה בארץ פיהם וצרה אל צרה נגשת
מאין הפוגות על כל יושביה מארבעה מלכים אשר חוברו לבוא בעמק המלך המה
שלחו את מחניהם עם צרפת ובייאירן וואקשן ופרייסן נגר חיל המלכה מאונגארן
והיהודים יושבי המדינה בערי הפרוות הגיעו פעמים רבות לשלל ולבז ולקו בממונם
ובגופם ויושבי פראנא הכביד נחושתן שבאו במצור ובמצוק כמה חדשים וימים
לא טובים לישראל וממונם פלט ע"י נתינות רבות לצורך אכסניא והצבא מאליירן
וזה גלות הראשון לפראנא אחר חמשה חדשים אמנם בכל זאת יד ה' היתה
נשויה עליהם כי לא כלו מזי הרעב עד כי נלכדה העיר בידי אונגארן בירח
כסלו שנת מאה ושלוש לפ"ק וה' נתן חן ראשי בני ישראל בעיני השורים כי צוו
לבלתי ירעו וישחיתו להם אמנם חדל לספר את כל הקורות ההם ופעמים רבות
אשר הצילם ה' ממות לחיים במצור האונגארן וזה גלות השני לפראנא ואנכי לא
באתי לכתוב את כל הדברים ומפלאות ה' בעתים ההם דבר דבור על אופניו כי
אין אומרים למי שלא ראה החידוש יבא ויעיד ואנכי לא הייתי עמהם בצרה
ואיני מעיד מפי אחרים בשכבר גם המה בכתובים.

בירח אלול סוף שנה הנזכר באנו אנחנו ה"ה אאמ"ו הרב הנאון מוה"ר
משה סג"ל נר"ו ואני הצעיר לבית לוי למלאות דבר ה' לבנות לי בית ונעשו

הנשואין עם זוגתי הצנועה מרת מלכה תחי' בת אדוני חותני הרב המופלא הקצין מוה"ר שמואל הלוי נר"ו ואז נחה ושקטה הארץ וקוינו לשלום ושוב אמנם לא ארכו הימים עד כי שמועה שמענו ותרנו בטננו בירח מנחם שנת תקד"ל שמלך פרייסן ועמו יוצאים למלחמה חדשה ויועק את כל חיילותיו עם אשר לא יספר לבא למדינת פיהם ולחנות על פני העיר פראג לבדה [ללכדה 1.]. ומאז כמעט לא קמה עוד רוח באיש וכל ברכים תלכנה מים עמל ורעות רוח מלא חפנים. אחר סמוך בא קול פחדים באזנינו כי הפרס כנשר יראה ושוקד על כל ערי פיהם לא היתה קרי' אשר שנבה ממנו בכל המדינה וביום עשרים ושנים לירח אלול פתאום באו הפרייסן לפני שער העיר ותהום כל העיר ממהומה ורעש גדול אשר רצו כל איש לנדרו ואנשי צבא אשר בתוך העיר צידה לא עשו להם במערכה גדולה למולם כי בפתע הדפו וננשים מול השער וה' הסיב לפרייסן אחורנית כי לא נתחזקו ללחום ולבא העירה וכאשר פנו כה וכה החלו אנשי המלחמה בתוך העיר להתאסף ולאגוד מחניהם למערכת והשליכו בומבין וחצים לחוץ והפרייסן עשו להם בתים ואהלות ושפכו סוללות.

אמנם לא הרעו ולא השחיתו ולא קלקלו בחצים תוך איזה ימים ומאת ה' היתה נסבה כי לא נתבלבלה לנו התפלה בימים הנוראים ימי הסליחות ושני ימים טובים של ר"ה כי לא שמעו קול תרועת מלחמה עד מוצאי יו"ט נוע תנוע הארץ לקול רעש גדול מבומבין ושמוק ויתר מכל כלי מפץ אשר השליכו אלה ותבקע הארץ לקולם הפרייסן המציאו וזרקו קונלין השורפים ואש זלעפות לא יסונו אחור ובשביל זה נשרפו כמה בתים על מצורת הנייא ששאט גם עשו חומות וסוללות לכל רוחות העיר צפונה וננבה ואנחנו ישבנו לפנים מן הקלעים ויראנו מאד מהאש הגדולה שלא תבא ח"ו בגבול ישראל ובתים הבנויים מעל וסמוכים עד לאחת וחכיניו לאלקים כי יהי' מעוזנו ומשרפות יקוד אש יצילנו. בין כסא לעשור עתרו ונבהו האש והקולות לא יחדלון יום ולילה עד כי נשברו כל הלבבות ונכובו כל העשתונות וינועו כל בדי האיש והאזנים כמעט חרשו והמהומה חרדה בנו מאוד אף כי לפעמים עם דברי שוא ונתקיים בנו והבאתי מורך בלבכם גוי.

בעת ההיא היתה זוגתי מרת מלכה תחי' במאסר מטה הלידה וה' עשה נפלאות אתה לתת אונים וכח לאין אונים כי פעמים רבות הוצרכו לקום לצאת מבלהות צלמות ושמועות אשר באו כל היום וכל הלילה ליל כפור וזרקו בומבין וראינו אש הפורח השמימה ומוסרי הארץ כמעט ירגו ויתגעשו וכן ביום הצום עד כי ינטו צללי ערב כי אז שקטה המלחמה וקוה קוינו לישועת ה' וחסדיו כי לא תמנו מאתנו כל הימים ברוך ה' כי הפליא חסדו בעיר מצור מהאש הגדולה אשר אכלה סביבותנו ולא ננעה בגבולנו סמוך לביאת השמש זמן נעילת השערים נפתחו לנו שערי רחמים ונתן בלבב אנשי העיר לעשות אקארט ושלחו שדוחים הולכים ושבים בענין האקארט ומסירת העיר ויעש ה' תשועה גדולה לישראל כי נפל חתת אלקים על יושבי העיר והשלמו עם המלך פרייסן ותשקוט הארץ ביום ההוא ברוך ה' אשר הפליא חסדו בעיר מצור ואת בתינו הציל מיקוד אש ומאכולת ומכל נפש ישראל העומדים על החומה איש לא נערר אמנם הוצרכו לחלל י"ט מאונס נפשות. מוצאי י"ב ברחו אנשי משמר הבורגר שנפקדו לשמור אותנו וה'

נצב עלינו. ביום החמישי בשבת י"א לירח האיתנים זכותן עמד לנו כי באותו יום אין שר ואין שופט ולא קרבה פקודת מלך פרייסן כאשר היא באקארט שלהם עד יום עש"ק י"ב הנוצר ויחשבו עלינו רעות לאמור נעלה ביהודה ונקיצנה ונשפוך חמתנו עליהם.

בשעה ד' ביום ה' הני"ל העליל איש מלחמה על אשה אחת מנשי ישראל לחשוף ולבזו ובעמוד האשה נגדו המונים המונים נקבצו אל עמק החרוץ לעשות כלה ונחרצה ח"ו לאכול את יעקב ואת נדוהו והיהודים סגרו השער והקדימו את עצמם ברמחים ובמקלות אמנם המה באו בהרב שלופה וכקני שריפה והרגו איש ישראל לפני שער הנקרא אלטשול ויספרו אותם (אותו?) כל העם מספר רב. שנים מישראל הלכו לתומם בתוך העיר בין הערלים ולא ידעו מה נעשה בבית ויעמדו עליהם הערלים וידקרום בהרב והיו שני אנשים כשרים הי"ד מוכי הרב ופצעים היו יותר מארבעים יכנו ולולי חסדי ה' ח"ו כמעט כסדרם גוי כי שאיה יוכת שער והיהודים רפו ידיהם לעמוד כנגדם והמונים נתחזקו והשמיעו קול שהרגו היהודים א"נ אחד כדי להרבות ולהעלות חימה וקצף עלינו. אז חמל ה' על עמו ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצירים עפ"י איזה יחידים שהשמימו את עצמם והלכו אל שר הצבא והוא היה אוהב ורצוי ליהודים ומיד שלח קומאנדרו להשקיט המהומה והרשעים כים נגרש השקט לא יוכל עד שבאו עשרה אנשים מחיל פרייסן עד שלא הגיע זמנם מפני שהקול נשמע אצלם והמה כלה גרש יגרשו האויבים ויעמוד משמרת ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו או ישיר ישראל ויברכו לאלקים ויספרו מעשיו ונפלאותיו ברנה. חיל פרייסן באו וישבו שבי כל אנשי המלחמה אשר בעיר ויפקוד שר הצבא מס על הארץ ויטל משא קשה על היהודים ונחם נסתר מעינינו ואין נוגה לנו יגענו ולא הונח לנו כי שקר ושווא נתעה העלילו עלינו שונאינו אנשי העיר עם אשר אנחנו יושבים בקרבם הרבו עלינו כזבים שיד היהודים ה' עם פרייסן להכניסם ולהביאם העירה וכאלה רבות דברים אשר לא עלו על לב אדם ולא נשמע בישראל גם כתבו עלינו שטנה לווינא קרית מלך רב ואכלו קורצי בי מלכא לומר מרדו כך יהודאי ואף הכשרים שבהם האמינו לעלילות שקר ורחו היהודים בשתי ידיים ויקצו מפני בני ישראל בעת ההיא עמד עלינו [שמא] וערל אחד השונא לישראל מעולם והוא מפקידי העיר ודבר רעות והלשין עלינו אל שר צבא מלך פרייסן לאמור מקנה רב הוא לבני יעקב וכסף וזהב באמתחותיהם ולהם לישא בעול המלך והשרים וישמעו פקודי החיל אל דברי הבליעל ויוסיפו המס על היהודים ויאמר יהודה כשל כח הסבל בעת ההיא נגעלו החניות אשר ליהודים ואין קונה ואין מוכר והארץ היתה תהו ובוהו ואולת יד ישראל ויאכלו אותנו בכל פה והיה מדי חדש בחדשו יביאו בני ישראל מנחה לעשו אחיו כפי מסת הקצוב להם בפרשת הכתב ערכין וחרמות. עם אונגארן גוי עז פנים אשר לא ישא פני זקן ולא יחון פני נער באגדורן וקראטין הוסארין אומות קשות ורעות מחבלים כרמים כרמי ישראל חנו סביב העיר פראגא ושוטטו בפרשת דרכים וחדלו הולכי ארחות כי גזלו ושללו כל הנמצא והיוצא חוץ לעיר. בירח מרחשון קול זועות שמענו בצרת אחינו בני ישראל השוכנים במדינת פיהם כי נפל עליהם השודר עם אונגארן ונוסף עליהם אנשי הכפר יושבי פיהם ונוהגים עם ישראל מנהג הפקר ויאנחו

גוי ישראל מן העבודה הצוררים אשר בעיר אתנו הנזכרים שלחו שלוחים אל עם אונגנארן הסובבים העיר ומשיאין משואות ומדורי אש מרורות פתנים עלינו וגם אף עלה בישראל.

חיל המלכה הצליחו מאד בכל עבר ופנה ותגבר ידם בכל המדינה ויתגרו בנו שונאינו ויאמרו מחר יבואו אנשים ונסרוק בשרכם במסרקות של ברזל ונשימכם כעפר לדרוש. יום הראשון ש"ו לחדש כסלו פתאום בא קול פחדים באזנינו שחיל פרייסן יפנו את העיר וילכו להם אז נפלה אימה חשיכה גדולה כי ידענו כי שפיפון עלי אורח עלינו ועתה יתפארו עלינו צרינו ובמורג החרוץ ידושונו והקול הולך וחזק ויאמנו הדברים יום יום ותצא הפקודה בין חלוצי הצבא להכין צדה לדרךם אף שלא נודע על מה ולמה שר צבא צוה על היהודים להביא סך שלשת אלפים זהב ובאם לא יפקיר כל ממונם לאנשי הצבא ונישלה העצה כי חשבנו שלא להשביע עינו ויונה במעי הדאגה. ביום ד' כ' בו נשמע כי למחרתו שהוא יום ה' קרב הקול והפקודה מהמלך לעזוב העיר ועברנו בעמק הב"ה והיהודים השתמחו לפני פקודי העיר והרבו להם פיסוק ממון שימנו שומרים לשמור אותנו בצאת אנשי המלחמה ולא נהיה כשה אובד בין הזאבים ותעבור המנחה לפנינו ויבטיחו הפקידים ויאמרו לכו לשלום. וימנו מאה בורגר לשמור רחוב היהודים ויפג לבנו כי לא האמינו להם כי ידענו בשנאתם אותנו הקומדנט התפשר עם הקהל ולא הרע לנו. נגהי יום ה' היו משמורות מתחלפות ויקבצו בני יעקב ויצעקו אל ה' כי דאגנו צרת מחר והעמלקי והכנעני יושב בעמק מחר.

השחר עלה האיכו האנשים חיל פרייסן ויחפזו ללכת והקול קול יעקב נשמע בבתי כנסיות ומדרשות בסליחות ותחנונים לפני המקום ב"ה והעם לא אכל לחם כי כן הופקד להתענות עד שעת מנחה גדולה ובשעה ג' באה קול צוהה שבנדורין רוצין לעבור גהר מולט ושכבר עברו ארבעה מהם ויחדר כל העם אשר במחנה העברים וינוסו איש לאהלו ויבכו ונתבלבלה התפלה ואין עובר בחוץ והשער סגור. חיל פרייסן נסעו להם חוץ לעיר וחצו את מחניהם והמה לא חמו לעבור מעבורת ועם אונגנארן שמו על פני המים וישיגו אותם ולחמו אתם בחוקה ואנשי העיר עם באנדורין ויורו בחצים ואבני בליסטראות וישליכו עליהם אבנים וישפכו עליהם מים רותחים וידפו אותם כאשר תעשנה הדבורים עד חובה זו חובתן של ישראל כפי המסופר לנו מהיהודים אשר היו במחנה האונגנארן נרצח שר צבא הבאנדורין אשר פייסוהו היהודים בממון עבורנו למען לא ישחית את נחלת יעקב כי יצאה הגזרה לפני המקום ב"ה. היהודים האומללים שמעו קול החצים ואחוזם שער ויתמהו ויוו פניהם נשתנה ויהפכו לירקון וינוע לבבם כנוע עצי היער לפני רוח ואלקים הביא עלינו רוח קדים זו רוח של פרעניות וישקנו מי ראש ויבואו הנחשים השרפים וישליכו ארס בהגויים העריצים גוי אונגנארן ונספחו אתם על בית יעקב ושאינה יוכת שער בהכאות חזקות ויריית חצים ובסבך עץ קרדומות ובעשת ברזל השומרים עזבו משמרתם ומהם נוספו על שונאינו ללחום בנו ויהי להם שפה אחת ודברים אחדים לאכל את יעקב ואת נהו ולבלעות אותנו כשאל חיים ויהי כאשר עלו הפורצים ויפרצו פרץ על פני פרץ הובקעו

השערים ויבואו הגוים העריצים פתרוסים וכסלוחים בקול רעש גדול ושעמט סוסים וכמשק גבים ישקו בשטף מים כבירים ותנכר יד האויב ויגל מסך יהודה.

ותהי צעקה גדולה וכשמחה ביום קציר ברחובות מלאות ובהמות ימים יהמיון ותרב בבת יהודה תאניה ואניה ויבוא האויב וישחית את נחלת ישראל ויגשו לשבור דלתות הבית והחלונות ויהפכו את העיר וישללו שלל ויבזו בו וישפכו דם נקי ויפצעו ויחבלו ויכה איש מצרי את איש ישראל יען כי חטאנו לה' וישר העוינו ולא שוה לנו. וימש חשך לישראל ויגששו בעורים קיר, וימלאו אמתחותיהם ויתנו להם כסף וזהב ומחמדי עיניהם למען הציל את נפשם ותהי עת צרה ליעקב מה עשו הטמאים פרצו הרבה פרצות במקדשי ה' אלו מקדש מעט המה ארבעה בתי כנסיות בנוים לתלפיות ב"ה ישן וב"ה חדש וגם ב"ה הצר גדולה וב"ה מיזול גם עזרת נשים שבב"ה אלט נייא ויוציאו את כל כלי בית ה' המנורות פרחים וכפתורים ופטורי ציצים וכסף וזהב הנמצא בו לא השאירו שריד ויקחו פרכת הקדש והכפורת ויכרתו צפוי הארון הקדש ויוציאו את ספר תורת אלקים וכל ספרי הקדש ויעללו בהם הרשעים ויהי להם למשל ולשחוק בעיניהם וישלחו את אפס אל הזמורה ויתנו קולם בבית ה' ויחללו את שם הקדש וישחיתו ויגדעו את קרן ישראל.

ואמרנו אל לבנו אולי יעשה ה' אתנו חסד וישקוט האף כבוא הלילה כחוק הפלינדרונג שנתן עת זמן כמה יעברו להשחית הארץ וכאשר פנה היום וינח סערת תימן תחלת הלילה יצאנו ממקום המחבא נראים ביעקב מן עשופי שקופי החלון ואם שקטו גלי הים וראינו דלתי הבתים פתוחים והרבה מהעבדים עושי מלאכה הכורמים והיוגבים נכנסין באבוקות דולקות באוהלים ומחפשיין וממשמשיין מיתר הגזם וטוענין על כתפיהם כל נתח וירך טוב ולבני ישראל חשך גדול לא נראה אור בכל גבולם כי פחדו ורתו ויבואו בהחבא וילכו לאט בלילה ההוא נדרה שנתנו וחשך מאור עינינו והבל עזרתנו וה' האיר מול אויבנו ונתקיים בנו יומם יפגשו חשך ובלילה ידמו אור ואיננו וכום התרעלה שתינו ויגברו צרינו סתם תפלתינו וגם כי אועק ואשוע כי פשע הרבינו וכעבור שעה אחת או שתיים החל קול הפטיש מכה והולך בבתינו אשר לא הגיע ביום ואז הלכו השוללים אל רחובות העיר ושוק שקורין טענדילמארק אשר כל סחורות היהודים ורכושם שמה ויאספו אליהם מדרי העיר גם הרבה מאדוני הבית אשר שם הסחורות ואף שהי הכיפים סגורים במסגרת טופה ומפחים גרעו בריחי ברול והנחושה ואנשי המלחמה התחילו לנקוב בנו נף (לנקוף כנוקף?) שנים ושלשה ומבני העיר קרצו ומרקו על ידיהם ושוחשי סטים העמיקו סרה ויקנו בני העיר בית מלא סחורות שוה לאלפים בעד דמים מועטים עשרה או עשרים זהב מן אנשי המלחמה למען יקרא השם על אנשי המלחמה וידו עלינו גורל ויעשו כל ברש' (?) וכפה היהודים אשר בשוק כמצולה שאין בה דגים רק אותן הסמוכין למבוא שקורין טיין נצולו בעה"י ושמה הצילני ה' גם אותי מבוא בדמים. וישוכו לערב יהמו ככלב ויסובבו עיר היהודים וישכרו מן היין והשכר אשר מלאום ויבואו החררה ויאחזו בכל קורות הבית ויתוצו ויכבשו כל שער הסגור ויוסיפו לעשות נבלה לענות נאון ישראל ולשתות דמיהם ולהציגם ערומים ויחפים

וחשושי שח נם בכנפיהם נמצאו דם נפשות אביונים עוללים ויונקים פלחו כליותם ולא יחמול ורכושי מקור ישראל וגפן אדרת אמלל קנה וסוף קמל אשר עמלו נפש עמל.

ואנו כל בית חמי הרב מוה"ר שמואל נר"ו נאספנו כעשרים או יותר נפשות ישראל אל בית פנימי בתוך החצר אשר לבית חמי נר"ו והבית ההוא בית שכן קרוב כלנו נכנסנו אל חדר אחד וקולנו לא ישמע אף שהיו ביננו ילדים ויונקי שדים והיינו בזועה גדולה פן ישמע קול נער בוכה ויבוא הנחש מאחורינו ומקדם ואימת מות וקול שחל ונמר שמענו ונפל עלינו [פחד] ויחס בשרינו מן הלחץ זו הדחק ונתעלפנו כי לא אכלנו לחם כל היום וה' הקימנו ויתן לנו כח ואונים. ויהי בחצות הלילה שמענו קול הצורך בבית החיצון ששם עלו דרך פתח הכיפה אשר לגיסי היה מוה"ר וואלף נר"ו ויבואו תוך החדרים בשמח הראשון ששם היתה דירתי קבוע ולא מצאו שם אדם רק הכלים לקחו אתם וכל כלי שברו וכששמענו קול עקת רשע ואויב בבית החיצון אחזתנו פלצות וכמו שעה עברה באו וקרבו סמוך לבית אשר היינו נחבאים וידפקו בפתח חדר אחד הכאות גדולות וחזקות מאוד ונוסדה יחד לפחות להם הבית כי אמרנו אם לא נפתח ויבואו בחזקה אש תוקד באפם ביותר ויפתחו הדלת ונתפלל אל אלהי השמים וירוצו ארבעה מהמשחיתים הנקראים הוסארין בחרבות שלופות לקראתנו אל הבית ויאחזונו צירים כצירי היולדה כי כלתה אלינו הרעה ואני אמרתי לשכך חמת האויבים בבואם פן יפגעו בנו להשחית רצתי מיד למולם במלא הקומץ להשביע הארי והרוב השכול וה' שמר אותי ובחמלת ה' עלינו השיבו החרב אל התנונה וכאשר הרבו אנשינו לדבר עליהם בתחנונים ובדברי רצוי ופיוס דמים פטרנום לשלום ברוך ה' על החסד הגדול הזה שהצילנו מבין שיני האריות האלו וכאשר פנו אלו גדל עלינו הכאב כי חשבנו למשפט ומספח כי פשה הננע בבית אחרי שאין הסגר לפנינו וברחנו מן הבית וחזרנו לעלות אל בית החיצון כי אמרנו אם יבואו האויבים נרוץ הגנה. ושם שמענו קול פרצים וקול צעקת בני ישראל כי רבה קול נערים ונערות אנשים ונשים וקנים וזקנות וישבר לבנו שבר על שבר יחדו ידבקו ומנינו הרגעים והשעות כי קוה קוינו לאור היום פן יכמרו עלינו רחמי השלישים אשר בשער שלא לעשות ח"ו כליון בשונאי ישראל ובשעה גימל באו הפריצים שנית בשמח התחתון ויבוא השומר ויגד לנו ויצעק צעקה גדולה ומרה הצילו לכם ועמדו על נפשכם אז אצנו לנוס הגנה ואני ואשתי נחבינו על הגג תחת מקום העשן שקורין רויך פנג אמנם אדוני הבית הוא חותני ובני גיסי עמדו על מקומם ולא יצאו החוצה ויעלו העמלקי והכנעני ובידם חרבות וכידונים גם ברזל ומקלות גדולות לשבור וימצאו את הנפשות ויבאו עליהם ויפשיטו אותם ויכו אותם ויענו את נפשם ויחבלו בפצעי חבורה ומכה שריה את חותני הרב נר"ו על ראשו סמוך למוחו וכפסע בינו ובין המות וכאשר יתן להם כן יוסיפו להכות וה' שמר את נפשו ממות וימלט על נפשו וברח מידם ודמו שותת לארץ הגנה ויכסוהו בכנדים ויעמוד הדם בע"ה.

ויהי כאשר ישבנו בערך שעה על הגג בתוך אימה ופחד גדול כי שמענו קול רעש גדול וקול נערי בני ישראל צורחים שמע ישראל ומקדשים השם וכמו השחר עלה והנה עשן עולה מן הבית כקישור הכבשן ויסוער לבבנו מאד כי

יראנו כי הציתו האויבים אש ובערה ואין מכבה והעשן הולך וגדול עד כי גדל למאד ואשר יגורנו בא לנו כי כן עשו באש רשעתם וישימו אש ולעפות בחדר הפנימית אשר בשטח הראשון לבית חותני הרב נר"ו וישרפו כל דבר הבא באש או אמרתי בא קצנו ולא נביט אדם עוד עם יושבי חלד כי אם נרד ונבא מן הבית נפלה ביד אדם ובחרב אויבנו ואם במקומנו נשב נחשב כעפר ואפר ותאכלנו האש ומסרנו נפשותינו על קדושת שמו הגדול המיוחד אמנם בעל הרחמים שאינו פוגע בנפשות תחלה המה עלינו חסד להחיותינו כיום הזה ויהי כאשר נשוב אל לבנו נחמנו לדרת הביתה אולי נציל את נפשותינו עם הבא בידנו נכפרה פני האויב ולא נמות לשחת בתוך האש כי אמרנו כי שלהבת האש יתרבה ויאכל ויפשה ח"ו בכל פינות הבית כי אין מכבה ומי יבוא לעזור לנו כ"א על חסדי ה' צפינו ולישועת רחמי קוינו. ובחמלת ה' על עמו שלא לעשות כלה ח"ו נשקעה האש בעת קט ואנחנו לא ידענו כי טרם יכבה ירד ירדנו אל תוך הבית אל בית אדוני חותני הרב נר"ו גם אנכי ואשתי תחי' בתוך הבאים ובתוך הבית בעת הידירה לא פגענו אדם מן האויבים כי היו בחדרים הפנימי' והחצרות לחפש על השלל ואנחנו נסנו בשבעה דרכים מבית החוצה איש אל עבר פניו מקום אשר יהי' הרוח רוח ה' ללכנו גם הילדים הרכים ומניקותיהם נסו בבהלה אל תוך הרחובות כמוץ יסער רוח ה' הפיצו האב עוב את בניו והאם נמשה את היונק ולא ידע איש באחיו א"י איפוא הוא רועה כלנו כצאן תעינו כשה בין הזאבים כל רחובות היהודים תשואות מלאות קרי' הומה שוללים ורוצחים רומסים ודורסי' ומענין כל נפש ישראל בענוים קשים ומרים והרבה מהם באים על עסקי נפשות למחות את זכרוננו מתחת השמים וכל משקיף מן החלון וכ"ש היוצא מן הבית דמו בראשו ויטמנו בני יעקב באלון בכות.

אדוני חותני הרב מוה"ר שמואל נר"ו בברחו עם אשתו מרת חיילא הציץ כי נחש צפעוני עלי אורח ונספחו לו עוד הרבה ויביאו אותו הביתה ויכו ויחבלו אותו מאוד וכבוא אשתו לעזר לו עמדו גם נדה ויקראו את שניהם האיש והאשה לרקרם ח"ו בחרב וכאשר נתנו והרכו להם ממון למען הציל נפשם יוסיפו לענות ולהכות במכות הקרובים אל החלל עד כי אדוני חותני הרב נר"ו בעונינו סבל כי פצעו בו במקום הקרוב אל המוח כמה פצעים וחבורי' ודמו נשפך ארצה ורוח נפש חיה כמעט נותרה בקרבו ובכל זאת לא השיב האויב ידו מבלע עד כי בחסד האל נתן בלב אחד מהם להצילו מהם עקב שוחד אשר פסק לו ויוציא אותו ואת אשתו מבין מתלעות האויבים ויהי בנוסם במורד הדם השותת ממכה טריה ויפגשוהו איש אשר לא מבני ישראל הוא ויהי כאשר ראה אותו מתגולל בדם ויכמרו רחמי עליו ויפול על פניו ויביאהו אל ביתו עם אשתו ויביא לו מיני ריח טוב להשיב נפשו אליו וחתיכת בגד ליתן על מכתו ויביא הרופא אליו וישכב במקום ההוא עד תום הרע כאשר נבאר בעה"י. גם אחי אשתי ה"ה מוה"ר בנימין וואלף נר"ו ואשתו ובתו הקטנה בנוסם השיגום ויאכזרו על האיש ויכו אותו במכות קשות מאוד ויפשימו את בגדיו למכף רגל ועד ראש ויקחו מכל אשר אתו והי' בחננו אליו הציל את נפשו ע"פ סבה אחת ויגיע אל אביו שאר כל נפשות בית אדוני חותני הרב נר"ו גם יתר הנמצא אתנו פלטו את נפשם

ויבואו בנקרת הצורים בבתים אשר לישראל גם קצתם נשמו בבית אדוני חותני נר"ו ויפרדו איש מעל אחיו ולא ידעו בשלומם וחיו עד עכור הסופה.

ואני הייתי בתוך הגולים עם אשתי הצנועה מרת מלכה תי' מן הבית החוצה ונספחו אתנו אחות אשתי הקטנה הבתולה מ' דינה תי' גם שני אנשים אשר היו נצבים אתנו במחננו ושני ילדים קטנים וכאשר מהרנו להמלט ולצאת מן הבית מקום אשר שם ה' הנגע האר' (?) באנו במבוא הרחוב סמוך אל הבית הנקראו ברייטנאס ושם ראינו את הענקים נושאי הסבל השלל על כתפם כסו את הארץ שלופי הרב מלומדי מלחמה גם כורמים ויונכים המונים רבו מאנשי העיר כל ארחות בוצע בוצע את נפש בעליו יקחו כל חמרת ישראל ועמדנו מעט להשיב את לבנו אנה ננוט ונפנה ובהפליא ה' חסדו אתנו שלא נתנם להרע עמנו ולא רדפו אחרינו ויהי כאשר נחמנו אמרתי ויעצנו אני ואשתי תי' לברוח בית החפשית וכן עשינו עם הנמצאים שם אתנו הנוכרים ונרוץ ונסוב דרך מבוא שקורין שופין¹) ומקום הקצבות והאן פאס וסביב לגבול ההוא שהי' מושכב. ויהי בראות היהודים את כל הרעות הגדולות אשר עושים הנבלים בבתי כנסיות בחרו להם מות מחיים ויבכו בני ישראל למשפחתם בכי גדול ויליל ונהי' תמרורים ויקרעו את כנדיהם ויגזו את ראשם וישימו עפר עליהם ויצעקו אל ה' ויאמרו למה יאמרו וגו' ולא ענם כי גדלה אשמתם את פני ה' ויקם בפנינו כחשנו ורמוע תרמיע עינינו ואין מושיע לנו לולי רחמי ה' כמעט גו' עיני עיני יורדה מים על חורבן בה"כ פנחס שול כי פגעו שמה ציים את עיים שועלים הלכו בה וישיתו ביתה שמיר ושית ויקחו כל מחמדי עין וישליכו את נזר תפארתנו וס"ת הקדושה משלוח ידם ישומו בראש כל חוצות ושלחו אפס אל הזמורה וכאשר [יקרב] איש ישראל להציל ישימוהו ככברה.

אוי איך עללו בנו רשעים ויחללו משכן שמך. איך נתנו קולם בבית ה' זר גאונך.

אוי איך פרצו גדריה וישחיתו את נחלתך. איך שתו שמיר ושית מקום כבוךך. אלהים באו גוים בנחלתך. טמאו את היכל קדשך.

ידו פרש צר על כל מחמדי אלו ס"ת וכתבי קדש וקצוצי תפילין ומוזוזת אשר השליכו וברגליהם תרמסנה עטרת אפרים ובפיהם ובלשונם יכזבו וישקצו ותעל צחנתם ובאשם לעינינו ונהי' כטמא כלנו יולו מים עפעפינו עבדים משלו בנו ואקונן על חלול התורה בואו ולינו בשקים, ברחובות ובשוקים, אהה ליום על חלול התורה הקדושה, אהה ליום כי נשלכה אבן הראשה, אהה ליום על בזיון צוה לנו מורשה, אהה ליום על שבעים פנים נפרשה, תבעי חרפתך משחקת לפנינו יום יום, ושבעתים יוקם נורא ואיום. בחרו אחד נס לקול הפחד והפחת ויברח ויעל הנגה ויפן כה וכה ויחרד ויפול מן הגג וימות והי' בחור נבחר וירא אלקים או נתקיים וכשלת בצהרים כבליה סמוך לבית הכנסת פנחס הי' דר איש ישר והולך בתום מנדיבי עם אלקינו נקרא רבי זכריה יאס ויצץ האיש מהחלון להשקיף מה יעשה בבית ה' ויורה המורה וימת [ויפול על] הארץ.

גם נמצא איש ישראל שוכב מת ברחוב בברחו להמלט וישלחו בו חיץ

ותהי נבלתו כדומן על פני הארץ ויראו העם מאד להתראות וישמנו ויבואו ויבנקרת הצורים והרשעים הפריצים פרצו ויפוצו כל בית שער ודלתות עזה בסבך עין קרדומות ויבואו בזעם ובחימה שפוכה אל הבתים ויענו כל נפש ישראל ויפצעו בהם פצע זקנים לא נשאו ודל לא הדרו ויחבלו כל רחים ורכב וכל כלי הבית ויקחו כל אוצר חמדה לא ירחמו על נפש עולל ואשה [אמנם לא שמעתי מדבר ערוה] ויפשיטו בגדיהם ויצניגו ערומים כיום הולדם.

החולים והדואבים והנשים היולדות הלכו בלא כח ויקומו מערס דוים וינוסו בהחבא ויעמדו שמה כל היום וכל הלילה בהקרה הנורא ההוא ובהשג אותם יד האויב (עליהם) ויכוס ועולליתם תפילינה שמוע הנשמע כדבר הזה מיום גלות יהודה מעל אדמתו תאכל רעתם וגו'.

אמר הכותב אם אמרתי אספרה כל הקורות ומאורעות המוצאים לכל נפש ישראל אשר בפראגא ביום הרעש פרטי דברים תכלה היריעה והזמן ולא אבוא עד תכליתם לזאת אמרתי לרשום בכתב אמת הדברים בכללם ואציגה עמי מחסדי ה' וטובותיו אתי ועם ביתי די באר ופרט ביום הנזכר חמישי בשבוע הציל ה' כל בית חותני הרב הקצין מוה"ר שמואל הלוי גרין שהייתי גם אני וביתי מאוכלי שולחנו וגם השכן הקרוב נאסף אלינו הביתה ויגשו האויבים וילחמו בחווק לשבור פתח הבית וה' סגר בעדנו ולא יכלו לפתוח כל היום ואנחנו נחבינו וישבנו בעמק הבכא ושמענו קולות עצומות וארכבותנו נקשן בשמענו הקולות לא יחדלון קול נערים וישישים בחור וגם בתולה וקולם כנחש ילך וילילו כחולה ויענו לפני בני עולה ואך אמרנו אל לבנו . . . ה' שוכב איש ישראל מת מחץ האויב וסגרנו עינינו לבלתי ראותו כי לולא זאת חיו היינו אחוים ברעה והשבגן ביותר. וכאשר הגענו אל מבוא החפשית דרך הבית הסמוך לשם כי השער הגדול סגור היה לא יפתח כ"א מהצורך ראינו הדלת הפנימית סגורה אז אמרתי נגורנו בדמי ימינו אנה נברח ואנה נפן ומה נעשה לפקודת הצר כי יבוא עלינו ואין כסף ואין זהב אתנו להציל את נפשותינו ואנחנו יושבים בין הערים הפרוץ אין חומה ונריכ קולנו ונבכה לעזרת אחינו לפתוח לנו פתח קטנה לכנוס ולא נהיה ח"ו כדומן עי על פני האדמה ונמשל בבהמה. וישעה ה' אלינו וירא את ענינו ושם סבינו למצרה (? לחצר. 1) ההוא דר איש אחד מישראל נקרא ליב נאטיליס¹) ויהי כאשר שלחנו איש מאתנו למצוא עלה לתרופה וימצא הפתח מזה האיש פתוח כי כן צעקה לנו אשה אחת מנשי בני ישראל שמה שנעלה דרך הפתח הזה ונפן ונבוא אל בור האיש וימהר אלינו האיש ליב הלז ואמר ראו מה אתם עושים פה אתי ואתם רואים כי כבר פנו את הבית והדלת פתוח ואתם מאכל לאויביכם פנו לכם לדרכנו עודו מדבר עמנו ואיש מלחמה בא מאנשי פרייסן הבורה ממחנהו ונספח אל עי אונגארן והוא היה מושכר לאיש הנזכר וחבורות אנשים הדרים שמה לשומרו ולי הרע לנו וידבר אלינו טובות. עודנו עומדים פה באה השמועה ויצעק האיש לנו ווי ווי כי נפתח בית האשה מ' מירל ברנדס²) הסמוך מאד לשם ובאו האויבינו אל הבית והנה אתה תראה מחסר ה' וטובו הגדול עלינו אשר בהן לרגעים כי

(1) צ"ל Janowitz עיי' Hock משפחות צד 162.

(2) אולי היא הנזכרת אצל Hock צד 57 סי' 9830 ועיין לחלואה צד 58.

כמעט היינו בכל רע ונופלים ח"ו בחרב בני עמנו. ומטובו עלינו שם בלב ה"ה כי יאקב יאקרלש¹) שדירתו היתה שכונה לשם וכשמעו מצרותינו אור מתניו ויקנא קנאה לה' ויקרא אלינו שנבוא אצלו דרך חור אחד אשר רמז לנו לעלות מעליי לעליי עד בואנו שמה וכן עשינו בעה"י ונעל דרך סולם מבית האיש ונבוא אל הבית של ר' טודרוס נחור²) אשר שמה אנשים הרבה ובתוכם ר' יאקב הנ"ל גם נשיהם וטפיהם יותר מעשרים נפשות והמה בונים ורואים ופחדו מאד מחמת המציק כי כל היום רעש והלילה לא חלו שם ידי זרים עם כי שכר שכרו להם את האיש מאנשי פרייסן הנזכר להיות להם לשומר אמנם לא נתרצה להם על ככה כ"א עד שעה ח"ת ביום הששי גם בתוך זמן השמירה עזב את האנשים וילך לו לצור ציד מן הגול והשלל בבתי אחרים ונשארו אחזוי חבלים כיולדה בצירים וחינו תלואים מנגד כמחכים למות צלמות ואופל ולא סדרים.

היום האיר ובא ולבני ישראל צר וחשך בעריפיה מהם חללי חרב ומרוקרים מהם מוכים ופצועים ביסורים קשים וכלענה מרים השואפים על עפר ארץ ויחפרוהו ממטמונים יקרים מהם שרודי ומבולקי עד בלתי השאיר להם כל אשר ביאורים מהם מוצנים ערומים בשרב (!) וקרח הנורא מבלי כסות בקרה מהם חולים וכמעט רוח חיותם בקרבם נותרו מנששים כעורים קיר ונכשלים בצהרים ונופלים נשברים גם אמיץ לבו כגבורים ידיו תרפינה מפני עקת רשע וקול מגיפין ומשליכים אש בכל עברים וימצאו כל הנחבאים והנסתרים רדפו ועלו על הננות ללכדם כאשר תעשינה הרבורים ויחפצו לעשות כלה בבית יעקב ולשפוך דמיהם כדם פרים כי לא נתנו דבריהם לשיעורים ויבואו בעלילות דברים מוכזבים ושקרים הרחיבו משאול נפשם לקחת ולחמום במקום אשר אין כל כבית והראשונים הולכים ועושים כמצולה שאין בה דגן ואחרים באים ומבקשים כאלה והמנענע להם השפה נפשו תהי לשריפה עונותינו המו את אלה וחמאתינו צדיק הוא ה' כי פיהו מרינו וחסדיו כי לא תמנו ורחמיו לא גמרו עם כי נתקיים בנו כהפסרת השבת הנה אנכי מעיק תחתכם כאשר תעיק העגלה המלאה לה עמיר.

איש ירא אלקים מנעוריו ותיק ושלם במעשיו וחכם בשמו ר' בצלאל ליכטציהר³) התעללו בו הערלים עד הוציאו כל אשר לו מן הבית דרך החלון החוצה והיה כי תם כחו וכספו ויורו בו אש וימת ה' ינקום דמו ורם זרעותיו וכל בית ישראל יבכו את השרפה ואני הגבר מעורר רוח קינה בצר רוחי אדברה הסר המצנפת הרם העטרה.

איך נפלו הגבורים. לפני בני עולה. דם נקיים וטהורים. לפני בוזי ושפלה. בני ציון היקרים. לפני פה דובר נבלה. הוני שעשוע יומים. לפני עוזבי מקור מים חיים. הנה חסדכם כענן בוקר יעבור. ביבוש קצירה תשכר. ונקמת עמו יגבר.

¹) הנזכר אצל Hock צד 163 סי' 8888.

²) הנזכר אצל Hock שם צד 226 סי' 3505. והוא מת תקט"ו. אשתו ובנו נזכרו

גם כן שם צד 227.

³) הוא בצלאל בן יוסף הנזכר בדברי הימים של גירוש היהודים מפראג הנקרא Chronik, הנמצא בבית עקד הספרים של בית מדרש הרבנים דק"ק ברעסלוי. עין Mtschr. שנת ל"ז צד 386. ממקור הזה שאב גם Foges בספר הקדמוניות להח' Podiebrad צד 88.

יום ערב שבת הנזכר בתחלתו שבר גדול נהיה כבוא האויבים בבית מרת מירל אשת ש"ב המנוח כהר"ר יואל ברנדס ז"ל ואחי הגדול בחיר ה' המופלא הותיק מוהר"ר גבריאל זצ"ל הוליכוהו רגליו מביתו הסמוך לשער אלמשול לבית האשה (מ"ח) [מירל] הנ"ל עם אשתו ובניו בחשבו להמלט ולשכון בתוך מחנה ישראל ושלא לישב בדר חוצה בין שכיני הערלים וה' הפך דכאו ונתקיים בו בקרובי אקדש ודמו נרצה על מזבח העולה לפני ה' לכפר על בני ישראל גם הוא למלך הכין עצמו למכה ככבש אלוף ואש תוקף בקרבו כל הלילה ההוא כאשר ספרו לי אנשי אמונה שהיו עמו כי הרבה והפציר בוודיים ופלולים ולקדש את ה' במקהלות ובפה מלא פנה באחיו תנו תודה לה' והשלימו במורא את הפך ה' להמיתו בגזרה על יחוד שמו הגדול והנורא נחשב כשי וכמנורה הטהורה ומאד התעורר בכביה ובדמע תמרורים כל הלילה נדמה לו כאלו חרב מונחת על צוארו בבירורים ובכל זאת לא מנע את עצמו מן הרחמים ויצו על בנו לשמור דרך ה' ולקדש שמו בנעימים וכאלו עקרו יד ורגל כשה תמים וקבל עול מלכות שמים בקול גדול כמה פעמים ובהגיע זמן ק"ש ותפלה ותפילין והוא לבוש על מצחו נזר ה' בחדות וגילין ויהי כפתוח הדלת ויבא זדון והאיש גבריאל מועף ביעף לרוץ לנגד עיניו ויורהו המורה אל תוך סימניו ויפול לארץ וימת ורוחו אל אלקים עלה באמת להשיב חמתו משארת נחלת יעקב עברו ובחירו להחיות בצלו וענן אורו ובהשקט הארץ מועם קברו אותו כל העם ויספרו אותו בכי"י רבה גם אני אפתח פי ואבכה מקור דמעה יומם ולילה על אותה השעה. עיני עיני נגרה מאנה הנחם נפשי. ולבי בקרבי ידאב וגם ראשי.

איכה יועם הזהב ישנה הכתם. וצבי תפארת אחי על לבי כחותם. איך נפל משמים הילל בן שחר. יפה פרי תואר הוקדם והושחר.

צר לי אליך אחי גבור בגבורים. איך נשפך דמך אחי כדם פרים. פה מפיק מרגליות בחכמה ותושיי. איך ירדת באופל בארץ צי.

לבוש בד הקדש על מצחו לזכרון. איך חלו בו ידי זרים בקצף וחרון. קול דמי אחי יצעקו מן האדמה. לפני בורא רוח ויוצר נשמה.

ירצה אפרותיך לפני אלקי שמים. והיתה נפשך צרורה בצרור החיים. עיניך תחזינה את מורך במראה. והיתה נפש עקרתך-בהר ה' יראה.

והנה נראו מן הכתוב למעלה מפלאות וחסדי ה' אשר עשה אתי ועם ביתי אמנם לבאר כל גלגולי הדברים והסבות אשר השיב (?) (הטיב 1.) ה' אתנו לא תכיל היריעה והמצע קצר מהשתרע אמנם לבעבור זאת העירותיך למען תדע כי האשה מ' מירל הנזכרת צעקה להושיענו בעמרנו החוצה גם אנחנו צופים ומקוים היינו לכנוס לביתה אמנם ה' עצרנו. והביאנו לבית האנשים הנזכרים וכמעט רגע באו לבית האשה ונרצח אחי הקדוש ז"ל ואנכי בשבתי בבית האיש ר' מודרום לא ידעתי מאומה כי לא הגידו וכחדו בפני הדברים.

בעת ההיא גבר יד האויב ויבוא בהיכל ה' הוא בה"כ הגדול והמפואר הנקרא קלויז והוא בנוי בשכונה סמוכה מאד לבית שישבנו שמה והנוגשים אשר אתי ראו בעיניהם כהלך כל מחמרי עין כל כלי בית זהב וכסף ונחשת ופרכת הקדש אשר היה לתפארת ולכבוד הבית ומעשיה מעשה עבות זהב וכסף קלעים וארונים מעשה חשב וארג לא נמצא כיופיים ומשמחים נפש רואיהם גם ספרי

הקדש תורת ה' לקחו וישליכו בחוצות כמשפט אשר עשו כשאר בתי כנסיות וכראות איש ראוי את כל המעשים האלה אשר המה עושים מאסו כחיהם ויאמרו טוב מותנו ולא נראה באברן מקדש ה'.

בשעה ח"ת עזב אותנו השומר איש מלחמה הנוכר וילך לו או נוסף עלינו חתת ומורא עלה על ראשנו כי שמענו מרציחת הנפש אשר רצחו וכי חמת תנינים עולה ומרניו יותר אחרי לקחם כל הרכוש לפגוע בנפשות והאויב הולך וחזק בכל שכונת הבתים אשר סביבותינו להרוס ולנתוש ולנתוץ ולבז ולחכות ולפצוע ואזני האנשים שמעו כצועקים לנגדינו עמדו כי מהר נבוא נם אליכם וכמעט לא קמה עוד רוח בנו אמנם מאת ה' היתה זאת לנו כי אמרו לבו עד שעה עשירית קרוב לזמן ההוא החל צמח ישועה לבוא כי חמל ה' על עמו ונתן רחמים בעיני אנשים אשר לא מישראל המה והי' מתפרנסים ונושאים ונותנים עמם ויש שעשו להנאתן ולשובתן למען הכסף אשר הושב ליתן להם וידברו על לב אנשי המלחמה בדברים המתיישבים על הלב ועל ההמונים מאנשי העיר דברו קשות עד שבאו אנשי הצבא לעזור לישראל וליתן להם יד להושיעם מאויביהם ואף כי לא הי' זה בכל מושבותם ובהאי גיסא הלולא ותודה ובהאי גיסא הספרא וצעקה והבוגד בוגד אמנם נוחמנו כי ראינו אות לשובה וקוינו לה' שיגמור ישועתו ויזכור רחמיו וזכות אבותינו. בעת ההיא ראינו ושמענו קול מאנשים מישראל ברחוב מדברים דברים נוחמים כי תבא השמירה שקורין סאלק' ווארדר ויהי לנו לששון ולשמחה והיינו נותנים תודה לאלקים שעזרנו עד כה וינחם ה' על הרעה ויצו וישלח עזרו מקדש ויעבר רוח על הארץ רוח חן וחסד ויחלו היהודים להתחזק והאויב נהפך לאוהב המה עם בנדרין ואונגארן להיות שומרים בלילה. וכחצות היום שקט קול המהומה ברוב המקומות ויצאו העם מישראל ממקומות מחבואיהם זה גונח וכוהה דם וזה צועק על נפשו וזה בוכה על מתו זה מתאנה על בלתי השאיר לו שריד אמנם כלם שמחים על נפשם כי היתה לפליטה. בעת ההיא שלח אדוני חותני הרב נר' ציר אלינו לדרוש ולראות את שלום ביתו ואם עודם בחייתם וימצא אותנו הציר בבית ר' מורדום ויהי כי שמענו את קולו שמחנו מאד כי שמענו משלום אדוני חותני נר' ובניו כי עודם בחיים ויולך האיש אותנו מביתו אל מקום אדוני חותני נר' וקול שועת ישראל קול נהי ויללה ואנחנו באנו אל ביתו ובראותנו אדוני חותני נר' פצוץ ומוכה צירים אחוזנו אמנם שמחנו איש על אחיו וברכנו על התחייה. ועלה מספר החרוגים כשתים עשרה נפשות קדושים מישראל ובתוך המספר נשים ומף אמנם מספר המופצעים ומוכי חרב שמענו שהי' קרוב לארבע מאות והרבה מהן שמתו לאחר איזה ימים בעו"ה אמנם רובן נצלו בעו"ה ויקברו העם את הנרצחים ויבכו עליהם מאד הי' ינקום דמיהם וזכותם יעמוד לישראל בכל תפוצותיהם עד ישפוט בעמק יהושפט את שופטיהם וקבע את קובעיהם וישיבם כיונים אל ארבותיהם מארץ לא להם אל ארץ מגורותם מקום אבותיהם ומלך ביפיו תחזינה עיניהם אכ"ר. אחר הדברים האלה אשר קוינו לנו ולמצוא מרגוע לנפשותינו התקשרו קשר בוגדים מסוחרים ומדני"ם בעיר ויוציאו עלינו קול, ומשאת שוא ומדוחים כי ידינו היתה במרד ובמעל למרוד במלכה יר"ה וישלחו כתבים מוכזבים בחין שחוט דרכו דבר מר בבית המלכה לזוינא ויבאישו את ריחינו בעיניה עד כי עלה חמתה

חמת המלך נז' בועף אף ובשצף קצף ובתוך ימים לא כביר פקדה המלכה ותכתוב אגרת בפעהל לפראנא לגרש ולהגלות כל השארית מן הארץ גם על המדינות בו יאמר יושבי פיהם ומערהין גם המה יגולו מעל אדמתם ולא נתיישב בכל הערים ותחת אשר קיינו לעת מרפא והנה בעתה ואז נפלה חשיכה גדולה ועלטה עלינו יותר ויותר כי נעזוב את כל בית ונחלת שדות וכל היקום ללכת בגולה ושבי גדולה איתנהו ב' והפקודה הראשונה היתה תוך זמן חדש ימים לא ישאר איש וכל הנוגשים אצים את ישראל לפרוע כל הקפות הלוואות וכל יתר הנזם אכל הרביה מאשר נשאר מכרנו בעד שלישי ושישית דמיו והיתה עת צרה גדולה ליעקב השדים וגדולי העיר נכמרו רחמיהם עלינו כי ידעו כי נקיים אנחנו ויבקשו פני המלכה וישלחו מליצות רבות אליה גם אחינו שבאשכנז השתדלו כמה רעקמודיציאני ממלכים ושלטונים וכ"ז לא הועיל כי מאת ה' יצא הדבר אמנם מאת ה' היתה זאת לנו כי האריכה עלינו עוד עת קצוב איזה שבועות ובחדש אדר שנה הני"ל אני הגבר יצאתי ונסעתי מן המקום וראיתי את עני עמי כל בני קהלתנו ורובם מדלי הארץ נדים ונעים מביתם ומנחלתם והרכה בחרו להם מות מחיים וימותו ויגל יהודה בירת אדר הני"ל נהפך הפורים למרורים לא נשאר איש בפראג וישבו בערי הפרזי במדינה וגם שם יד ה' היתה בם ובכל זאת לא חטאו ויצדקו דין שמים עליהם ואני הצעיר הוציאני ה' ואחר כמה הרפתקי אמרתי הנה אבוא במגילת ספר לכתוב לי ולזרעי לתת תורה לה' ולהניד נפלאותיו בנה ולא גמרתי בכתיבה כי חכיתי לה' לסיים בנחמות גולי פראג והיום הזה שקייתי ת"ל נגלה חרפת מצירים מעלינו ובירח החמישית תקח"ל שבה חמת המלכה וירחם ה' על עמו ונחלתו ותצא הפקודה מהמלכה כי ישובו כל היהודים לביתם ועירם וכהיום הזה שבו וישבו שמה וה' ישיבנו לציון איש ואיש יולד בה והוא יכוננה עליון אמן.

ועל כן על כל דברי הספר הזה ואגרת הלז קיימתי וקבלתי עלי ועל זרעי לדורות עולם לקבוע ימים האלה ולקיימם בזמניהם ולהתענות תענית יום שלם ביום כ"א כסלו [אם לא אם יש איזה מיחוש או אונס לווה אדם תעניתו ופירעו] ולהתעורר בכל לב לפשפש במעשים לשוב בתשובה שלימה ולתקן כל המעוות וגם לרבות בתורה ותפלה ובמזמורים הנאמרים ע"י דוד המלך המזמורים בענין המאורע והם מזמור יו"ד י"ג י"ד כ"ב ל"ח נ"ג ע"ז ע"ט פ"ג צ"ב ק"ד קכ"ד ולעשות צדקה כי נדבת לבב להיות נרצה לפני ה' וגם בלילה שלאחריו מה טוב להיות נעור בה איזה שעות ולעסוק בתורה ובתפלה ובתשובה וביום כ"ז יהיה יום משתה ושמחה ויו"ט והודאה לה' ברבוי סעודה קצת והרבות שירות ותשבחות למי שנאה להודות במזמורי דוד המספרים ענין ההודאה והם מזמור י"ח וקנ"ו וכיוצא בו וגם מזמור צ"ד והעיקר לשמח גם העניים בסעודה לקיים ושמחת אתה והלוי וגו' והמסוף מן השמים יוסיפו לו ברכות ואלקים אשר החיינו מיומים ביום השלישי יקימונו ונחיה לפניו ויבנה בימינו סכת שלם אשר תמיד דורשים עיניו ונחזה לויו וכחנו עובדים עבודתו ומחויקים בתורתו תורת אמת ותמלא הארץ דעה וחכמה כמ"ש ע"י קדושו ונביאיו אמן סלה.

סיימתי בע"ה שלי שנת תקפ"ל פה מגנצא חיים וחסד אמצא הקסון בצלאל

בהנאון ה"ה מוהר"ר משה נר"ו בן הרב המובהק מוהר"ר יעקב הלוי זצ"ל בן של קדושים וחסידים ובראשם הנאון האלקי מהר"ל מפרגא זצ"ל.

תם ונשלם שבח לאל אלהי ישראל.

שיר ליום כ"ב כסלו.

א הללה שם אלהים ואנדלנו בתורה. ורחמיו אביע ובפי אודה. כעל אשר נמלני ונפשי משהת פדה. כי לו נאה לברך וימחאו עצי השדה.
 ב יום הזעם וחרון אפו יום עברה וצרה. יום נכרים באו השערה.
 ג ולו וישחיתו בנבול קדשו בפראגא המעטירה. וגדעו קרן ישראל וישלחו אפס אל הזמורה. וידרכם בחמתו כדרוך פורה. יען חלפנו חוק עברנו תורה.
 ד רבו חיצים דבר מר לירותם. לכלוא הפשע וחטאת להתם. דוב שכול ונמר שוקד נדמה פניעתם. תבא לפניך כל רעתם.
 ה יום ההוא ה' אופל ולא סדרים. גבר אויב ותגדל ידי זרים. הרונו לענה קשים ומדרים. כשלנו בצהרים כעורים.
 ו ודאי לולי רחמי ה' כסדום היינו משולים. כי אמרו בלענוהו לא נשאר פרט ועוללים. אך ה' הפר עצתם ומילולם. כי לא כלו רחמיו וחסדיו לעולם.
 ז כרתי ימים האלה ויתפרדו עצמותי. כי לולי חסדי ה' נדמיתי. אני וביתי. או ראה ויחקור ויזכור ברית אבותי.
 ח דוה וגילה היום ארבה. תהלת ה' אדבר על כל הטובה. עשה אתי חסד ונדרה. לא נרדפנו עד חובה.
 ט וב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו. ידו יתמכו ויעזרו חוסיו. לא יכלמו לנצה בואי עדיו. הן הן גבורותיו ונפלאותיו.
 י דו נטויה תמיד על שם בין הזאבים. להוציא מבין שיניהם שיני רשעים לבלעם תאבים. כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים. כאשר אלינו חסדיו המה רצים ושבים.
 כ ל המרבה לספר. לא ישובח ואך יגונה ויחפר. כי מי זה יגבר ויגיד שבחיו כפה ובספר. רבו לאין מספר.
 ל כן דומי לו תהלה. לו התפארת לו הגדולה. בצבא מעלה. הוא נעלה ומתעלה. מ שגיח לכל שפל והוויו. בסקירה אחת נסקרין בצפי". אומר עליהם יעמדו ויחיו. ברצונו יהי לאפס ואיו.
 נ ורא ונשגב. מוריד הוא ומרומם משפיל ומשגיב. כל כנור ועוגב. ישתוק וידמים מגב.
 ס ומך כושלים. עוזר נכשלים. עד עפר משולים. ויברכוהו במקהלים.
 ע ת ישובו ממעשיהם. יזכור מצפוניהם. ישאו עיניהם. ולא מאסם בארץ לא להם.
 פ ודה מכל צרה. ויהל להם אורה. ברונו רהם יזכור לתת להם שארה. ברכות יעשה מורה.

צ'ר וחושך בעריפים. אם כלו שוד תנחומים. ישוב ינחם מקוראים. פן ינכרו צרים.

ק'ול קול יעקב. אם יסור לב העקוב. ישמור עקב. ושכרו בעקב.
שומר מלילה. ישמחנו בגילה. באבוד בני עולה. בשמחה וצחלה.
ת'רחם תקבצנו מקרנות אלה. תנבית פרנינו למעלה. לא ישמע יללה. כי ילדה ציון וחלה.

בצל אל נשב. ואנוש עד דכא תשב. יחזק חומה. הר אלקים שמה. בתורה ובחכמה הקומה.

ובנינו כנטעים מגודלים. בתפארת וכלולים. צרינו יאבדו. ויכירו וידעו.
גרסינן באגרת ירושלמי במס' ברכות דרש ר' שמלאי מאי דכתיב אשרי שאל יעקב בעורו שברו על ד' אלקיו עושה שמים וארץ וכי מה ענין זה לזה אלא מלך ב"י יש לו פטרון אם שליט באפרכי אינו שליט באחרת שליט ביבשה אינו שליט בים אבל הקב"ה שליט ביבשה ובים הציל משה מחרב פרעה ויונה ממעי הדגה וחנני ומישאל ועורי מאש ורניאל מכור אריות לכך נאמר עושה שמים וארץ ע"כ דפח"ח.

ורוח ה' דבר בו. הנה קצרה דעתי ולשוני כי לא ידעתי דבר ואנכי תולעת ולא איש ואין מלה קמונתי מכל החסדים אשר עשה ה' אתי ללמוד רחמיו וחסדיו הגדולים והמרובים וזכות אבותי למחסה ולמסתור ה' לי לחומה נשנבה.

ביום ש"ו תמוז תקמ"ל ואני הייתי בנהר ריינוס בספינה קטנה בחזירתי מוויסבאדן¹) שני פרסאות מכאן אשר שם נתעכבנו שני ימים להוציא עושק (?עסקים. 1.) יום א' וב' וביום ג' בשחר קדמתי אני ואנשים אשר אתי חמשה היו במספר ויצאנו משם ללכת עד כפר ביבריד²) ומשם עברנו עם ספינה קטנה הנקראת מארקנאכן ועוברת תמיד ביום השוק לכאן ויהי בכואנו עד המעבורת פה הנקראת שיץ בריק ההולכת על רוחב הנהר ריננס והוא באורך מעבור חצי שעה בקירוב לכאן או החל רוח סער להתחולל והאניה באה בלב הנהר ותניד ותתחלחל כדרך האניה בלב ים וכהגיע באמצע הנהר מאת ה' היתה נסבה שבאה ספינה קטנה כנגדה סבכו הספינות בסבך בתורנים ולא יכלו להפרד כמעט ובהתעסק המלחים להפריד הרוח סוער בספינה שישבנו בה לאורך הנהר מול אופני הרחים אשר בהגיע ספינה בגבולם תשבר ככלי נפיץ מחוץ השטף וכח אשר באופנים ויצעק החובל למאור אל המושך העובר על הגשר להחזיק ולהתאמץ בכח בחבל לבלתי תנוס הספינה בדרך עקלתון מול סובב הרחים ותשבר ככד על המבוע ובהתחזק המושך ניתק החבל ונפל התורן ותגרש ותלך הלוך וקרוב לאופני הרחים ויתחזקו המלחים וכל האנשים אשר בספינה ויתפסו משוט להביאה דרך המשוור ולא יכולו אז נמס לבבם ויניחו המשוטים ויצעקו כי אין תשועה ולא קמה רוח כס וישבתו מן המלאכה כי ראו כי שוא תשועתם ואנחנו קראנו אל ה' בחזקה הושיעה ה' כי באנו במעמקי מים ואין מעמד טרם ישטפנו המים הזדונים כי אבד מנוס ממנו וכל עם הארץ אשר עמדו על שפת הנהר לראות המראה הגדולה

הזאת אמרו כלנו מתים ואין מציל מהם כי לא היה זמן בכדי הצלה לעבור אצלינו
 אמנם בחמלת ה' עלינו אשר ממכה עצמה מתקן רמ"י גור אומר לחיותינו ולהצילנו
 ברוב חסדיו וינהג הספינה ותלך ותבוא ותתהפך ותעבור מול צד הרחים ותעמוד
שם ברוחב הרחים והלאה לאופנים ואז נתן כח לאין אונים ודלגנו כלנו מן
הספינה ועלינו אל הרחים ותהי נפשנו לשלל ברוך ה' אשר הצילני משטף מים
 הזדונים לא נתנני טרף לשניהם גם החרדה לא הויקה אותי ובאתי לביתי וספרתי
 להם ולאזהבי כל חסדי ה' הנאמנים ויבכו ויתנו תודה לה' ויהללו אותו וביום ה'
 ברכתי ברכת הגומל בעלייתי לתורה בקהל עם ה' גם יום ט"ו תמוז הנ"ל קבלתי
 עלי לחובה להתנהג בו בתענית עד לאחר מנחה גדולה ולהתבודד בו כל היום
 כשם שלא מצאתי אותו היום כ"א הקב"ה לבד כך לא אראה אדם כ"א אשב כל
 היום עוסק בתורה ובתפלה ובתשובה ובחוראה ולערב להנהיג בו שמחה [אם לא
 שיהיה איזה סיבה ואונם קצת] וה' הטוב יוכנו ליום שכולו טוב ויגמול עמי ועם
 ביתי חסדו לעולם אכ"ר.

חלק רביעי מספר אגרת מחלת.

בעזר אל עליון עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות נורא תהלות אדון
הנפלאות, זכני לראות בעיני נסים נוראות, והחייני וקיימני כהיום הזה למען ספר
אותותיו לשיח בכל נפלאותיו להודיע עלילותיו אם שהשגיח על עמו ישראל
בעינא פקחא ובהשגחה פרטיית והצילנו ברוב רחמיו וחסדיו מכל המאורעות
והרפתקאות ומכל התלאות אשר מצאונו ואשר קראנו אנשי ק"ק פראג יע"א ובעבור
שמצוה עלינו לפרסם הניסים אודיע בקצרה מעט מזער רק כללי הדברים בהוויתן
ולא אכון לכתוב המעשים וסיפורי המלחמה רק הניסים שעשה הקב"ה עמנו.

ביום ו' עשיק ט"ו אייר דהאי שתא תקומה ויתקיי'ה' כמו השחר עלה העריכו מלחמה אנשי חיל אדונתנו המלכה הקסרית החסידה יר"ה נגר אנשי חיל המלך פרייסן אצל כפר לוביטץ⁽¹⁾ בערך ב' שעות מפראג מחנה מול מחנה והיתה המלחמה חזקה ביניהם והשערים אשר בצד מקום חדש פה היו סגורים באותו יום ויתחזקו אנשי חיל המלכה יר"ה על אנשי חיל פרייסן והכו בשונאיהם מכה רבה מאד וחללים רבים נפלו מחיל פרייסן יותר מכפלי כפלים ממה שנפלו מאנשי חיל המלכה יר"ה. ואעפ"כ נסו אנשי חיל איסטרייך במהומה גדולה מן השמים והמליטו להר הערדלושי⁽²⁾ והר שישקאף סמוך ונראה לעיר פראג ויהי כאשר ראה אדון באראן נעטאליצקי⁽³⁾ עקסלעניץ באשר הוא שם בתחלת הפאטריא שהמלחמה נעשית חזקה בין שני המהנות המליט שרוב חכמתו את כל הפאקאשי⁽⁴⁾ מהפרתמים ודוכסים גדולים היענראליטעמען⁽⁵⁾ וקרינס קאסיש⁽⁶⁾ ולקח עמו העם היושבים על הכלים עם ט"ו אלף איש חיל והלך לעיר בענשווי⁽⁷⁾ אמנם הפרתמים והדוכסים ושרי הצבא ושאר עם חיל המלחמה לא ידעו מזה מחמת טרדת המלחמה וסברו שהכל נאברו מהם והשונאים בזו ואחר חצות היום נפתחו השערים הננעלים בצד מקום חדש כדי שיוכלו לבוא אל העיר אנשי המלחמה שניזוקו בעת המלחמה וביום ההוא ולמחרתו בש"ק י"ז אייר באו הניזוקין לעיר פראג וראשם ולבם בל עמם מחמת מכת פצע וחבורה וכמה מאות הלכו והוליכו דרך רחובות היהודים ובאשר שהמה בני רחמנים וגומלי חסדים הטיבו עם חיל הניזוקין ונותנים להם יין שרף ושכר וקפץ ומעות ויין למרי נפש וכה"ג דברים מאכלים ועפי' פקודת וצווי שרי הצבא הוצרכו הרופאים ברבירר מכני עמנו בענין פלעזירטען פרכינדען לעשות תרופה למכתם ולרפאות אותם ונתקדש שם שמים בין האומות והמה ברכו וברך.

ובש"ק הנ"ל עזבו אנשי חיל המלכה יר"ה את ההר הערדלושי הנ"ל ונמלטו לעיר פראג במהומה גדולה ורבה חיל כבד יותר מחמשים אלף וחמסי' ה' נברו עלינו שלא עלה במחשבתם לעשות עמנו רעה ולולי ה' שהי' לנו אזי חיים בלענו כי במהומה כזאת קיין קומאנדרו ומי יאמר להם מה תעשו וזה הנס הראשון והקב"ה פותח בהצלה מרומם על כל ברכה ותהלה.

(1) מלחמה אצל פראג ביום ו' לחדש מאי שנת 1757.

(2) Hrtlorzes Berg

(3) Baron Netolitzky. Generallandeskriegscommissär

(4) Bagage

(5) Generalitäten

(6) Kriegskasse

(7) Beneschau

ובו ביום הוצרכו היהודים לנמלם ולנשואם את החולאים והניזוקין על כתפיהם משער העיר לעיר לבתי החולאים ולטלטל ממקום למקום ולהביא להם רפואות ואחר הצות היום באו ד' מאות איש אנשי מלחמה לרחוב היהודים ליתן להם עצי הסקה לבשל לצורכי הניזוקין והיהודים הוצרכו ליתן להם וחכמים התירו כל הנ"ל מפני שיש לחוש לבוא לידי סכנת נפשות ביום ב' י"ט אייר הלכו מעם פרייסן כמו עשרת אלפים איש וכבשו בחוקה את ההר שישקאף⁽¹⁾ הנ"ל שהוא חוץ לשער שקורין שפיטאל ואף שאנשי המלכה יר"ה חבו מהם כמה אלפים איש מ"מ גברו יד אנשי חיל פרייסן וההר מיט שטורמר האנדר איין גנימן והיה לנו לפח ולמוקש באשר שתיכף ומיד בעת ההיא הורו המורים שני שטיק קונליין לרחוב היהודים חר סמוך לבת"כ אנ"ש וחד בבית ר' הירש רא"ב וועהלי ובי"ה אשר לא עזב חסדו מאתנו ולא הזיקן כלום. ואנשי חיל המלכה יר"ה נסעו מההר ונמלטו לעיר פראג והשערים סגרו אחריהם אין יוצא ואין בא והיהודים הוצרכו להעמיד מן י"א אייר ואילך מדי יום ביומו ג' מאות יהודים לעשות דיק ולשפוך סוללה. אמנם מ"ט אייר ואילך הוצרכו להעמיד בכל יום ויום חמש מאות יהודים לכל מיני מלאכה לצורך המלחמה ואפי' בש"ק הוצרכו להעמיד סכום הלז לטלטל ולהציל הפראוויאנט ממקום למקום ואמנם אין צריכין לעשות מלאכה גמורה.

וביום ג' כ' אייר שלח הפרתם הגדול ראש שרי הצבא אדון הערצאג קארל יר"ה להק' ר' ישראל פרענקיל⁽²⁾ והק' ר' יצחק סנל אוסטערליטץ⁽³⁾ לבוא אליו וכאשר באו אליו בקש מהם ע"י יענראל אדימנט גראף שטארן בערג עקסל⁽⁴⁾ באשר שהמה אינם יודעים אם הפאקאשי שלהם והקריגס קאסיש הצילו אם לא ותם כל הכסף אשר בתיבת אנשי המלחמה וגם בתיבת העיר השייכים למלכה יר"ה אפס כסף והמה צריכים לשלם לאנשי חיל המלחמה דבר יום ביומו הקצוב להם בכך יעשו היהודים הלוואה גדולה סך רב ועצום ממש יותר מכדי כל רכושם והונם של בני קהלתנו ובוה ידעו שלכם של אנשי קהלתנו שלם עם המלכה יר"ה ובעת אחר (?) ובמעט לעת אחר (1) ישובו לו תשובה והי' עת צרה לישראל שראינו מה פעל אל כי למחרתו הלך הק' ר' ישראל שיחי' להשר הנ"ל ועמד בפרץ והתפלל בתחנונים ובדמעות ומעמד ומצב הגרוע מבני קהלתנו פאר שטעללונג גימאכט והי' נתן את חנו בעיני שר ומושל הנ"ל דש ענמליך על שני אלפים הגרים גבראכט האשי וזה לא הי' חלק ששים ממה שביקש ואותן שני אלפים הגרים נאך בחסד גדול נגד כתב ראיי שתשלם המלכה יר"ה אחר פתיחת המקום אויף אונט אן גנומן ונגד זה לבני קהלתנו אלין שומץ בחסד גדול פרשפראכן האט והוא הי' גם נפלא גדול ובקש הק' ר' ישראל שי' הנ"ל להשתדל אצל הפרתם הגדול ראש שרי הצבא ליתן לבני קהלתנו שוין פאס באשר שהק'

⁽¹⁾ Zizkow.

⁽²⁾ ישראל פרענקל היה פרימאס מפראג נפטר ניסן תקל"ב ע"י Hock משפחות צד 289 וזכר בשם קאפעל וואלף פרענקל מאת וואלף. בספר השנתי הנ"ל ח"ד צד 187.

⁽³⁾ יעקב יצחק הלוי אויסטערליטץ בן ברוך נפטר אב תקל"ה בשם טוב אלוף ראש פ"ו ר"ה וראש ח"ק ע"י Hock צד 6 סי' 4860.

⁽⁴⁾ Generaladjutant Graf Starhemberg Excellenz.

פ"ו ר' יצחק פנל אויסטרליץ נסע איזה ימים מקדם להאדון השר פרינץ קארל יר"ה ויעתר יצחק עבור אותו שוין פאס ליתן לבני קהלתנו ויעתר ומה' היתה זאת למלאות בקשתו.

ביום (ו') [א'] כ"ה אייר נתן האדון הערצאג קארל שוין פאס ויצו לכל עמו חיל המלחמה רעגולירטי אלש אונרעגולירטי ולכל עם העיר ודלת העם שלא יפגעו בשום דבר גדול או קטן וצוה לכל שרי הצבא למגדול ועד קטן וכמו כן לפקודי העיר ולעצות ולשופטי העיר בכל המקומות פה שישניחו על זה בהשגחה מעולה כל מי שיעבור יתפסו ויקנסו אותו בקנס הראוי לו. ויהי כאשר היתה העיר במצור ובמצוק והיקרות ה' מתגבר מדי יום ביומו בכל מיני טאכל העיר ה' את ראש שר הצבא הפרתם הגדול האדון פרינץ קארל ושאר ראשי הצבא לעשות אויו פאל ולנפול בחזקה על עם פרייסן ויך דורך צושלאגן באשר שהיו כאן פרטמים גדולים הערצאג פאן מאדינא⁽¹⁾ פרינץ פאן צווייא בריקן⁽²⁾ פרינץ פאן ווירטנבערג⁽³⁾ שני קוהר זקסשי פרינצין ואיוה פרינצין ממדינת מאסקוויא פרינץ טורלאך⁽⁴⁾ פירסט עסשרהאזי⁽⁵⁾ ושאר כמה וכמה פרינצין מלכד דוכסים גדולים ושרים נכבדים הרבה מאד ויצו לכל אנשי החיל להיות מוכנים ומוזינים וצידה לדרך עשו להם אמנם הומן המוגבל לא הגיד להם ודלת עם העיר הסיתו והדיחו את אנשי החיל קראוואטין ושאר אנשי המלחמה לבנו את בני קהלתנו קודם נסיעתם וכלומר בלשון צח ובדרך עצה טובה דאמיט השונא ניקמש בקומן זאלטי ובא בעל מלחמה אחד אשר קבל טובות מיהודים וגלה הדבר הזה וחיל ורעדו אחותנו וממש אימת מות נפלה עלינו ונתפס האיש המלחמה ההוא והובא למשפט להגיד השרש והמקור ויבוקש הדבר ע"פ חקירה ודרישה היטב ולא עמד בדבריו כי כפר בכל באומרו שאמרו כך בדרך ליצנות היתול ושחוק אמנם לבנו חלל בקרבנו כי ידענו את רוע לבבם של דלת עם העיר להרע לנו והשתדל הק' ר' ישראל פרענקל בצירוף שאר פרנסי ומנהיגי הקהל מהפרתם הגדול ראש שר הצבא אדון הערצאג קארל סאלווא קווארדיע ויצו האדון הערצאג קארל לראשי הצבא ליתן ברחוב היהודים א' אבר אופיצירר ולמ"ד אנשים רוכבי סוסים קוראסיר ודראגאנר לשמור את היהודים מלכד אנשי המלחמה אינפנטריי ט"ו עד עשרים איש מה שנתן הפלאטין מאיאר מדי יום ביומו לשמירה ברחובות העיר היהודים ובנתיים חזקו אנשי צבא המלכה יר"ה את העיר פראג עם סוללות ודיק חווק גדול ובני קהלתנו הוצרכו להעמיד הסכום חמש מאות יהודים למלאכת החוקת [העיר] והוצרכו ליתן צמר הרבה מאד לעשיית הסוללות וכמה מאות זקוקים פשתן ושקים מלכד כמה מאות פשתן זקוקי לכתונת ולרשיי לחולאים ולניזוקין וכמו כן יותר מחמישים היין יין שרף ושאר דברים הנצרכים לסיוע המלחמה אמנם הכל נגר כתב רא' לשלם בדמים מאת אדונתנו המלכה יר"ה ואנשי חיל עם

⁽¹⁾ Herzog von Modena

⁽²⁾ Prinz von Zweibrücken

⁽³⁾ Prinz von Württemberg

⁽⁴⁾ Prinz Durlach

⁽⁵⁾ Fürst Esterhazy

פרייסן עשו גם המה סביב המקום פראג בהר שישקאף הנ"ל ובגן השייך לכומרים בענדיקשניר⁽¹⁾ אצל גן גלאור ובשאר הרים וגבעות חוץ לשערים אויזער ראטשין אין ווישראל דיקים וסוללות ופארטריען ומינין ויוליכו שמה מכל מיני כלי משחית כדורים גדולים עם פיאר מערשיר וכלי קנים גדולים שקורין קאנאנין וכדומה לזו עם כל מיני כלי השריפה הרבה מאד לאין מספר ולא יוכלו אנשי צבא המלכה יר"ה המונחים בעיר לבוא בחזקה על חיל עם פרייסן בעבור שהמה היו ג"כ בחזקת גדול בבנינם אשר עשו והכינו להם חוץ לשערים ואף על אם הדרך העמידו חיל עם פרייסן כלי קנים גדולים שקורין שטיק כדי שיוכלו לישוב בטח שלא לבא עליהם פתאום ובכל יום ויום היקרות מתגבר והולך בכל מיני מאכל חוץ מלחם ושכר שהיה לרוב ובמקח הממוצע.

ובש"ק מ' סיון גזרו שרי הצבא ושר רעפרעזנטציאן יר"ה אדון גראף האצפערל א"ג פאכטא ואדון באראן דוהאלצקי⁽²⁾ יחד בקומיסיאן על יושבי העיר כומרים שרים בורגר ודלת העם ובהבדל על כל היהודים ליתן את מיני מאכל שיש להם חטים וקמח חטים אורז ודוחן קטניות ועדשים שעורים הנקראים גרויפן ושכולת שועל גרין שומן בשר ושומן אווזא חמאה בשר מליח ובשר יבש מהיום שהוא תוך ג' ימים והקומיסאריען ונוכ"י אשר הכינו בשלשה בתים גדולים במקום ישן ובמקום חדש ובמקום קטן וכל אחד לא יניח לו ולבני ביתו לצורכם מכל הנ"ל רק צידה לשלשת ימים ואחר השלשת ימים יקנה כל אחד לצורך בני ביתו מהקומיסאריען הנ"ל במעות מזומנים דוקא על יום אחד לבד וגלל כן הווקק כל אחד לפרוט ב"ב ע"י שפעציפיקציאן מי ומי המה כדי לידע הקומיסאריען כמה הוא צריך ג' יום אחד שלא יקנה יותר מכדי צורכו ומי שיעלם דבר גדול או דבר קטן בכל הוננו ולפי המעשה והעברת הצווי דמו בראשו יהי ועל זה עמדו אנשי המלחמה מחמשים לחפוש בכל חדר וחד שלא להעלים דבר מכל הנ"ל ועל מה שיתן כל אחד ואחד יתן הקומיסאריי כתב רא"י לשלם בדמים וכו' ביום גזרו הקומיסאן הנ"ל בפקודת הפחת הגדול ראש שר הצבא אדון הערצאן קארל יר"ה על כל יושבי העיר ובכללם היהודים שכל מי שיש לו מעות מזומנים יותר מכדי צורכו לצורך השעה שיתן בתורת הלוואה לקריגש קומיסאריי נגד כתב רא"י לשלם כשנפתח העיר כדי לספוק אנשי חיל המלכה יר"ה וכו' יודע שאנשי המקום אוהבים להמלכה יר"ה ולכם שלם עמה והיתה עת צרה גדולה לכל יושבי העיר ובפרט לבני עמנו מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה.

ובליל א' נגהי ל"א סיון התחילו המורים מאנשי חיל פרייסן פתאום לירות בכל העיר ע"י כלי קנה השרפות הגדולים שקורין שטיק וקאנאנין והתחילו גם לירות ברחוב היהודים לערך כ' שטיק קונליין כל חדר במשקל י"א עד י"ב ליטרות ובעזרת העליון ב"ה שלא הויקו לבני עמנו רק לגנות וקצת בחומות וחלונות והיינו בבהלה גדולה ובמורד לבב וכדי למלט את נפשותנו הוכרחו בני קהלתנו לצאת מהשטחים העליונים והאמצעים ולדור בשטח הראשון שעל הארץ בתוך הכפות הבנויים כולם מאבנים שקורין געוועלכט ונמצא בחדר אחד יותר

⁽¹⁾ Benediktiner

⁽²⁾ Graf Hatzfeld, Graf Joachim Pacht und Baron Duchalsky

ממאה נפשות זה בוכה בזוית זו וזה בוכה בזוית זו ולא נאמין בחיינו מפחד לבבנו מקול תרועות ושברים שבר על שבר והוה על הוה רחמנא ליצלן.

ומיום ב' י"א סיון ואילך ממש אין רגע בלי פגע באשר שהתחילו המורים לירות בכל שלשה המקומות פה בכדורים של אש שקורין בומין והויביצין כל חד במשקל א' כבר ויותר עד קים ובי' מאות לשרות ובכלי שריפה שקורין פייארקעסיל המלאים בנשרית וזש ופולוויר ובכלי קנים גדולים שקורין קאנאנין ובקנולין הליבונין באש ונעשו שרפות גדולות במקום חדש עד ששרפו תרחובות שקורין הענריכיש גאס פארדיניש וויינראלש (?) גאס וכרייאר גאס וראם מארק¹) ושאר תרחובות העיר ובכל מקום שהיתה שריפה גדולה התאמצו המורים לירות ביותר בכל כלי משחית באופן שלא יוכלו לכבות את השריפה. אמנם במקומות שאין נשרף כל כך היכרחו היהודים לכבות בכל מאמצי כחם כי חוק נתן ליהודים ליתן בכל יום ויום ה' מאות נפשות לכל מיני צרכי המלחמה וברחובות היהודים עמדו כל הבעלי בתים ואנשים הזכרים על המשמר שאם יבוא ח"ו מכל מיני כלי השרפה לבתי ישראל שיהיו מוכנים לכבות את האש והיו חיינו תלואים מנגד ופחדנו יומם ולילה בקר אמרנו מי יתן ערב ובערב מי יתן בקר יקרב ולא יכלו לילך בשח בכל המקום מרוב כלי המשחית שהורו המורים בכל עת ורגע ועם כל זה הלך הק' ר' ישראל פרענקיל ש"י עם הק' ר' יצחק אוסטרליץ להשתדל עבור אותה גזירה לגזירה הנ"ל למסור את כל מיני מאכל כי א"א לצבור שיכולין לעמוד בה וקרוב הדבר לבוא לידי סכנת נפשות בכל אופנים. וביום ג' י"ב סיון שהוא יום האחרון מיום המונבל גזר הרב הגאון אב"ד ור"מ דקהלתנו נר"ו²) בצירוף אלופים ב"ד דיני מו"ש נר"ם להתענות תענית ציבור ומרבים בסליחות ותפילות ואבינו מלכנו ובויודיו ותהלים בכל היום ע"פ משמרות ותפשונו אומנות אבותינו וישמע ה' את קולנו ברחמים ונתבטלה הגזירה ע"י הפרתם הגדול ראש שר הצבא אדון פרינץ קארל יר"ה באותו היום לעת ערב וליום המחרת הוכרו בבית הוועד שלהם וברחוב היהודים שע"י חסד הפרתם הגדול נתבטל הגזירה אך על הקמח חטים וחטים בעצמם אורז וחמאה והמעות להלוואה הגזירה במקומה עומדת ומי שיש לו מדברים הללו הוכרח למסור אותו לאדון קריענסקומיסאר נגד כתב רא"י לשלם אותו בדמים וחסדי ה' נברו עלינו ללמד זכות הוא פונה ובי"ה שלא נתננו טרף לשיניהם והמורים הורו בלי הפסק יומם ולילה לא תכבה אשם. ובלייל ה' נגהי ט"ו סיון ויתחזקו לירות בכל העיר בכדורים של אש שקורין בומין הויביצין פייאר קערב ופעך קרעניץ לאין מספר כי חדל לספור ונעשו שריפות גדולות בכמה בתים בפעם אחת במקום ישן ובמקום חדש ובחצר הטלכות ובכל מקום שנפל הבומן או הויביצין באופן שלא שרף תחריב כל הבית מלמעלה עד למטה על הארץ ג' ודי' שטחים והויק הרבה מאינם נימולים ובבקר נפלה בומי אחת לבית ר' הירץ נ"ש ע"י החלון ושברה האבן מעל החלון שקורין פענשטר פוטר ובאה לתוך החדר אשר ישנים שמה הרבה בני אדם אנשים ונשים וטף ושברה הארץ עם התקרה שתחתיה [והקורה ה' בעובי לערך ג' רביעית אמה]

⁽¹⁾ Heinrichsgasse, Frantischek—Rossmarkt

⁽²⁾ האב"ד הוא הרב ר' יחזקאל לאנדוי אשר היה בפראג משנת 1752 והלאה.

ונפלה למטה בשטח על הארץ שדר בו מתתיה' שוסטר וכדור של אש נתפצל לכמה חתיכות כפטיש יפוצץ סלע והחתיכות החריבו כל כלי הבית שיש בחדר הלז והפתחים וכלי עץ התחילו לשרוף וע"י ריזות מבני קהלתנו נתכבה בשעה מועטת ג' חדרים בזו אחר זו דורך גשלאנן והחריב כל מה שנמצא שם והתיכה אחת ווידרום למעלה גשפרונגן לחדר ר' הירץ הנ"ל אונט ווידרום התקרה שיש עליה מעויבה דורך גשלאנן ובחדרים של ר' מתתיה' שוסטר ושכניו ישנים כמה נפשות מישראל נשים וטפים והנה מפורסם שבמקומות שעמדו מוותיהם וישנים שמה הכלי משחית ניט בריהרט ולא הויקו לנפשות ישראל ואיש ישראל אחד ה' שם חוץ לבית מתתיה' שוסטר לקנות ממנו מנעלים והויק לו ושאר כל כלי הבית החריב לפתים וגם בתוך הנס שנפלה החומה והתקרה מלמעלה על הילדים הקטנים בני מענדל שליטלש¹) וחפשו תחת הגל ונמצאו הילדים חיים בלי שום נזק ומי ימלל גבורות ה' והחסד שבו מציל את ישראל וזהו ממש מנסי מצרים ובו ביום היו שרפות גדולות בתוך העיר והיהודים הוצרכו לכבות אותן ועין בעין נראה תוקף אהבת ה' על עם סגולתו שבכל יום ויום הולכים ה' מאות יהודים במקומות הסכנה במקום נחש ושרף והמורים הורו בחצים ואבני בליסטראות שקורין געלידיני קוגל וקיל שטיין ושאר מיני כלי משחית וערך האש והעצים העלו שלהבתם והקב"ה ברוב רחמיו זכר עוז אהבתו ללוקחי דת אש והצילם במצוקה ובמדרות עצים ואש אמנם השרפות היו באותו יום כל כך שחמש מאות היהודים לא הספיקו לכבות אותן וגלל כן באו לרחוב היהודים רכבים ליקח כל הזכרים מבני עמנו והלכו בחזקה לבתי ישראל ויקחו מי שנמצא ב"ב כחורים ונערים באמרם שכך הוא הצווי מהפרתם הגדול שר צבא אדון פריינץ קארל יר"ה ובאמת לא ידע מזה מאומה והבעלי בתים יראו לנפשם ונחבאו על העליות תחת הגנות ובמקומות שיראו ללכת שם מפני חשש סכנה מכלי משחית שהורו המורים המה הלכו ונחבאו ואמרו נפלה נא ביד ה' וביד אדם אל נפולה והי' עת צרה גדולה לישראל והי' זה אחר הצות היום בשעה ד' והנשים והטף ועקו והתחננו אליהם ונתנו להם מעות שלא יחפשו אחר בעליהן וזה הי' התחלת פלינדרונג עד שבא יהודי אחד ליפראנט ואמר לרכבים להראות לו הצווי משר צבא הגדול פריינץ קארל יר"ה שיוכלו ליקח היהודים במה שנמצא והמה לא יכלו להראות לו הצווי כי לא ביריעת הפרתם הנ"ל עשו והלך היהודי להויכטוואך והפקיד מהשמירה שלח אחריהן וברחו לנפשם אמנם פקיד העיר והעצה דמי" פ"פ (?) חפסו את הק' ר' ישראל פרענקל עם הק' ר' יצחק אויסטרליץ להעמיד יהודים יותר מכדי הסכום חמש מאות נפשות לכבות את השריפות והמה ישבו בתפיסה עד שעה י"א בליל ש"ק וביום ו' עיש"ק הנ"ל שעה אחת קודם כניסת השבת בא הצווי משרי רעפרעזענטציאן שיטל להסיר הנגות של נסרים ושינרלן מעל הבתים בכל העיר בקנס כפי" אש וחרב באופן שאם יבוא ח"ו כלי משחית בומי הייביצין או פעך קרענץ שלא ישלט האור בבית. ובאותה שעה באו שני גלידיני שמוק קוגלין חד בבית ר' זכריה קסוויץ²), והאידך בבית ר' בער שושקא נוכח החצר הגדול ומרוב

(1) אשר מת בטי' שבט תקל"ו עיין Hock צד 365.

(2) אודות האיש הזה עיי' וואלק שם צד 169.

זריות נתכבו בשעה מועטת ובא עלינו יום קדושה ומנוחה ויגון ואנחה ומשבת זו ואילך אף שהורו המורים בלי הפסק ככל מיני כלי משחית בומין הויביץ פעך קרעניץ פיאר קערבל לא היה ביכולתם לעשות שריפה תוך העיר רק בכל מקום אשר נפלה הכלי משחית החריב הבית כמה שטחים אמנם בלי שריפה ובין כך התחילו הגבאים מבני עמנו לנבות מבעלי בתים ההלואה הנ"ל לצורכי המלחמה ויגבו בין כולם מלבד סך שני אלפים הנרי הנזכרים לעיל עד סך ח"י אלפים זהב ואף הנומרים והסוחרים אינם נימולים ואנשי העיר הוכרחו ללות מעות הרבה סך רב אמנם כל זה לא הספיק כדי צורכנו כי עז העם וצורכיהם מרובים המה ואין הקומץ משביע את הארי וגו' ונלל כן הוצרכו לעשות מטבע של בדיל ויעבור עובר לסוחר שהוכרו בבתו הוועדות שלהם וברחובות היהודים שכל מי שימרה את פיו נגד המעות בדיל ולא ירצה ליקח דמו בראשו וכל חר וחר מאינם נימולי ונמולים הוכרחו להביא לששה ולארבעה ולכל הפחות שני ליטות בדיל לצורך המטבע הלו כי כן צוו משרי רעפרענטיצאן אמנם לאנשי חיל המלחמה לא נתנו מהמטבע של בדיל ואנשי העיר אינם צריכין לקחת אותו מהם כי את חוקם נתן להם במטבע של כסף ובתנאי זה טבעו את המטבע של בדיל שלאחר פתיחת המקום יחליפו וימירו אותה במטבע של כסף.

ובליל ה' נגהי כ"ב סיון הורו המורים עם כדורי של אש ונפל בומי אחד לבית ר' וואלף (כומסלי¹) והבית הוא בנין חדש חזק מאד ועשה הזיקות הרבה אמנם לא הזיק לשום בר נש אך מרוב הבהלה הצילו את נפשם והמלישו לבית² כ מיזל ובבוקר נפל בומי א' לכית ר' יעקב מלות זיל²) והחריבה שני חדרים ותנורים וכיריים ואצל הכיריים עמדה אשתו של ר' וואלף רעדיש לעשות קאפע ולא הזיקה כלום והמורים התאמצו להורות ביותר עם כל מיני כלי משחית ונפלו שטוק קוגלין לרחוב היהודים לאין מספר אמנם לא הזיקו כלום ובש"ק בבוקר בשעה ג' נפל בומי א' לבית ר' שמואל בן המנוח ר' קלמן בונדי ברחוב פלא על הגג של אבנים ושיברה את הגג ושני שטחי שתחתיה עם התקרה של שטוקטור והארץ עד למטה בשטח הראשון בחדר הבנוי כולו מאבנים שקורין גוועלבט ובחדרים הניל החריבה הכדור של אש כל אשר מצאה במ עם כל כלי תשמישי ותנורים וחלונות ובחדר העליון בשטח השלישי למעלה שכבו וישנו במטה בחור א' ונער א' וכל ארץ מהחדר נפלה תחתיו אמנם המקום שהמטה עומדת עליו קם במקומו ולא הזיקו אותן השוכבים וגם אותן שלמטה הימנו לא הזיקו כלום וזהו ג"כ גם גדול. ובאותה שעה נפל בומי לבית ר' נתן [בן] ר' הירש ווינר³) ברחוב לנג חיים ע"י החלון והחריב כל החדר עם כל הפתחים והחלונות ותנור וכל כלי תשמישי ונתפוצץ לנתחים ושתי חתיכות שברו את הארץ בשני מקומות בחדר ותקרת שטוקטור שתחתיו ונפלו לחדר גדול שדר בו ר' אברהם דושני סג"ל⁴)

⁽¹⁾ הוא הנזכר אצל Hock צד 35 סי' 929.

⁽²⁾ אולי צ"ל "יעקב מליץ".

⁽³⁾ הירש ווינער הנזכר פה אולי הוא אשר הביאו וואלף שם צד 186 בשם Herschel.

Löbl Wiener.

⁽⁴⁾ שם 228.

ובאותו שעה הלכו להתפלל בהשכמה בחדר א' גיוועלבט ושני החתיכות הנ"ל נחו במקומם ולא הויקו כלום וכשעה ז' נפלה בומי אחת על העלייה דרך הנג של אבנים בבית הק' ר' דוד פרענקל¹) ונשבר לחתיכות והחריבה ספל גדול העומד שם מלא מים עם שאר כלים קטנים מים עד שהמים נוזלים על העפר והובל שהונח שם ונעשית עפר תחוח וע"ז פנ כחה של הכדור ותנוה שם ולא הויק אפי' לבית כלום ובתוך כך נפלה עוד בומי א' על אותו מקום ותצף נ"כ ע"י העפר תחוח ולא הויקה כלום.

ובשעה ח' נפלה כדור של אש לעליית בית ר' יוזל קנינא²) שלפנים הי' שייך לר' ליב [בן] ר' יונה ייטל ושבר מקצת הנג של אבנים וקצת מהחדר של קנין הבנוי קצת חוץ לרשות הרבים ונפלה למטה על הארץ ברחוב פלאץ ונתפוצץ בארץ לחתיכות ונזרקו בכח גדול ע"י החלון לבית שכנגדו בשטח הראשון שהי' לפנים שייך לר' מרדכי בראנטוויין שענק ושוברה הארץ ונפלה למטה במרתף ומכה גדול של קול ההברה נשברו כל החלונות בבית ר' ליב אולמא ד"ל³) אשר דר בו לע"ע הק' ר' ישראל פרענקל⁴) שי' ונבהלו כל הנפשות הדרים ברחוב פלאץ עד שממש הפילו כל הנשים המעוברות. ולאחר חצות היום נפלה כדור אש על נג חדש כפל של אבנים מלבנים שקורין פלסטר ציגל ושיברה את הנג והתקרה שיש עליה מעויבה לערך אמה וחצי עויבה ושיברה את הארץ שתחתיה עד למטה בשטח הראשון והחריבה כל כלי הבית תנורים וכיריים וחלונות וכלים הנמצאים שם. ובשעה ג' לאחר חצות היום נפלה כדור אש שקורין בומי לעליית בית ר' משה איידליין והחריבה העליי עם הסוכה ונפלה לארץ בחצר קטן ונתפוצצה לחתיכות וחתיכה אחת נפלה בכח למעלה ע"י החלונות לבית ר' שמעון ר"י נייאשטעטל אשר לפנים הי' שייך להמנוח ר' יצחק לאוויטיץ⁵) והחריבה קצת מהארץ עם התקרה שתחתיה ולא הויקה כלום מלבד מה שהורו המורים כמה שטיק קונלין וגילדיני קיזיל שטיין וכדורים של אש שקורין בומין והויביצין שנפלו לבית העולם ובשבת ההוא ברחו ממש כל הדרים בית (?) מרחוב פלאץ ושמו כל [העם] ולקטו מקומות בטוחים למציא מרגוע לנפשם וילכו לבית המרחץ דקהלתנו הנקרא באד הויף ובהשחית ראה ה' וינחם ויחמול על עמו ישראל ומי ימלא תוקף מפעלותיו ששפך חמתו על עצים ואבנים ולא נפקד ממנו איש רק איש אחד בשמו ר' ברוך בן ר' בער שעפסל⁶) שהלך לצורכו לשוק במקום ישן הנקרא אלטשטעטל רינג ופגע שטוק קונל ונפל למשכב ואחר ג' ימים הלך לעולמו ושבק לנו ולכ"י החיים השם יגדור פרצותינו ופרצות עמו ישראל ברחמים ונשמתו תהיה צרורה בצרור החיים. אמנם מאינם נימולים נהרגו כמה וכמה מאות נפשות

¹ David Simon Frankel שם צד 186 וצד 223.

² אשתו היא הנוכרת מאת Hock צד 320 ס' 603 וס' 5574.

³ עיי' עליו Hock צד 9 ס' 92/5063.

⁴ עיי' עליו וואלף שם צד 226.

⁵ עיי' Hock צד 181 ס' 6724.

⁶ צ"ל שעפסעלם.

והמורים הרבו לירות בלי הפסק יום ולילה לא ישבותו אמנם כל כלי המשחית שהורו לא עשו שריפות כפעם בפעם בשבוע הראשון הנ"ל ובשבוע שבפרשת קרח נחו המורים קצת ואף שהורו ביום ובלילה אמנם אינו כל כך בתכיפות כמו בימים הראשונים אך בליל ה' כ"ח סיון הוסיפו המורים לירות בתוקף בכל מיני כלי משחית הנ"ל. וביום ו' ער"ח תמוז בבוקר נפל בומי אש בבית מורי בומסל צורף על הנוועלב ובאשר שהניח שם עפר וזבל לערך אמה וחצי בעובי על הנוועלב נלל כן הותר כחה של הבומי ולא הויקה הנוועלב רק עשתה גומה גדולה ונתפוצצה לחתיכות ונפל חתיכה אחת לרחוב מייזל במים עכורים על הארץ ומרוב כח החמימה רתחו המים לערך רביעית שעה ובאותו רגע שנפלה על הארץ הלך שמה הישיש מרדכי שטאל והמים שעל הארץ ניתזו על בגדיו והבומי לא הויקה לו.

ובו ביום לעת ערב נפלה בומי אחת לחורבה בהכ"נ ר' בונם איגר וזרקו כמה חתיכות אחת לחצר ר' בערמן פרענקל ואחרת לפני בית ר' יצחק אויסטרליין ובאותו רגע הלך בנו הבחור אהרן ונפלה סמוך לרגליו ולא הויקה לו בעיה. ובליל ש"ק ולמחרתו ביום ש"ק התאמצו המורים לירות בכל העיר בתכיפות בלי פסוק בכדורות של אש בומין והויביצין וגם לרחוב היהודים הוסיפו לירות בכדורים של אש הנ"ל הרבה מאד לאין מספר כי חדל לספור והקב"ה השנית עלינו בעינא פקחא וחמלה ולא נתן רשות למשחית לבוא אל בתינו ומכ"ש להזיק חד מישראל כי כל הכדורים של אש נתפוצצים באויר הרקיע ולא הויקו כלל אמנם סגר בשרינו מפחד האש הגדול היוצא בעת זריקת הכדורי ובמוש"ק הוסיפו המורים לירות כלי משחיתים הויביצין בכל העיר ולרחובות היהודים לנקום נקם כי המה יודעים מנצח המלחמה אשר נצחו חיל המלכה יר"ה את אנשי חיל עם פרייזן במדינה איוה פרסאות מכאן ואנשי חיל המלכה יר"ה הכו בשונאיהם מכה רבה מאד עד אשר חיל עם פרייזן נתנו עורף לחיל המלכה יר"ה וגסו מפניהם ואנשי העיר פה לא ידעו מזה והיתה מורך בלבבם ולא קמה עוד רוח בקרבנו. וביום א' ב' דר"ח תמוז התאמצו המורים לירות בכלי קנים גדולים שקורין קאנאנין עד שעה ג' אחר הצות היום ולא יספו עוד לירות בכדורים של אש ובקנים גדולים הנ"ל רק לעת ערב הורו ב' או ג' פעמים מכלי קנים קטנים הנקראים פעלד שלאננין ובאו המבצרים ואומרים שאויבים הוליכו את כל כלי המשחית שלהם מההרים שבנו שם הפאטריען ויצילו אותם לברות מעל המקום ובו בלילה נסוגו אחריהם וכל מה שאינו ביכלתם להוליכו עמהם הוכרחו להניח שם ומהם חפרו בקרקע הארץ והוכרחו להניח כמה אלפים בומין ורכבות שטוק קונלין פולוויר סך רב ועצום והרכב רוח והצלה לפני המקום ב"ה. אך מהר הלבן חוץ לשער ראטשין לא הלכו עם פרייזן ועמדו שם בחיל גדול מאד וביום ב' תמוז נפתחו השערים ורדפו מקצת החיל אשר היו בעיר אחרי עם פרייזן. וביום ג' אחר הצות היום הלכו כל אנשי חיל עם המלכה יר"ה להר הלבן וירדפו אחרי עם פרייזן וישינו אותם והכו בהם מכת הרג רב וישבו מהם חיל גדול ובוזו מהם

אגרת מחלת

הרבה כלי קנים גדולים וקטנים וברחו מעם פרייזן כמה מאות איש מידי יום ביומו ואז ישובו עם המלכה יר"ה בשמחה וינס ינון ואנחה כי היתה הרווחה וכל בני קהלתנו פתחו פיהם בשיר וברננים לשומע תפלות ותחנונים ואנקת אביונים על כל הניסים אשר פעל לעם עמוסים ויושיעם למען שמו וינאלם מצרתם הוא יושיע ציון בימינו ויבנה ערי יהודה ובהם יושבנו וזרע עבדיו ואוהבי שמו בהם ישכנו אמן.

צרות ווי רמיישא

בשנת שצ"ו

העתקתי מתוך כתב יד

אני

יהודה המכונה ליב לאוונשטיין.

הערות המו"ל.

הצרות והמצוקות הרבות שנתהוו לרגלי "מלחמת שלשים שנה" השיגו ביחוד את העיר ווירמיישא. — בשנת שצ"ו (1636) חנו בעיר הוואת שתי מחלקות היל צבאות הקיסר, ועל תושבי העיר היה לכלכלם די צרכם. עת צרה היתה אז לעדת ישראל דק"ק ווירמיישא, כי היהודים הוכרחו לשאת בעול המסים אשר הושמו על העיר הרבה יתר מכפי אשר עלה על חלקם. רבים מנכבדי היהודים נתפשו בפקודת בית מועצות העיר במאסר וחופשה נתנה להם רק אחרי אשר נפרד בכסף רב. — ע"י מכתב הקיסר אשר הגיע ליהודים ביום 16 מאי 1636 היתה להם מעט הרוחה. (המכתב הזה נרפס בספר השנתי, "געשיכטע דער יודען אונד דעם יודענטהומס", לייפציג 1860 צד 284; 1861 צד 377. ע"י עוד: בעקקער, "בייטראָגע צור געשיכטע דער פרייאַ אונד רייכסשטאדט ווארמש", ווארמש 1880 צד 182 והלאה).

העלים האחרים אשר הנני נותן בזה לפני הקוראים המה העתקה נאמנה מגוף הכ"י הנמצא בבית העדה ליהודים דק"ק ווירמיישא, כאשר רשם אותם על הספר עד ראיה בעת ההיא. הסופר הזה יתאר לנו בתארים נאמנים את התלאות הגדולות אשר סבלו היהודים, כי דרשו מאתם מסים וארנוניות יתר מכפי יכולתם.

היום י' ה' י"ז שבט שצ"ו לפ"ק הבין עירונים בכאן דען אוברשמן
ראנפט אוברשמן לייטן אמפט¹⁾ בייא הערצונג פ[לורעניץ] איבר ווישן אום ד'
אלפי' זהובי' דו ער זול בייא יהודים איין נעמין, אונ' אים איין דיקרעט גשיקט
זול אלי עקסקוציאן מיט אין פור נעמין, או אך חכף דען אוברשט רנפט חכף
מיט גיוומי' נוראים מיט איין קוואטירן, קהל יצ"ו אויף גילינגט אין צווישן שבת
צו ביצאלין אונ' דיא ד' אלפים זהו' ריכטיג צו . . . אנוא הבין קהל יצ"ו אין
איינר אייל ניש קענן ערכות מכין וויא מן עש גובה זול זיין נייארט הבין ויך
מ[רצה] גיוועזן דו איין איטליכר בעל בית זול געבן וויא מן איין איבר שלאג
איצונדרט מאכט, אליינט עש זול איין הלואה זיין אויף דען גיין ערך דען מן
בקרב מכין וויל אונ' וויא עש על ידי דין אום נימאכט ווארט זול עש פור
חשבנת ווארדן אוב איינר צו פיל אודר צו וועניג געבן זול עש [אום]
נימאכט ווארדן.

אח"כ איז רילי גאנגען צום ראש הנ"ל אונ' יהודי' ווידר אויף ב' אלפי'
פור ווייזן בשם העירונים, דיא עירונים הבין עש ניש גישטיין וואלן דאן דען פשר
צווישן קהל אונ' עירונים איז אויף ד' אלפי' זהו' גוויזן, הבן קהל דוך יום א'
כ"א²⁾ שבט דורך גרושי השתדלות נוך אלף זהו' מוויזן ערליינג, איז סיה ה' אלפי'.
יום א' כ"א שבט הנ"ל הבין עירונים דען אוברשטי וואבל³⁾ אך אויף ה'
אלפי' זהו' אויף יהודי' פור ווייזן, הוט מן ווידר איין אנדרי נתינה גובה גיוועזן,
וויא דא הינטן דיא נתינות פור צייכנט זיין.

אח"כ הוט מן גיועהן דו מן ניש גינגין הבין קאן מיט דער אנדר נתינה
הבין דעש ווענין קהל יצ"ו י' ג'⁴⁾ ה' אדר ראשון נימאכט דו מן זול משלים
זיין די אנדר נתינה אז וויא דיא ערשט נתינה אך.

י' ה' ח' אדר ראשון שצ"ו צווישן צווייא אונ' דרייא אויער, הבין עירונים
נוך קהל גשיקט אונ' אין פור גיהאלטין אונ' איין גיצינגט קהל יצ"ו זולין אלי
וואוך געבן לסיועת הריקים אלף ר"ט, אודר וואלן אנדרי מיטיל פור נעמין (איז
קיין בשייד פון קהל דרויף גיווארדן)⁵⁾.

י' ג' י"ג אדר ראשון הבין עירונים ווידר נוך קהל גשיקט אונ' אין איין
אנדרי בשייד אן גיצינגט זולין מהיום אן כל שבוע געבן ב' אלפי' ר"ט פור ב'

1) Lieutenant.

2) Wahrscheinlich hier, wie beim folgenden Datum, Schreibfehler für
d. i. 27. Januar 1636.

3) Oberst Webel.

4) Soll wahrscheinlich ב' heissen.

5) Die mit () versehenen Stellen sind von anderer Hand geschrieben.

רענימענט אונ' כל חדש וול מן דען . . . איבר ב' רענימענט געבן ב' אלפי' ר"ט אונ' עשרה פודיר יין (קהל יוד ניקש מרצה ניוועזן).

הבין קהל יצ"ו דורך ר' זעקלי נייבורג¹⁾ אונ' ר' אנשיל אופנהיי²⁾ נשיקט דען עירוני' אויף איין חש[בון] וויא זיא ווארדן אים סך מיט אין צו פירן ווארדן תקפ"א זהו' ו' צלמי', איז דעם לעטר קרעמיר גילפירט ווארדן ווענין דען עירוני', אויף ר"ע³⁾ גיהייש, יום ב' י"ט אדר ראשון שצ"ו איין פט[קא] דריבר געבן ווארדן. איז יו' ב' י"ט אדר הנ"ל דעם ר"ע אויף השתדלנות געבן ווארדן איין פור גילשי בעכיר, דעם ערן רילי איין חצי טוציט לעפיל.

יום ג' כף אדר הוט מן דעם פפייל בעקיר געבן ווענן פסה מעל איין כסף לעפיל.

יו' ו' כ"ג אדר ראשון שצ"ו הבין עירוני' איין שומר היריין נשיקט אן קהל אונ' איין זקיסרייא פון דעם אוברישטי לייטן אמפט ראנפט מיט זיך ניברויכט, מן זול אים אן זיהנליך געבן ה' מאות ע"ה זהובי', אז מן תיכף ער ליגן מוזין, הוט מן ה' מאות זהובי' אויז שטרומרש יין מעות גינמין דרצו.

יו' ד' כ"ה אדר ראשון הוט מן וועלין געבן דעם ר"ע מעות הוט עש ניט געמין וואלין הוטש ווידר אן זעקיסריא גיוויזן, אונ' ב' פעמי' שומר דעש ווענן הינן גיהבט, לעת ערב איז דער זעקיסריא היריין קומן אונ' מקבל ניוועזן אלף זהובי'.

יו' ו' ר"ח אדר שני, הבין הפרנסים מענדלן⁴⁾ אונ' דוד אופנהיי⁵⁾, גומפיל שמש⁶⁾ מיט גאנגן, גילפירט עירוני' אן געלט קס"ה זהובי' י"ב פין וחצי, אן פור גילמי בעכיר אונ' גלעזיר פיס י"ט מרק י' לוט דיא מרק מ' טליר טוט רס"ד זהובי' י"ד פ"ן, אן ברוך פור גילט ג' מרק י"ג לוט וחצי, דיא מרק ח' טליר טוט מ"ו זהובי' וחצי רביעית זהוב, איז ס"ה ד' מאות ע"ו זהובי' י"ג פין ו' פשימי'.

באותו פעם הוט דען עירון פולץ בשם עירוני' קהל פורגיהלטיין אונ' אן גיציגט אין דער פאר שטוב, דו מן זיך זול גיפאסט מכין אונ' געבין אלי וואוך ב' אלפי' זהובי' אונ' זול גירעכניט ווארדן פון דעם כ"ה נובעמבר ווש נון צום הויף שטאב גיהערט זול איצונדרט ניט גימעלט ווארדן.

יום א' ב' אדר שני הוט מן קהל יצ"ו ווידר בשיקט אונ' ר"ע פולץ אין פור גיהלטיין, זיא וולין שריפטליכי חשבון ברענגן וואש מן אן געלט אונ' וואר געבן הוט, אונ' היום מושטין עירוני' כמה אלפי' געבן דער הלבין וולין זיך קהל מיט געלט גיפאסט מכין, דאן וויא מן זיא פרעסין ווארט, זא וואלין זיא קהל אן פרעסין אונ' די פראטאי . . . אן מיט אין פור געמין.

¹⁾ Vgl. Sammelband III S. 26 Z. 31 u. IX S. 21.

²⁾ Vgl. das. III S. 27 Z. 27 u. IX ibid.

³⁾ ראש עירון.

⁴⁾ Vgl. das. III S. 16 Z. 25 u. IX S. 16.

⁵⁾ Vgl. das. Z. 35 u. IX ibid.

⁶⁾ Vgl. das. III S. 15 Z. 12 (IX S. 15 falsches Datum).

י' הנ"ל הבן עירוני איין ביט בריב אן אוברישטן וועביל נישריבן מן זול אין מאה ריקי' אונ' בינעבן דיא אופיצירן צו געבן דז זיא יהודי' כופה זיין איר געלט צו געבן, איז איין העתקה דא מכתב ההוא.

י' ג' די אדר שני הוט זיך דער ראש מרצה גיוועזן אין דיא ריקים צו געבן אונ' הבין עירוני' אים איין דיקרעט איבר געבן אויף ה' אלפים זהובי' דז מן אויך הוט מוזין דען דיקרעט, יעקב¹⁾ אונטר שרייבן בשם הקהל, זא הוט מן צום דריטן מול מוזן די נתינה אויף הבין דען ראש צו ביצאלין.

י' ו' פורים שצ"ו לפ"ק הוט מן דעם זעקסטריא בשם עירוני' געבן אויף דיא י"ב מאות זהו' דיא מן אין אין שאצונג חייב איז, ג' מאות ר"ט, הוט קוויטונג געבן אויף דיא ג' מאות ר"ט אונ' דיא אלף זהו' אונ' תקע"ה זהו' דיא ער מקבל גיוועזן בשביל העירונים כנוכר לעיל בראש הדף.

יום ב' י' אדר שני שצ"ו הוט קומיסריא פול פשרה גימאכט מיט קהל יצ"ו מחמת פיזירישן תבואה אין דער גס היט מן אים מרצה גיוועזן תשעי' פור דגן, הוט מן פון בעלי בתים נוך צעטיל נוך דיא ערלי' פיזירישן הבין אויף ניהובן חצי רביעית מכור, איז יום ג' אונ' יום ד' י"ט אדר שני גיהולט ווארדן ס"ט מלטי' י' א' כ"ג אדר שני ווידר ט' מלשיר אויף דעם ברייט הווי גיהולט ווארדן.

י' ה' כ"ז אדר הוט דער פפייל בעקיר ריקי' גיברוכט אין דוד בית אונ' אין גימפלש בית, הוט מן מוזין נוך געבן י"ב מלשיר, איז אויז דעם מעשר גינזמן ווארדן אונ' איין טייל אויז דעם חצי וירלינג דען מן ווידר נוך דעם פיזיריר צעטיל אויף היבט.

י' א' כ"ג אדר שני זיינן ב' ועלד שרייבר היריין קומן בשם הועקסטרייא²⁾ ווייש, הוט מן אין געבן מוזן אן אב שלאג דען י"ב מאות זהו' דז מן עירוני' שאצונג געלט חייב איז, שצ"ג זהובי' בינעבן דיא ג' מאות ר"ט דיא דער זעקסטריי ווייש זעלברט אס פורי' אן גינזמן הוט, איז ס"ה תתמ"ג זהו', הבין דיא ועלד שרייבר קוויטונג דריבר געבן.

עוד הוט מן י' ג' י"א אדר שני דעם סיניאר³⁾ אין בייא זיין פולין אונ' ר"ע קארניליוס אין דער אוידיעניץ געבן אן אבשלאג דען י"ב מאות הנ"ל איין קוויטונג פון פפעניג מיינשטער פון שפייר, דז קהל פור עירוני' אויז געבן צ"א מלך טליר וחצי, עז חצי ר"ט מויגה דעם וועניל שלוח דער דען חילוף גימאכט הוט. יום ב' כ"ד אדר שני שצ"ו זיינן השתדלני' הפרנס כהר"ר יעקב גינץ שיי וכהר"ר עקיבא⁴⁾ שיי אנוועק גירישן אויף דער פושט נוך היילברון צו.

יום ב' כ"ד אדר הבין ר' שמעון אונ' אייוק גילפרט דעם רעגמינט שולטין, פון ראש וואביל אן דער נתינה ה' אלפי' זהו' דיא מן מרצה הוט גיוועזן י' ג' די אדר שני, י"ט מאות ארבעי' זהו'.

י' ג' כ"ה אדר הוט מן דען ראשי' בכלל אצל הראש וואביל גילפרט דז כסף בערך ב' אלפים איז נוך גיט נישטבנת.

¹⁾ Jakob Ginz oder Günzburg; vgl. unten und Sammelband III S. 17 Z. 14.

²⁾ Sekretär.

³⁾ Signore.

⁴⁾ Vgl. Sammelband III S. 17 Z. 86. •

יום ד' ד' ניסן הוט מן דען רענימענט שופט ביצאלט דו עש צו זאמין ה' אלפי' אין, ביז אויף חמשי' זה' איז מן אים חייב בליבן איז אביר דעש רענימענטש שופט זיין זילבר נוך ניש גירעכנט, דיא חמשי' זה' אך ביצאלט ווארדן.

י' ב' כ"ד אדר שני הבין עירוני' דעפוטירטן פולץ אולמר קלימינוט ווידר נוך פרנסי' גשיקט אונ' איין חשבון פון אין בינערט, זא הוט מן איין חשבון גיברויכט אל דו מעות דו בקרוב איז דען ראשי' אירנט וועגן אונ' אך אין זעלברט גיגעבן ווארדן, בתוך הדברי' זיא גיזנט מן זול נוך מ"ד אלפי' געבן קושט שון ד' פעמי' מאה אלפי' זולין דו שביעי' פון מקום געבן, השיבו הפרנסי' דוד יעקב ר' מיכל¹⁾ מיר קענין ניש אונ' געבן ניקש ווייטערש, הבין עירוני' בתוך הדברי' גירוכט ווארום גאר הוניק זיין בן ניש זיין איין קיף געבן השיבו זייא ניש עירון היא, הבין זיא משיב גיוועזן, ווער אין הייש אנוועק ציהן ווען ער ניש אב גיקויפט ווער דער לייב אייגן שאפט וועגן, דורך קינר קיין קינר אנוועק געבן ביז ער גיקויפט ווער, השיב יעקב, מיר נישטיין דיא לייב אייגן שפט ניש, איז אך אנוא ניש טיישט, בתוך הדברי' הבין יהודי' מוכיר גיוועזן וויא ר' יעקב אנוועק זיין, השיבו ווער אין הייש אן רשות דער עירוני' אנוועק ציהן.

י' ד' כ"ז אדר שני הבין עירוני' ווידר איין שומר היריין גשיקט מן זול אין נוך פורמיטמט ברענגן אויף חשבון ה' מאות זהובי' השיב דוד פ"ה²⁾ מן קאן קיין געלט גרינג אונ' ווישן קיינש צו גרינג מיר קעגן ניקש געבן.

י' ה' כ"ז אדר שני הבין עירוני' נוך פרנסי' גשיקט זיין קומן דוד ר' מיכל יעקב יחיאל³⁾, הוט איהנן פור פורגיהלטן מן העב אין אופטר מול פור גיהלטן אונ' איין גיציגט איר זולט דו שביעית פון מקום געבן, זייט אלצייט ארבעי' אלפי' ויותר חייב, דער הלבן זולט איר נוך היום ב' אלפי' געבן אונ' מחר ווידר געבן ב' אלפי', וואו ניש הב איך ביפעלך אייך צו תפסן, זיא משיב גיוועזן מיר קעגן ניקש געבן איז ניש מיגליך מיר זיין דעם וואביל נוך חייב, לסוף הוט ער ר"ע גיזנט איך זול אייך אלי ח' תפסן זונדר ב' ווידר היימן צו שיקן, נון זיין ניש מער אז ד' קומן, וויל איך דוד ווידר היימן גיין לוין, אונ' דיא אנדרן גיתפסת.

י' ה"ל הוט דער פפיל בעקיר ריקי' גיברויכט אין דוד בית אונ' גומפיל בית, וועגן דיא י"ב כור דגן דיא מן חייב איז אן דען צ' כור דעם קומיסריא, אונ' גומפיל וועלן אין איין שליסן לוין.

כחיו' י' ו' כ"ח אדר הוט מן זופליצירט אן עצה וועגן דו זיא פרנסי' גיתפסת הבין, איז דער בשיידר דרויף ער נאנגן, בזו השעה מכין עירוני' איין וופר ליקאציאן אן אובירשטי ראנפט דו מן עירוני' ריקי' פור פולגן לוין יהודי' צו פרעסין, אונ' דער ראנפט איז ניש היא גיוועזן נייארט צו שפיאר, זא איז מן צום אובירשט וואכט מיינשט נאנגן, זא הוט ער דיא איבר ווייטונג פון עירוני' גיוויין, אויף ד' אלפי' שצ"ג זה' וואל זיא דעם הערציג ברענגן, וואל דוך דו בעשט דר

1) Vgl. Sammelband III S. 14 Z. 29.

2) פרנס החדש.

3) Vgl. das. III S. 19 Z. 16 u. IX S. 18.

בייא טון, לעת ערב איז דער ראנפט קומן, למחר אם שבת קודש איז מן צום וואכט מיינשטער ווידר גאנגן הוט ער גיזאנט העב געשטרן מיט דעם הערציג גירעט אונ' דיא איבר ווייוונג גיוויזן, הב ער משיב גיוועזן וועל ניקש מיט יהודי צו טון הבין, וועל ניקש פון זיא איין נעמין, וול דוך דיא איבר ווייוונג ביא זיך הלמן ביו דער ראנפט קומט, ער זיין געשטרן קומן מן וול צו אים גין, אלא הוט מן אם יו' ו' איין ופליקאציא אן הערציג מכין לוין אונ' אם שבת קודש אן געבן, דער הערציג זיא תכף דעם ראנפט איבר געבן, איז מן ביא דעם ראנפט גיוועזן, אונ' אין דעם דו יהודי' זא ביא אים זיין איז רילי אנניין גילופין אינש חדר אן רשות אונ' זיך זער דער בלאכט, אונ' ר"ע אונ' אולמר נוך קומן, זיין יהודי' הירויז קומין אונ' אויף גיווארט ביו זיא אנוועק גיוועזן, הוט ער מבטיח גיוועזן, דיא איבר ווייוונג גיט אן צו נעמין אונ' עירוני' אן קיין ריקי' צו געבן.

(כאן חסרו איזה דפין)

יו' ג' ח' אייר הוט וואביל גישיקט נוך פרנסים אונ' אינן פור גיהלמן, דער ווייל דיא קצבי' יהודי' חייב זיין פור אוקסן ג' מאות ר"ט דעם פרונקן (יש אומרי' ער וואביל העב חלק דראן) אונ' קצבים הבין דעם הערציג פלארענגן דיא אקסן געבן, הוט זיא דער הערציג אן עירוני' גיווישן וולן זיינט וועגן דיא ג' מאות ר"ט צאלין, אונ' עירוני' הבין אויף פרנס' גיווישן מן זיין אין חייב, וולגיש ביצאלן, דער האלבן וול מן אין ביצאלין, וואו גיט וועל ער תיכף ריקי' אין דיא גס שיקן, גלייך דעם אובירשט וואכט מיינשטער ביפולין, הוט מן מחמ' יראת הריקי' מוויזן פור שפרעכן קהל יצ"ו גוט צו מכין אונ' תכף ראש הבית ב' ר"ט אויף גיהובן דר צו, זיינן יו' ב' י"ד אייר גיצאלט ווארדן, זא הוט מן קצבי' פור גינומין, הבין ת"כ¹⁾ געבן אונ' אן בני ישיבה גישמעלט איר טענות אב צו הערין דער געגען ווש גון בני ישיבה דרויף ערקענט וואלן זיא נוך זעצן.

יו' ו' י"א אייר בהשכמה צו תהילים קאם דער טער מיט ד' קאפראלא²⁾ ב' פון ראנפט ב' פון וואביל, אונ' תכף אין דוד פרנס החדש בית מן וול אים ו' פודיר יין געבן פור דיא ב' ראשים, דיא נכט דער פור סמוך ללילה הוט דער ר"ע עז אן גצייגט, למחר תכף דו דרויף, איז מן צום ראנפט גאנגן, ער זייני ב' קאפראל הולין לוין, ער ביגער קיין יין פון יהודי' גיט, זא איז דער טער צום וואביל גאנגן אונ' זיין רשעת גרעט הוט ער יהודי' גיזנט וויל דער ראנפט זיין שענקן בין איך וואל צו פרידן, וויל אביר מיין וויין פון אייך הבין, ביני ביני הוט דער קומיסריאן צו עירוני' גישיקט וולין יהודי' צופרידן לושן מיט וויין וכל דבר, זיא אביר ניקש דרויף געבן אונ' שיף הגיזכן³⁾ קומן בשם העצה מן וול נוך י"ג פודיר צו דען ו' געבן, מן הוטש גיט וועלין טון אליין דיא ג' פודיר וחצי דעם וואביל הוט מן צו אנגער גיזאמילט, לסוף הוט שיף הגיזכן עירוני' ריקים מיט גיברוכט עש וועל בכח אין קעליר אונ' אן גיהובין אן ווסמן בלין⁴⁾, ער זיין בית

¹⁾ תקיעת כף.

²⁾ Korporalen.

³⁾ Schief Hannes'chen.

⁴⁾ Vgl. Sammelband III S. 14 Z. 25 und IX S. 14.

צו גישלאסן, הבין אים דען פענשטער לאדין אויף ניברוכן, זא הוט זיך דער קווארט אין דער גס דריין גיליגט אונג ניט לייזן וועלן דו דיא איין בח שונג, ביני ביני איז דער קומיסריא אונג אך דער דאלבורגר צום ראנפט נאנגן אונג בדיעה ניהבט דיא ריקי בכח היגווי צו שלאנגן, הבין די עירוני איר ריקי הולין להין, וויא מן שולין גין וועלן קאם דער טער ווידר מיט איין קאפיטין אונג י"ב ריקי פום וואביל אין דוד בית מן זול דעם וואביל דיא ג' פודיר וחצי יין געבן, יהודי גיזנט, מן העב זיא דוך הייט געבן, לסוף דער טער מודה גוועשט זיא העטן אין אין דאז קאמס גיפירט העטן גימיינט וואלן בייא יהודי נוך ג' פודיר וחצי הירוי ברעסין, דער קאפיטין ברוגו גיווארדן איבר טער דו ער אין מיט שקרי בירכט הוט אונג חכף מיט די ריקי היגווי נאנגן.

יום ש"ק הבין עירוני ווידר שיף היגווי בדרך בקשה גשיקט מן זול אין דוך דיא ג' פודיר וחצי נוך געבן, קהל עש ... ביז יו' א', יו' א' דער קומיסרי הירוי גשיקט קיין טראפן צו געבן, זיין עירוני צו אים נאנגן אונג גיבעטן ער יו' ב' ווידר הירוי גשיקט מן זול אין ב' פודיר געבן הבין עש אך שון מוויין.

יו' ב' י"ד אייר זיינן עירוני אויז דעם עצה בית איר פלאקירונג¹⁾ אויף גיטן ווארדן אבר למחר דעם ר"ע ריקי אין בית גיליגט אונג אין דריין משמר גיוועזן ניט דורפן אויז גין אז וויא איין חפום אונג ניקלים וואלטיר בייא דעם ר"ע ... אונג רילי אין זיינס בית ג"כ אנזא אונג יורדיו בייא אים, אונג דער רוש עירון ג"כ אין זיינס בית.

יום ו' כ"ה אייר זיינן דיא עירוני אויז פרייא נאנגן ווידר אונג לעת ערב ג' אויער דער ראש עירון קארניליוש אין זיין נארטין אין בייא זיין רילי, נוך פרנסי גשיקט אינן אן גיציגט, זולן ווידר ה' אלפי זהו געבן, פרנסי ניקש מרצה גיוועזן, אס ש"ק הוט זיך דער ראש ראנפט גענען חיים ורנקבורט עטווש מראה פנים גיוועשט אז ווען ער יהודי יוא וואל איין נעמין מיט איינר איבר ווייוונג זא איז מן יו' א' צו אים נאנגן אונג גיבעטן הוט ניט רעכט יוא גיזנט, איז אפשר אויף עטווש אויזין גיוועזן, זא הוט יעקב פרנס דען זעלבן גנצן יום בבית הערציג אויף גיווארט דו עירוני ניקש ערלאנגין מעכטי בייא אים, אז אך רילי קומן איה, הוט יעקב גיווהן, איז ניט פור קומן, זא הוט מן דען דלבורגר ער בעטי איז צום ראנפט נאנגן אונג יהודי הלבן גיבעטן אין מבטיח גיוועזן וועל זיא ניט איין נעמין, לעת ערב איז דער הערציג אנוועק דעם מלך אנטגינג זול נוך צו ווילרשטיין זיין, יו' ב' איז מן ווידר צום ראנפט נאנגן, ער מבטיח גיוועזן וועל יהודי ניט אן נעמין אונג עירוני קיין ריקי צו געבן וויא זיא פון אים גיגערט הבין, דער הערציג העבש אים אך אנזא ביפולין, אליין דער וואביל מעכט זיך יוא מרצה זיין אונג יהודי אן נעמין זא מעכט וואביל מעזת גרינג אונג ער ניט, דו מעכט אין יוא פיר דרישין, זא איז דער דלבורגר צום וואביל אך נאנגן אונג וואביל אין אך מבטיח גיוועזן ניט אן צו נעמין, אונ דער ראנפט עירוני איר איבר וויישונג ווידר גשיקט וועל מיט יהודי ניקש צו שון הבין, יוא וולן אין צאלין, זא הוט קהל איין מוסכס

¹⁾ Blockierung.

נימאכט, יעקב אונ' ווייבש אושטהובן¹⁾ צום מלך צו שיקן, ויא זיך אד נערישט
מחר יו' ג' אויף צו זיין, למחר יו' ג' הוט מן צו טון גיהבט דו מן מאה טליר
ניזאמילט הוט צידה לדרך, איז כל היום דרויף גאנגן, ביום ד' ר"ח סיון בהשכמה
הבן עירוני אירי ריקי ווידר גישיקט אין דיא רחוב אונ' דיא פפורטן פלאקירט²⁾
דו קיין ב"י אין יוצא, אום ד' ח' אויער הוט שנימן גישיקט נוך פריישבך, דא ער
קומן איז אים ביפולין צום מ"ל³⁾ צו גיין אונ' אן צייגן, איז עבין מ"ל דיא
נכט דר פור פון שפייר קומן, דען יום ו' שעבר הוט ווילמרוט נוך מ"ל
גישיקט זול צו אים גען שפייראז ווא הוט מן אים דיא וופליקאציאן אן מלך יריה
מיט געבן, אונזר זכין בעשר מחזק צו זיין, הוט אין אביר נישט צו שפייראז אן
טראפין דען ווילמרוט⁴⁾ גם יעניראל גאליש זיינן אס שבת צו נאכט אנוועק דעם
מלך גען ווילרשטיין אנטגעגען, אס שבת הוט בול איין שליח מיוחד צו מ"ל
גישיקט וועגן דער ווייוונג איין כתב אן מ"ל גישריבן אונ' איין כתב אן ווילמרוט
גישריבן וויא עירוני ניקש אויף זיין ציווה געבן אונ' ווידר ה' אלפי היישן, ווא
הוט מ"ל דיא כתבי דעם ווילמרוט נוך גישיקט אונ' אים דער בייא גישריבן
וועגן ב"י דעש בעשט בייא דעם מלך יריה צו טון, נון דא מ"ל אונזר פלאקירונג
גיהערט חתך צום בול גאנגן אונ' אין מזרז גיוועזן זיינן כתב אונ' ביפעלך נוך צו
קומן, אונ' מיט אנגדר צום דלבורגער גאנגן, מ"ט ווילנדורף זיין נוך נישט היא, אונ'
חתך אלי ג' צום ראנפט גאנגן וואביל אונ' אד הין גיברוכט, ווא הוט וואביל חתך צום
דלבורגער גיוונט, ברורר הב איך דרך דען יודין דורך דען קווארטן⁵⁾ ענטביטן איך
וויל דעם קומיסרי געבן ריקי ווא פיל ער וויל אונ' זול ויא הינזי שלאגין אונ'
אויז ציהן, אנזא הייבט ראנפט אן, ברורר נישט ווא שטרענג וואלן דרויז רידן, הבין
נושא ונותן מיט אנגדר גיוועזן דיא ראשי אונ' דער דלבורגער אונ' מ"ל אונ'
קומיסריאן, ביני ביני איז מיטטג גיוועזן, איז איטליכר צו זיינר אכילה גאנגן,
לאחר אכילה זיין ווא ווידר גאנגן הוט עבין דער וואביל וואלן אנוועק רייטיין, ווא
גוט דלבורגער צו אים ברורר ווער ווארט מייני יודין העלפין, הוט וואביל משיב
גיוועזן ברורר איך הב שון איינס קאפיטין ביפולין מיט דיר צו גיין אונ' ריקי
ווא פיל דוא ווילשט, לסוף זייני ווא צום ראנפטן ביחד קומן אונ' נושא ונותן
גיוועזן, הבין נוך דעם ר"ע גישיקט זול צו אין קומן, ער ווידר אנטבוטן זיין עצה
קען נישט אב קומן, דוך וואן עס גוט זיין, ווא וואל ער קומן, ווא ווידר גישיקט
וואן ער נישט קומן וויל ווא וואלן ווא צו אים קומן, הבין עצה חתך איר מלומד
אוישוואלד⁶⁾ גישיקט אונ' זיין בקשה גיטן, פור הוף⁷⁾ נישט דו מן אין דיא מיטל
געמין וואר, דיא ווייל דיא יודין מיט לייב אונ' גוט דער שטט פור האפט אישט,
ווא היבט דער מ"ל צו אים אן בפני הראשי מן גישמייט נישט איין קאר, עש

¹⁾ Vgl. Sammelband III S. 16 Z. 28 und IX S. 16.

²⁾ blokirt.

³⁾ משנה למלך?

⁴⁾ Wallmerode (war Kriegskommissär).

⁵⁾ Garde.

⁶⁾ Oswald.

⁷⁾ Verhoff.

שמיט דרינג דען איטערעוירטן ניקש בינומן, וואן זיא אנזא פור פארין וואו וועלטן זיא איר אינטרעזי גרינג, זא נאם דער דאלבורגער דען ביישייד דער מהקיסר זול גיפערטיגט ווארדן אונ' זגט צום עירוני' מלומד וויא ווארט אייך דו שמעקין וואן דו רעכט פור פערטיגט ווארט זיין, וויר ווארן אייך וויישן ווער איבר יהודי' צו גיבטן הוט איר אודר מיר, לסוף ווער דער שלום ער זול עירוני' זיין זול דיא ריקי' אב הולין אודר ווארדן עטווש אנדערן ערפארין, געגן ג' ד' אויער הבין עירוני' איר ריקי' אב הולין לוויין הבין דען יום פור צערט י"ג ר"ט מן הוט אין מוויין איטליכס אפילו דען ריקי' דיא זיא אונטר דער מינג ביהלטן הבין, איטליכס איין ליט' כשר ב' ליט' לחם ב' מדות יין געבן, אונ' ד' קאפראל אונ' ועלד וואביל¹⁾ כפל — יום ד' ר"ה סיון לעת ערב איז יעקב מיט אייזק בן מענדלן אונ' שעל²⁾ ר' אהרן³⁾ צום מלך יר"ה אונ' הבין אייער ופליקאציאן למלך יר"ה אויף גלחות אונ' יהדות מיט גינומן, אונ' עירוני' הבין איר מלומד קלימינוס אונ' מרשטאליר אך הינוף צום מלך גישיקט — יום ב' כ"ג סיון איז יעקב ווידר קומן.

י' ראשון של שבועות זיין דיא וואבילישי רענימענט אנוועק גיצונין אויף שפייר צו.

י' ר' י' סיון איז דעש הערציג פלארענג זיין רענימענט אך אנוועק גיצונין אויף שפייר זיין און גיפער ב' ג' מאות אים מקום בליבן.

דער ווילט לעדיר קרעמיר הוט פליטה גימאכט, הבין עירוני' דען ראש אויף קהל פור ווישן ג' פעמי' ס' ר"ט מוויין דעם ראש געבן וועגן לעדיר קרעמיר וואוכן געלט פור קווארטיר.

י' ב' כ"ה הבין עירוני' הבטמן מן אויף יהודי' גווייזן עטליכי חולי' לחם זיין צו געבן, הוט מן אין מוויין געבן פור ג' ימים ו' מאות ליט' לחם אונ' יין. י' הנ"ל הוט הבטמן . . . עירון פולין ריקי' אינש בית גישיקט מחמ' ער עירוני' ז' כור דגן גלייך (9) פור לנג, ער פולין דיא ריקי' אינש פרנס החדש בית גישיקט אונ' איין דיקרעט מעצה יהודי' זולין זיא ביצאלן, הבין מוויין ע"ז והו' דר פור געבן.

י' ה' אונ' י' ר' ווידר בכל יום ב' מאות ליט' לחם געבן אונ' יין.

י' ב' כ"ז סיון ווידר ב' מאות ליט' לחם געבן מעו' דר פור אונ' יין.

י' ג' י' ד' י' ה' ר"ה תמוז בכל יום ק"ן ליט' לחם געבן.

י' ו' ר"ה י' ש"ק ווידר מעות פור לחם בכל יום ק"ן ליט' געבן.

י' א' י' ב' י' ג' געבן ג' כור קמח.

י' ג' י"ב תמוז שצ"ו דיא זלפי קווארדי⁴⁾ דורך קמיר שליח אן גישלאגן אונ' לעת ערב דוך לסיועת הפולאקן מוויין ה' מאות כ"ה ליט' לחם געבן הבין

¹⁾ Feldwebel.

²⁾ der schielende.

³⁾ Vgl. Sammelband III S. 28 Z. 26 und IX S. 23.

⁴⁾ Sauvegarde.

פור גיזנט מוז ט"ו אלפי ליטער געבן, וול קהל אלף ליטער דרך הלוואה הערגבן, וול אין ווידר ביצאלט ווארדן, זא הבין זיא משקר גיוועזן הבין נורט ה' אלפי ליטער, וולין געבן, הבין עש הכל ווידרגריגט יהודי דוך ניקש ווידרגעבן.

י' ש"ק פר' פינחס י"ו תמוז שצ"ו הבין עירוני היריין גישיקט ב' יונג עירוני אוני ב' כופרי אוני אויף גישריבן אלי בעלי בתי אוני אירי נשים אוני אירי קינדר דיא י"ב שנים אלט זיין אוני משרת בחר פלצול אפי געשט אוני נבריים דיא היין וואגן.

י' ב' כ"ה תמוז עירוני ווידר גיהיישיין כור תבואה א' אום¹⁾ יין בכל יום גיהיישיין אפי לשעבר, מן וול אים מחר תשובה זיין.

י' ג' כ"ו תמוז הבין עירוני ווידר נוך תשובה גישיקט, אין משיב גיוועזן מן קען נישט מער געבן, הבין זיא לאחר חצות בלעטין גימאכט אוני עטליכי ריקי אין דיא רחוב לאזירט איז מן צום קומיטאנט²⁾ גאנגען אוני אים גיקלאגט, ער תכף זיא הולין לוזין.

י' ד' זיא ווידר בלעטין גימאכט אוני פור מיינט קומיטאנט צו איבר ריידן אין ריקי געבן איז נישט גישעהן, אום ד' אויער דער פפיל בעקיר מיט שלוסיר אוני זק טרעניר ריקי פור לייט³⁾ קומן וואל כ"ף כור דגן הולין בכח, איז אך דורך קומיטאנטי ועלד וואביל גיווערט ווארדן.

י' ה' איז דלבורגר מ"ל וריישבך ביא זמין גיוועזן אוני פרנסי ביא אינן אוני דען קומיטאנט רופין לוזין אים דיא כתבי גיוויין, הוט ער פור היישיין קיין כח לגמרי צו ליידין פון עירוני ביז זיא אנדרי כתבי מעכטי ברענגן, אוני פריישבך דען עירוני איין כתב מקיר"ה אינזינירט⁴⁾.

י' ו' ב' ג' אב דען זעליגמן בן מענדלן פרנס צום מלך גישיקט אוני אין זופליצירט וול נישט אויז קיריה כתבי גיין אוני דען עירוני נישט כתבי אויף ב' געבן.

איז ווידר קומן י' ד' י"ב אב אום ג' אויער צייט, זייא דעם מלך זעלברט לידו קומן.

י' ז' ד' אב דיא קומיסרי גיזעשן אוני יהודי אין איין צעטיל געבן וויא פיל הויזגזעש אין דער גס זיין אוני אלי ערכות אין דער גס אויף גיהובן צו זייהן ער כמה יניה (so) בערך.

י' ח' ד' אב איז הגדה קומן דז קומיסרי בול איין בריב ווילמרוט צו גישריבן אוני זיין בידונקן גיזעצט יהודי דז י"ד ט"ו חלק אים מקום צו געבן לסיועות המלחמה, וועלכש ב' פיל צו שווער גיוועזן ווער, אוני הוט עש גישון בלא ידיעת חבירו קומיסרי מאלציי, אוני יענר זיין רצון נישט דער ביא גיוועזן אך נישט אונטער חתמנט, זא הוט מן תשעה באב בהשכמה ליב אופני צו ווילמרוט גישיקט מיט איינר זופליקאציאן, זיין פסק נישט אן צו נעמין אוני נישט פור גוט

¹⁾ Ohm.

²⁾ Kommandant.

³⁾ Fuhrleute.

⁴⁾ insinuiert.

הלטן, איז י' ו' י"ד אב ווידר קומן, איין כתב אן בול זול יהודי אין שוין
הלטן אויף בעשט אונ' דיא קומיסיאן נימן רירן נייארט דעש קיר"ה כתבי
נוך צו ועצן.

י' ב' י"ז אב איז יעקב תופס ווארדן.

י' ג' כ"ה אב זיינן מענדלן אונ' ר' מיכל גען מעץ אונ' כתבי מיט גינומן
זול דער הנמון חתמן לקיר"ה שיקן. באותו יום לאחר חצות עירוני קהל
ווידר לחם ויין גיהיישין, איז אביר בתיקו בליבן, זיינן י' ו' הירנוך ווידר קומן
אונ' הכתב ברצונם גיברוכט.

נוסח אמ"ר אשר לפנינו בא לידי מאת החכם ד"ר גרוננוואלד בעיר האמבורג,
והב"י אשר נעתק ממנו היה לנגד עיני, והוא העתקה חדשה שנכתבה במאה הוואת.
גזירת ק"ק לונטשיטץ נזכרה בס' טיט היון שנדפס מחדש באוצר הספרות ח"ד צד
426 ועוד הפעם בקונטרס לקורות הגזרות על ישראל מאת חיו"ג, הוצאת ר' דוד כהנא
(אדעסא תרנ"א) צד 26, וקצת פרטי החורבן אשר לא נודעו עד הנה, כמו יום
ההריגה, שהי' ביום ראשון של חג הסוכות, ושמות הקדושים הנהרגים בו ביום, נלמוד
מתוך דברי השיר הזה. — השיר מיוסד ע"פ א"ב כפול בראשי החרוזות וסוף כל
חרוז פסוק אחד או מאמר תלמודי אחד בשינוי קצת כפי צורך מעשה החרוזות. ועתה
הא לכם השיר ככל אשר בא לידי רק מלות החסרות והמשובשות תקנתי כפי אשר
ידי מגעת.

מרדכי בראנן.

בעזיה לזכרון הרוני⁽¹⁾ שוייד בעיר לונטשעץ שנת תי"ו.

אל מלא רחמים, מי כמוך באלמים, שומע ושותק למענימים, הצור פעלו תמים. אבותינו ספרו לנו, כל הטובות אשר נמלחנו, לא לנו ה' לא לנו, שמחנו כימות עניתנו.

ביום ראשון לחשבון עונות⁽²⁾, רגזה⁽³⁾ מבטחות ומשכנות שאננות, לא האזין לתפילות ולא הקשיב לתחינות, כי נסתמו החלונות במעונות. ביום השני [ככה⁽⁴⁾], לנורא עלילה תבכו בכה, כי עמק הברכה, נהפך לעמק הבכא. גת דרכו וינקפו כנוקף זית, את כל בני הבית, כננע נראה לי בבית, מי יתנני שמיר ושיית. גם הקריבו לעולה, מנורת זהב כולה, אחר סיימו שבח ותהלה, למעביר יום ומביא לילה.

דורשי קלות וחמורות, אמרות ד' אמרות שהורות, מחוץ שכלה חרב ואימה מהדרות, עד מתי ד' תביט רואה כל נסתרות. דבק לחך לשון יונק, ואר"י גורותיו לחנק, ורם נפשי יונק, היפה בגשים הריקו פניהם כדונג. הכינו לפעמי רשת, שמענו קול ענות חלושות, נלקחה המצנפת והנברשת, והיינו לחרפה ולבושת. הצירו על עיר קדשך, שלחו באש מקדשך, שרפו אש דת נתונה מימין, נורא אלהים ממקדשך.

ויצא מאתנו כל הדרה, הוי ואבוי אבירי התורה, נהרגו ונשחטו בתער השכירה, ד' ענה בי קראו לי מרה. ותזנה משלום נפשי, צפו המים הזדונים על ראשי, ישראל עמך בל יבוש, הלא אתה מקדם אלקי קדושי. זבחים ושלמי צבור הכינו, וטף ונשים לטבח הזמינו, בכל מיני מיתות אותם דנו, ולו חכמו ישכילו זאת לאהריתם יבינו. זקנים וזקנות בחרב הרגו, על בחורים ובתולות כאר"י עלי שרף שאנו, עוללים ויונקים יחדיו נמונו, כעצי היער ינועו ויחוננו.

חדלו שאון עליוות, כי חדות ד' מעוות, הייתי מקדם ועתה לביוות, העיר הקדש והמחוזות. חג הסוכות, נהפך לצרה וצוקות, ספרו והלילו על בנים חמורות ובנות חשוקות, כי השליכום מאיגרות⁽⁵⁾ רמות לבורות עמוקות. טף ונשים יחד, השלימו נפשם בלי פחד, ליחד שם המיוחד, ה' אלהינו ד' אחד, שרפו כפירים שה פזורה, חצם השכירו מדם עניה סוערה, מהר חמוץ בגדים מבצרה, כיום מועד עליהם תקרא.

(1) בכ"ו הריגה. — (2) בכ"ו תנ"ו. — (3) הוא יום א' דסוכות עיין בתחומא פ' אמור, הוצאת באבער, דף נ"א ע"א. — (4) להיב ישעיה ל"ב י"א. — (5) מלה זאת הוספתי ע"פ החשערה. — (6) פ"י גגות והיה לו לומר איגריין וכתב איגרות ע"פ גגות.

י ללה נשמע במרומים, כי באה מאת ה' נחלי רתמים, ובערו נבונים וחכמים, יונק עם איש שיבה עלמות ועלמים. יקד יקוד אש בלבבי אשימה, יום זה נהי ארימה, היפה בנשים בחוצות השליכו ערומה, אוי לאותה בושה ואוי לאותה כלימה⁽⁷⁾.

כ ליל עיר השמימה עולה, וזבחי צדק כליל ועולה, את חמתו ה' כלה, כי שמעתי נחרצו וכלה. כוס ביר ה' כוס התרעלה, שחיתי אף מציתי שמרים כלה, ובאו במעי לשמה ולקללה, כבוד ישראל גלה.

ל ילה ההוא יקחנו אופל, כי שם וגדול בישראל בו נופל, איחלה⁽⁸⁾ לאור ויבא אופל, יום בו לקינו בכפל. לקול צלצול חרבות שנונים, חשך תארם וקדרו כל פנים, לטבח נרעו יחד בחורים וזקנים, בדם מתבוססים אבות ובנים.

מ לאכים ואראלים צעקו חוצה, היום הזה יום תוכחה ונאצה, יפה רעיתי⁽⁹⁾ כתרצה, איך היתה בקמיהם לשמצה. מי ראה כזאת ומי שמע, הבן נשחט ואביו צעק במהומה, והבת נשחטת כחיק אמה, עיני עיני תדמע דמע.

נ נוקם ד' ובעל חימה, יפתח אוצרו ויוציא כלי זעמו לנקמה, על יום מכוסה ומכוכה ומהומה, כי נפלו הגבורים ואברו כלי המלחמה. נתתני ה' בידי זרים ארורים, גוי עז פנים לא יחנן פני זקנים ונערים, מרחוק באו עלינו חיש נוהרים, [כאשר¹⁰] ידאו הנשרים.

ס כותה בענן לך מעבור תפלה, ונסתמו החלונות מלעבור דרך מערת המכפלה, וכבו הנרות ביום הכפור בשעת התפילה, והיתה סימנא מילתא מאל נורא עלילה. סמר בשרם מפתח, בראותם כי משמים נגזרה הנזרה בלי לבחור, קיימו וקבלו עליהם כולם בלב אחד, ופתחו וענו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד.

ע עיני תדמע דמע מאין הפוגות, על בחורים ובתולות שקפצו למים ולבורות עמוקות, כי אמרו פן תעלוזנה בנות הערלים ובילדי נכרים משפיקות, אמר ה' מבשן אשיב ממצולות ים ומצוקות, עיניהם נושאים לך השמים ושופכים לב כמים, להיותם עם קדושי עליון חלקם בחיים, ועם רבי עקיבא וחבריו¹¹) בעלי טבחים.

פן יאמרו אויבנו ידנו רמה, שלח בהם המארה [והמהומה¹²], יחריו יכליון לא יותר בהם כל נשמת, והיו דומן לאדמה. פרי קודש הלולים, שפכו דמיהם נוולים ושוטפים כנחלים, יותר משלשת אלפים חללים, יחשבו לפניך כקרבן פרים ואלים.

צ זה ה' ליעקב להוריד עדי עדים, בגאון עוזם אמן שעשועים חלו בה ידי, וישרפו שש מאות ספרי תורה מחמדי עינים, והאותיות עלו בלבת אש השמים. צדיק ה' וישר משפטו ודינו, תתן נקמתך באדם ביד ישראל בני ב....נו¹⁸), כי רבים אנחותינו ויגוננו, נקום נקמתנו וריב ריבנו.

(7) ב"ב ע"ה ע"א. — (8) בכ"י אותה והוא לה"כ איוב ל' כ"ו. — (9) בכ"י ראיתי עיין שה"ש ו' ד'. — (10) איננו בכ"י והוא מלה"כ דברים כ"ח מ"ט. — (11) עיין פסחים דף נ' ע"א. — (12) איננו בכ"י והוא מלה"כ דברים כ"ח כ'. — (18) בכ"י המלה משוששט וכעת אין בידי לתקנה.

קראתי למאהבי המה רמוני, שכני¹⁴) הרעים אשר סבבוני, שמנו פה לי הכוני
פצעוני, בנפשנו באו אוכלי לחמנו. קרוב אתה לכל קוראך באמת,
קנא לשמך הגדול אשר מחולל בין האומות, באמרם איה אלהים
יציילכם מחרב נוקמת, ואתה יושב ודומם לנפשות הענומות.

רוח אפינו נלכד בשחיתותם, כוס תרעלה השקוני בחמתם¹⁵),
ר גם עליך יעבר כוס יום קראתי, כי רבות יגוני ואנחותי.
שמעו זאת כל יושבי תבל, מוליכים בניהם לשבח כמוליכים לחופה בכינור ונבל,
נהפך חגי לתונה ואבל, אתה ה' תשמח אבל. שחטו מן החלונות ומן
החומות, ויונק דם כנחל שוטף בתוך המימות, עד היום הזה קו ירוק נראה
לאות אמת, אל נקמות ה' אל נקמות.

תורה תורה עד מתי תשכון בקרן אופל, תספור ותבכה פני שוכן בערפל, היית
אומן שעשועים ובאור תורתך מאיר לכל מאפל, ועתה את בזויה ביד
עם¹⁶) בזוי ושפל. תורה תורה התפלשי בעפרים, מי יפליא נזירים מי יגלה
מסתרים, הוי הוי רעי אבירים, איך נוקרו ונגזרו¹⁷) איברים אברים.

נר אלהים אסף וכבה את נשמת הקדוש והטהור מורינו הרב ר' צבי אברהם בן
הרב צבי חמיר ורגימ' צבי, ומורינו הרב ר' יוסף, ומורינו הרב ר' שמואל
ובנו, והישיש מורינו הרב ר' יוסף בן מ' הרב ר' מרדכי, ואת נשמות הקדושים
והטהורים מ' הרב ר' בצלאל ור' אלי' בנו, ואת נשמות הקדושים ר' שמרי'
בן ר' שמרי' וא"נ ר' יואל והקדוש ר' משולם, וא"נ הקדוש ר' בנימין זאב
בן מ' הרב ר' משה [וא"נ¹⁸)] הקדוש החבר ר' אביגדור ב"ח ר' עזרא ור'
אלי', וא"נ הבחור ר' צבי בן החבר ר' אברהם [וא"נ¹⁸)] הטהורים שנשחטו
ונהרגו ונשרפו על קדושת השם וא"נ הנשים הטהורות והחסידות מרת . . .¹⁹)
ומרת רחל ומרת ננענדל וא"נ הקדושים הבחורים והבתולות ילדים וילדות
בעבור וכ'.

¹⁴) בכ"י שכנו והוא לה"כ ירמיה י"ב ו"ד. — ¹⁵) ב' שורות אחרונות של חרוז זה וב' הראשונות של חרוז שלאחריו חסרות בכ"י והמעתיק הראשון לא חרגשו. — ¹⁶) בכ"י בזוי ביד אומה. — ¹⁷) בכ"י ינקרו נגזרו. — ¹⁸) איננו בכ"י. — ¹⁹) כן הוא בכ"י.

שני מכתבים להרב ר' זכריה פרנקל ז"ל.

אחד מאנשי קהלתנו מסר בידי אמתחת מכתבים כתבי יד, אשר הריצו כמה גדולי ישראל מדור שעבר איש לאחיו. המכתבים האלה, רובם ככלם התובים גרמנית, יכילו פרטים חשובים וראויים לדעת בנוגע לתולדת ישראל בארץ גרמניה, ובפרט על דבר המחלוקת לשם שמים, אשר היתה מצד הרבנים שומרי תורה נגד קצת רבנים חדשים מקרוב באו. בין האגרות האלה מצאתי גם כמאה ועשר בכתב יד הרב ר' זכריה פראנקעל ז"ל, אשר הריץ לאוהבו ומכברו הפו"מ ומוקיר רבנו ר' יוסף מוהר מברלין, אחיו של השתדלן הנכבד ודורש חכמה ר' אברהם מוהר אשר בעיר פליס במדינת שלזוויאח. ר' יוסף מוהר היה בשנת תקצ"ד בעיר טעפלישין, לעסוק שמה ברפואות, ונתודע אל הרב ר"ז פראנקעל ותרבק נפשו בו ויאהבהו. מני אז היה כל ישעו וחפצו להושיב את ר' זכריה על כסא הרבנות בתור אב"ד בברלין, וכנודע נבחר ר"ז בקיץ שנת תר"ב לאב"ד בבירת פרוסיה, אך לא אבה לעזוב את עדת דרעזדען ולבוא לעדה הגדולה של ברלין. טעם הסרוב הזה לא הוברר בעתו, ואולם על ידי האגרות אשר פרסמתי במ"ע Allg. Ztg. des "Judenthums" שנת 1898 נתבררו כמה פרטים חשובים מאד. וביחוד נדע על ידיהן את מדותיו התרומיות של הרב ר"ז פראנקעל וקנאתו לאלהיו ולדת מורשה. והנה נמצאים אתי גם שני מכתבים כתובים בלה"ק באצבע הרב ר"ז פראנקעל, וגם אלו יקרים בסגנונם ומליצתם ותוכם רצוף אהבה לישראל ולקבלת אבות, מלבד שנמצאים בהם חרושים, אשר ימתקו לחך מוקירי תורת ישראל, ולמען ישאר זכרם בישראל אמרתי לחוק אותם פה על ספר. בגוף המכתבים לא שניתי אפילו בקצו של יו"ד, אלא העתקתים כלשונם וככתבם.

ברלין בירה מרחשוון תרנ"ט.

שמעון ברנפלד.

ב"ה טעפליטץ יום ה' י"ג תשרי תקצ"ה.

שלום לאיש נכון בעון, בה' לו משגב ומעון, יעשה חיל וינוג בשיבה, יציץ ויפרח ויעשה פרי תנובה, כה לחי ה' עמו גבור החיל, ה"ה איש חי רב פעלים, טוב עם אלקים ואנשים, נכבדות מדובר בו, היקר והנעלה מו"ה יוזל נ"י!

הנה מאז הפרד ידיד נפשי הנכבד ממני אמרתו שמרה רוחי ואקן מיום אל יום לאגרתו ולילה ולילה לחי' יחיה דעת לאמר: מתי יפקדני אחובי היקר לשלום? כי מדי דברי זכור אזכרנו ואקיצה ועודי עמו. ועתה כשמחת בקציר כן הרבה לי הששון במכתבו הנעים, ומה מאוד תנל נפשי וישמח כבודי כי לא שכחתי אחובי ולא השליך זכרוני אחרי גוו. הלוא בימים האלה אשר חדלו אנשי שם מישראל והורד לארץ כבודו, מה נעים לחך הטועם למצוא איש יראת אלקיו בלבו ותרועת מלך בו, ולכן כבכורה בתאנה בראשיתה מצאתי ידידי, בכורה אותה נפשי, ורוחי שאפה לו כל היום. והנה עוד אחת היא אשר אליה אשא את נפשי, וזאת היא בקשתי, נא אל ימנע אותה אדוני ידידי ממני, להודיעני אם מצא לו רפואות תעלה במרחץ דעיר טעפליץ! הלוא לזאת התפללתי מיום דעתי את ידידי, כי ימצא פה מרגוע לנפשו וישוב לימי עלומיו: הלוא נפשי תשמח עמו ותגל בשלומו.

והנה אחובי כתב לי השערורה אשר נהיתה בישראל, והעבודה אשר כבדה על שכם המורים, הדורשים בלא לב ולב את שלום אחיהם. וגם אנכי אם זכרתי ונבהלתי ואחו בשרי פלצות: מתי קץ פלאות! מתי יערה עלינו רוח ממרום; עד מתי עת בלהות? הלוא לזאת אשא משל נהי וקינה:

שה נדחה ישראל, שה פזורה! מי ירחם עליך? הן היית מאז מאכל אויבך, טרף שונאך, ועתה ישבות מעיר, מצאת מעט מנוחה ממשא מלך ושרים, והנה אוהבך נהפכו לך לאויבים, ידיהם חלו בך, מי ירפאך, מי יגהה מזורך, מי ינהלך? מי בבית ישראל רבתה עתה האש, ותכער בו להבת שלהבת לא תכבה; נוה הצאן הי' משוש פראים, מבחר הלבנון נהפך ליער וערבה, כבוד ישראל נהפך לאבל, וכל מחמדיו הורדו לארץ.

הלוא הלוחמים בער עמי המה בעוכריו, אשר בם בטחו אבותנו המה היו לנו למשענת קנה הרצוץ; הוי מי יעמוד בפרץ ומי יעצור חיל ליום תוכחה, עת יבוא ה' במשפט עם זקני עמו ומוריו? הנה אלה התעו את אחיהם באמרם זה הדרך לכו בו, בהדבקם במעשי אבותיכם. — וגם השקר אשר נחלו, גם הסיגים המה לכסף בעיניהם (יען הוא מימים קדמוניות) גם בקוצים אשר עלו על ארמתנו בם בחרו, לבלתי שום לב כי הקוצים יבואו בם ועצמותיהם יגרמו. — אך גם מזה

הדיחו אנשי כזב את בית יעקב וישיפו לו דברי שקר ורוח לאמור: הסירו מכם את קדוש אבותיכם, ואנחנו נבחרה לכם הדרך ונתור מנוחה להדריך אתכם במעגל הטוב. והנה המה בונים חייך ומחיים אותו טפל: לא שמו על לבם עני עמי, הכבירו אזניהם משמוע הריב אשר יגדל בשערי בת עמי; גם לא זכרו אחריהם, כי בהרסם נדר כרם ה' צבאות גם הכרם יושת בתה, לשמיר ושית יהי, קיץ ודרדר יעלו על פניו.

הלא כאלה נובלת עליה עמי, מי ינחמך? בת יהודה! קרחי ונוזי על בני תענוגך העוובים אותך. ללכת אחרי אלהים אחרים ולא יאבו להקרא בשמך: זכרוןך להם לחרפה וימירו את כבודם, למען היו יהיו כנויי הארץ, למען לא יזכרו עוד בשם ישראל! הכלה יעשה ה' את שארית יעקב? אם נפלה ולא תוסיף עוד לקום? אך זאת תהי' נחמה בעינינו, כי הדור האחרון בנים אשר יולדו המה יישיבו את דרכם והי' ברחמי יתפוך הנעצוץ לברוש, ומהסרפד יעלה הדם: אם גם הדור הזה הפר ברית עולם, אך בניהם ישליכו סיגי אבותיו ויבחרו באמת; לא יאמרו עוד אלהים למעשה ידיהם ולכובי רוחם וגם לא יעובו את קדוש ישראל. —

על זאת הקיצותי ושנתי ערכה לי: ה' בעתה יחישנה לשפוך את רוחו על נערי בני ישראל ולהפוך את לבם לאהבה את ה' אלהיהם, אך כל איש השוחר טוב עמו ילחם בעדו, לא יכהה ולא יערוץ, עד כי ישים כבוד לה', ומפי עוללים ויונקים ייסר עוד, למקל להם המסלה, לפנות את הדרך, למען תחינה העצמות היבשות, ותבוא בהן הרוח, רוח ה' רוח חכמה ובינה, רוח דעת ויראת אלקים. ועתה יען כי זאת היא מנמתי, לכן מה נכבד אהובי בעיני, העומד על משמרת הקודש, לנהל את נערי בני ישראל בעירו. הלא או כאשר נדברנו בין שנינו את שאהבה נפשי מצאתי, איש אשר רוח בו לעמוד בפרץ ולשקוד על צעירי הצאן. והי' יהי' תמיד בעזרו למען לא יכלמו החוסים בו; כחורש מצל, בסעפותיו יקוננו עוף השמים ובצלו ישכון העובר ויחי את נפשו, כן ידידי בין הבנים מן הוא לילדי עיר בערלין. והי' יוסיף ימים על שנותיו, למען יהי' לאות ולתפארת לעמו רצוי לאחיו ודורש שלום לזרעם, הי' ירים את קרנו ויתן לו עוז ותושי'.

כאות המחפלל בשלומו

חקי זכריה פראנקעל הלוי.

חונה בקיץ הגיל והגליל.

והנה עוד אעיר אהובי ידידי על דברי רש"י או איזה תלמיד של רש"י בדה"א, ה' ל"ו, כי הם קשה להולמם עד מאוד. ימחול לעיין שם במה שכתב ועוד איזה אמריה היו בימי יהושפט וכו'. והדברים המה כחידה בלא פתרון: (א) במה שכתב והוא אמרי' בן עזריהו וכו', הלא גם לדברי המפרש בעצמו לא הי' אמרי' בן עזרי' כי אם עזרי' בן אחימעץ. (ב) היאך תעלה על דעתך שהוא אמרי' בן עזריהו כיון דלגירסא י"ח או ה' כה"ג שימשו יש לפרש הוא אשר כהן כמשמעו, כלי שהי' הכהן הראשון בבית אשר בנה שלמה, וא"כ עזרי' הנאמר כאן הוא בודאי אינו עזריהו שהי' בימי עזריהו? לכן נראה דצ"ל, ועוד איזה עזריהו הי' בימי עזריהו. ומעתה יבוא הכל על נכון. בתחילה מקשה המפרש איזה אמרי' הי' בימי יהושפט

כלו את"ל הוא אשר כהן בבית הוא כמשמעו שהי' הכהן הראשון במקדש ראשון קשה איזה אמרי' הי' בימי יהושפט, דאין לומר אמרי' בן עזריהו הכה"ג הראשון דהיך האריך ימים כ"כ, ואת"ל שהי' כהן אחר מוסב שם, זה דוחק, דע"כ צ"ל איזה דמיון בין ב' השמות כגון עזרי', עזי', אמרי'. אבל לומר למשל שצדוק הוא אמרי' אינו מקובל על הדעת כלל, ועוד מי הוא עזרי' ששימש בימי עזי' שהי' אחרי יהושפט, כיון שתאמר שאמרי' שימש בימי יהושפט ואביו שימש בימי שלמה. ויעיין עוד בתו' יומא ד' ט' ע"א, ד"ה ולא שימשו בו אלא י"ח כה"ג, שהביא ג"כ בשם ר' יקותיאל קצת דעת רש"י דפה, אך הדברים שם צריכין לי עיון גדול ואין פה המקום להאריך.

ב.

ב"ה טעפליץ יום א' ד' דכסא לעשור תקצ"ו לפ"ק.

ה' יחדו בשמחה את פניו, ישקוה מנחל עדניו, למען ינוב בשיבה, יפרח כמקדם ויעשה פרי תנובה, כה להי, הוא שלום וכל אשר לו שלום מאלקי שמים לאיש שלומי ובריתי' ה"ה המפואר לשבח נודע בשער בת עמי כמ"ה יוול מוהר נ"י! מרם אענה אמה למשל אוני ואפתח ממורשי לבי תודתי על אמרותיך אמרי שפר אשר כתבת לי כפעם בפעם. מה אשוה לך אדוני ידידי הנכבד! ומה אדמך? הלא כטל על צחיח סלע כמעין מים חיים בציון כן היו דבריך לנפשי; קראתי וינל לבי, שניתי ושלשתי וכליותי תעלזנה על אשר מצאתי חן בעיניך ותדבר עלי מרחוק. הלא זאת תורת האדם כמוך ומדברותיך מה נעמו, הוצק חן בשפתותיך, ומברכתך תניף נשם נדבות על אחיך, תחיימו באור פניך. אם מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה, דברייך יקרו לי ובכל זאת נפשי עלי תכאב כי אבין לרעי אך למרחוק. מי יתן וילין כבודך עמי ובצל אהבתנו תשכון סלה, כמו חלב ודשן תשבע אז נפשי, אהנה תמיד כך ואשתעשע בהוד פניך לעד. — והנה עבר קציר כלה קיץ, עוד מעט והנה ימי החשך יבואו, ושבו העבים אחר הנשם ופני השמים קדרו; עתה יקרבו הימים אשר אין לי חפץ בהם, ימים אשר אין דורש בהם ואין מבקר לעירנו וימי הסתיו ימי קרח ושלג; הלוא עתה נפשי תשתוחח אם אוכור ימים מקדם אשר ישבת בתוכנו והייתי לי כגן רוה; לכן נא אל תמנע טוב מבעליו להריק לי ברכה באנרותיך הנעימים, אשר המה למשיבת נפש לי ולכלכלני בימי הקדרות הבאים. —

והנה איי*) נא אל האשים אותי כי אחרתי לבוא עד עתה אחרייך ולהשיב על דבריך הנעימים, נא אל תחשוב כי השלכתי אחרי גוי דבריך; מי יאמין לזאת, הלא כל הבאים בשער עירי יעידון ויגידון מה מאד נכבדת בעיני ותמיד תהלתך בפי. אך ידעת גם ידעת כי הימים האלה המה לעבודה והלילות למשמר להאנשים

העומדים על משמרת אחיהם; לתור להם הדרך ולהורות להם המשפט; ואנשי עדתי בי ישימו סכרם להזהיר אותם את המעשה אשר יעשון ואדרוש להם אנדנא חריפתא וכו' כאשר חנני ה'; כי מי אנכי ומי בית אבי כי אעצור כה לעשות חיל לעמוד בראש עדת ישורן? אך בה' עזרתה לי והוא ישגבני להורות דבריו. ואף גם היום לא קמה בי רוח ונפשי קצרה מעמל הימים אשר עברו; אך איך אשביח רנשי נפשי באשר חתנך איש יקר רוח האדון ארנאלד בא אלינו? נפשי יצאה בדברו עמי, הלוא כראות פניך ששתי, ובדבריו שמחתי, ולכתוב לך עתה חשתי: קח נא את הברכה הזאת אשר הובאת לך בתחלת השנה, ועיני אלקים תמיד בך, למען תשמח ותגל ביראתך ובכבוד ביתך. —

והנה א"י! ענותך תרכך לשאול ממני איזו חידושי דאורייתא. מה מצאת בי, כי תנסוף לדברי ותבקש לעצתי? אך יען שאלת איך אשיב פניך? והטוב בעיניך עשיתי, ואדבר עמך כמאז ברקדוקי המדרש ובעל הערוך. כבר העירוני לך א"י! על המאמר מדרש איכה: ר"י אומר על סילוק דעת וכו' איפשר פ"צדקי רואה וכו' ולא ה"ל דעת להטות את ראשו בכותל עד שיצאת נשמתו וכו'. והנה בשם בההיא פסקא (על אלה אני בוכי') יסופר דבר זר ומכוער מההוא ערבא שאמר ליהודאי, כי באותה שעה נחרבה הבית ובאותה שעה נולד משיח; אך אשר הוא לי לזר ולמרות את נפשי הוא מאמר באיכה לא מצאתי לרוע כמוהו: והוא ההיא ערבתאה דהוות מישחמשה בשם המפורש וכו'. השמעת מימין חירוף וגידוף כזה? ביד בעל המאמר הזה ה"י שם המפורש כמעשה אוב וידעוני, עד כי אשה ערבית תשמש בו?! ומי לא ידאג על זאת כי באו דברים כאלה (אשר מבטן ההבל ומרחם התווה יצאו) בחוך דברי חז"ל? אין זאת כי אם מכה טר"י אשר ידי איזה טיפש אחרון חלו בהם. אך ראה זה הוא פלא בעיני. — בכראשית רבה פ' א' איתא: בנהוג שבעולם מלך ב"ו בונה פלשין במקום הביבין וכו' אינו פוגם, כך כל מי שהוא בא לומר העולם הזה נברא מתוך תהו ובהו אינו פוגם אתמהא ע"כ. — והנה בעל המאמר הזה ירה חציו כנראה נגד דעת אפלאטון אשר אמר חומר מצא וכו' עשה ה' את כל אשר חפץ ומכ"ש נגד דעת אריסטו שאמר שגם הצורה היתה מתחלה והקב"ה לא ה"י אלא המניע, הם מלהזכיר! ודברי הפילוסופין אלה כבר נעתקו לרוב בדברי המורה. — אך מה מאוד תמוה בעיני המאמר אה"כ: רבי הונא בשם בר קפרא אמר אילולי שמקרא כתוב א"א לאמרו בראשית ברא וכו' מיניין והארץ היתה תהו ובהו? ? ? והרמב"ם שהביא במ"ג פ' כ"ו מח"ב מאמר ר"א הגדול שהביא אשר מורה על קדמות העולם ותמה עליו יעו"ש אמאי לא הביא המאמר הנ"ל שהוא פלא יותר? ואי אפשר שכוונת בעל המאמר לדעת הכוזרי במאמר רביעי אשר הביא הרמבמ"ן בביאורו וצ"ע.

ואנכי בעברי על פני המדרש מצאתי כמה דברים אשר לא שערום הראשונים, ויש לי בעה"י חקור ועיון בזה, והוא לפרר מתוך סגנון המאמר אם הוא ישן או מחודש מתחת איזה פוסל, וגם לדעת איך היה מעמד היריעה בחכמות ובפרט בפילוסופיא בימי האומר הזה, וידעתי גם ידעתי כי עבודה כזאת היא קשה עד מאוד, ומי יאמר באתי אל קצה? הן החכם הגדול רש"ל רפאפורט והחכם ד' צונץ כתבו שבעל הערוך לא הביא כלום ממדרש אסתר והמדרש זה לא ה"י לפניו ומאוחר הוא, וכאשר עבר החכם הנ"ל על פני הראיתי לו שכערך זמיון

מביא הערוך מדרש מגילת אסתר יעו"ש. — אך באמת גם בערוך יש לפעמים נוסחאות שונות והר"ש בפירושו למס' כלים מביא על הרוב לשון הערוך משונה מאשר הוא לפנינו, וכן הוא בדברי הראב"ד פי"ח מה' כלים ה' ו' יעו"ש. והנה מדי דברי בו אעיר לב א"י על ערך פרוטה (פרט ה') שכתב שם הערוך וז"ל בפ"ד דכלים ר"י מטמא מפני שהוא כמוציא פרוטות פי' טיפה אחר טיפה ע"כ. והנה כבר אמרתי לירידי, כי לדעתי שם אחד הונה לחלקי הלח והיבש בל' ארמי, ומה רסיסי טל, וגם והכה את הבית הגדול רסיסים, וכן הוא ג"כ בש' פרט שעיקרו הוא כמו פרוד בל"ע וזה הוא פי' המאמר ר"י מטמא מפני שהוא כמוציא פרוטות כל' שהוא הטיטרא מוציא לבד חלקים קטנים והם יעכבו זה את זה והוא מוכן לקבלה לכן אינו יוצא טומאתו. — והנה באמת בהיה טיטרא יש סברא שיקבל טומאה וגם יש סברא להפך. יש כאן צד שיהי' טהור כיון שהוא נקוב בכונס משקה אך יש ג"כ צד לטומאה כיון שהוא מוציא לבד חלקים קטנים והם יעכבו זה את זה וכו'. ובוה מיושבת השגת הראב"ד, ודאי במשנתנו דאתי ר"י לחלוק על ר"א ב"ר צדוק שמטהר הטיטרא מפני נקיבותו שפיר קאמר שהוא טמא מפני שהוא כמוציא פרוטות, אבל הרמב"ם שאמר לבד הדין ולא הפלוגתא שפיר קאמר אע"פ שהוא אפ"ה טמא וכו'.

וכן נתרץ במה שתמה הכ"מ שם ה' י"ג במה שפסק הרמב"ם כר"י ולא כר"ע ע"ש. ובאמת לא קשה מידי דכנראה מדברי הרמב"ם בפירושו להיהא משנה ר"ע ור"י לא פליגי כלל אלא דר"י אמר המדה ור"ע אמר אני אשער בכלים. וכן כתב שם הר"ש. והנה בימי הרמב"ם שהכלים לא נודעו שפיר נקט המדה וק"ל. והנה יירידי! נפלאתה אהבתי לך ומי יתן ואוכל להשתעשע עמך תמיד כי בעה"י יש לי דברים בעניני התלמוד והמדרש והערוך ולחווה דבר. לדעתך הרחבה אנכי נכסף, כי עמך רוחב לב ומעין החכמה — אך עתה עת לחשות ואגמור בדרישת החיים והשלום, ה' יגמור בעד יירידי.

כאות המתפלל בשלום

הק' זכר"י פראנקעל

חונה בק"ק הג"ל והגליל.

תוכן המאמרים.

ספר אגרת מחלת מאת דר. א. פריימאנן.

צרות ווירמיישא בשנת יצ"ן מאת דר. יהודה ליב לעווענשטיין.

נוסח אל מלא רחמים מאת דר. מרדכי בראנן.

שני מכתבים להרב ר' זכריה פראנקל ז"ל מאת דר. שמעון ברנפלד.
